

**ДЭЛХИЙН ЗАРИМ ОРНЫ ХУДАЛДААНЫ АСУУДАЛ ХАРИУЦСАН ТӨВ
БАЙГУУЛЛАГЫН ТОГТОЛЦОО, ГАДААД ХУДАЛДААНЫ БОДЛОГО БА
ЭКСПОРТЫГ ДЭМЖИХ, ДОТООД ЗАХ ЗЭЭЛЭЭ ХАМГААЛАХ ИМПОРТЫН
БОДЛОГЫН АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТАЛААРХ ТУРШЛАГА**

(Харьцуулсан судалгаа)

*Д.Халиун, Э.Анужин,
Б.Долгормаа, Р.Нургүл*

АГУУЛГА

СУДАЛГААНЫ ХУРААНГУЙ

СУДАЛГААНЫ ДЭЛГЭРЭНГҮЙ

Худалдааны асуудал хариуцсан байгууллагын тогтолцоо, гадаад худалдааны бодлого ба экспортыг дэмжих, дотоод зах зээлээ хамгаалах импортын бодлого, арга хэмжээний талаарх зарим орны туршлага

1. Америкийн Нэгдсэн Улс

- 1.1 Гадаад худалдаа хариуцах төв байгууллага
- 1.2 Гадаад худалдааны бодлого
- 1.3 Экспортыг дэмжих арга хэмжээ
- 1.4 дотоод зах зээлээ хамгаалах бодлого

2. Бүгд Найрамдах Казахстан Улс

- 2.1 Худалдааны асуудал хариуцах төв байгууллага
- 2.2 Гадаад худалдааны бодлого
- 2.3. Экспортын бодлого
- 2.4 Дотоод зах зээлээ хамгаалах бодлогын хүрээнд хэрэгжүүлж буй арга хэмжээ

3. Оросын Холбооны Улс

- 3.1 Худалдааны асуудал хариуцах төв байгууллага
- 3.2.Гадаад худалдааны бодлого
- 3.3 Экспортын бодлого
- 3.4 Дотоод зах зээлээ хамгаалах бодлогыг хэрэгжүүлэх арга хэрэгслүүд

4. Бүгд Найрамдах Хятад Ард Улс

- 4.1 Худалдааны асуудал хариуцах төв байгууллага
- 4.2 Гадаад худалдааны бодлого
- 4.3 Экспортын бодлого

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

СУДАЛГААНЫ ХУРААНГУЙ

Удиртгал

Үндэсний Засгийн газруудаас олон улсад, тэр дундаа Дэлхийн худалдааны байгууллага (ДХБ)-ын олон талт хэлэлцээрүүдээр хүлээсэн үүргийнхээ хүрээнд гадаад худалдааны бодлогоо боловсруулан хэрэгжүүлэх бөгөөд тэр нь худалдаанд эерэг болон сөрөг байдлаар нөлөөлж байдаг. Олон улсын практикт Засгийн газруудаас дараах худалдааны бодлогуудыг хэрэгжүүлж байна.³⁹ Үүнд:

1. Худалдааны либерал бодлого;
2. Худалдааны протекционист (хамгаалах) бодлого.

Худалдааны либерал бодлого гэдэг нь төрөөс олон улсын худалдаанд аливаа зохицуулалтыг их хязгаарлагдмал хүрээнд буюу маш бага хэмжээгээр хийхийг хэлнэ. Давуу тал нь харьцангуй зардал багатай, хэрэглэгчдэд бараа, бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг харьцангуй хямд үнээр хүргэх, тэргүүний техник, технологийг нэвтрүүлэхэд хялбар байхаас гадна хүнд суртал, хээл хахуулийг хязгаарлах боломжтой гэж үздэг байна.

Худалдааны протекционист бодлогыг хэрэгжүүлэхэд төрийн зохицуулалт их байдаг. Давуу тал нь үндэсний үйлдвэрлэл, дотоодын зах зээл харьцангуйгаар хамгаалагдах, экспорт, импортын татвараас засгийн газрын орлого нэмэгдэж, ажлын байр хадгалагдах, өсөх хандлагатай гэж үздэг байна.

Дэлхий нийтийн чиг хандлагаас үзэхэд, худалдааны протекционист болон либерал бодлогыг хослуулан хэрэглэх нь түгээмэл байна.

ДХБ-ын гишүүн орнууд татвараас бусад аргаар худалдааг саармагжуулах, саад тотгор учруулах арга хэмжээ авахыг зарчмын хувьд хориглодог. Гэвч дэлхийн улс орнууд протекционист бодлогын хүрээнд импорт, экспортын татвар, тоон хязгаарлалт, лиценз, эрүүл ахуй, хорио цээрийн арга хэмжээ, татаас, саармагжуулах, хамгаалах арга хэмжээнүүдийг тодорхой хэмжээнд авч хэрэгжүүлсээр байна. Худалдааны бодлогыг боловсруулахад эдийн засгийн үр ашгаас гадна улс төр, интеграцчилал, байгаль орчин гэх мэтийн асуудлууд бас нөлөөтэй байдаг.

ДХБ-ын гишүүн орнуудын Засгийн газруудаас гадаад худалдааг зохицуулахад тарифын бус аргуудыг аль болохоор хэрэглэхгүй байх, тарифт шилжүүлэх, ингэхдээ ДХБ-ын хүрээнд авсан үүрэг амлалтынхаа хүрээнд тарифаа чөлөөтэй зохицуулан тогтоох эрхтэй боловч тарифын хэмжээг амлалтаасаа давуулахгүй байх, онцгой тохиолдолд зөвшөөрөгдсөн хэмжээнд демпингийн эсрэг, хамгаалалтын арга хэмжээний хүрээнд илүү өндөр тарифыг хязгаарлагдмал хугацаанд хэрэглэхийг зөвшөөрдөг байна.

Импортын тариф (татвар) нь гол төлөв дотоодын үнийн түвшинг барих, зах зээл, үндэсний үйлдвэрлэлийг хамгаалах, хөхиүлэн дэмжих зорилготой байдаг бол экспортын татвар нь бүтээгдэхүүний боловсруулалтын түвшинг ахиулах, байгалийн баялгийн экспортын орлогыг төсвөөр дамжуулан иргэдэд хуваах зорилготой байдаг байна. ДХБ-д экспортын тарифын зохицуулалт байхгүй учраас улс орнууд өөрийн худалдааны бодлогын хүрээндээ өөрсдөө мэдэж зохицуулах боломжтой.

³⁹ Б. Санжмятав “Олон улсын худалдаа: онол, эрх зүйн зохицуулалт, техникийн баримт бичгүүд”, 2015 он

Засгийн газрууд тарифыг худалдааныхаа нөхцөлийг шаардлагатай түвшинд барих, дотоодын зах зээлийг хамгаалах, үндэсний жижиг дунд үйлдвэрүүдийг дэмжих, эдийн засгийн бүтцийг өөрчлөх, төлбөрийн балансыг тэнцвэртэй байлгах үүднээс импортыг бууруулах, макро эдийн засгийн зорилтоо хэрэгжүүлэх арга хэрэгсэл болгон ашигладаг.

Судалгааны зорилго: Судалгаанд захиалагчаас ирүүлсэн хүсэлтийн дагуу дэлхийн бусад орнуудад баримталж буй гадаад худалдааны бодлогыг харьцуулан судалсан бөгөөд энэ хүрээнд судалгаанд авагдсан орнууд экспортыг дэмжих, импортоос дотоодын зах зээлээ хамгаалалахын тулд ямар арга хэмжээнүүдийг яаж авч хэрэгжүүлж байгаа, мөн гадаад худалдааны төв байгууллага нь ямар бүтэц, зохион байгуулалтаар хэрхэн яаж үйл ажиллагаагаа уялдуулан ажилладаг талаарх туршлагыг дэлгэрүүлэн авч үзсэн болно.

Судалгааны хамрах хүрээ: Судалгаанд эдийн засаг, үйлдвэржилтийн түвшин харилцан адилгүй АНУ, БНКаз.У, ОХУ, БНХАУ зэрэг орнуудыг хамруулсан бөгөөд эдгээр орнуудын туршлагыг судлахдаа холбогдох мэдээллийг эх хэлнээ хөрвүүлэх, захиалгад дурьдсан агуулгын дагуу хууль тогтоомж, баримт мэдээллийг харьцуулан судлах, нэгтгэн дүгнэх зэрэг арга зүйг ашиглав.

Судалгаанд сонгогдсон орнуудыг дараах шалгуураар сонгосон:

- АНУ-ын засаг захиргаа 2016 онд солигдсоноор гадаад худалдааны бодлогод нь огцом өөрчлөлт гарсан. Өмнө нь олон талт худалдааны харилцаа, худалдааны либерал үзлийг баримталдаг байсан бол 2016 оноос хойш Трампын засгийн газар үндсэрхэг үзлийг баримталж дотоодын зах зээл, эдийн засгийн аюулгүй байдлыг хамгаалах арга хэмжээнүүдийг эрчимтэй хэрэгжүүлж эхэлсэн гэж хэлж болно. Мөн түүнчлэн АНУ-ын гадаад худалдаа хариуцсан төв байгууллага нь харьцангуй үр ашигтай ажилладаг, бусад байгууллагуудтайгаа уялдаа холбоо сайн хөгжсөн байх тул загвар болохуйц туршлага хэмжээн үзэж, сайн туршлагатай орнуудын жишээ болгож сонгосон.
- Казахстан Улс нь Монголтой төстэй далайд гарцгүй, байгалийн баялаг ихтэй, газрын тос, байгалийн хий болон бусад ашигт малтмалын нөөцөө үр ашигтай зарцуулах зөв стратеги баримталснаар эдийн засаг нь тогтмол өсч, улс орны хөгжилд сайн нөлөө үзүүлсэн. Сүүлийн 10 жилийн экспортын 70 гаруй хувийг зөвхөн түүхий эдийн экспорт эзэлж байна. Иймд түүхий эдийн бус бүтээгдэхүүний экспорт болон экспортын чиг баримжаатай үйлдвэрлэлийг дэмжихэд чиглэсэн гадаад худалдааны бодлоготой орны жишээ болгож тус орныг сонгосон.
- ОХУ нь Монгол Улстай хөрш улсын хувьд эдийн засаг, хамтын ажиллагаа, гадаад харилцааны бодлого нь нягт уялдаатай явдаг, ижилхэн тогтолцооны шинэчлэл хийж байгаа томоохон гүрэн юм. Хандлагаас үзвэл, ОХУ нь гадаад худалдааны бодлогодоо түүхий эдийн бус, эрчим хүчний бус экспортын хэмжээг нэмэгдүүлэхэд онцгойлон анхаарч байгаа тул жишиг болохуйц сайн туршлагатай орон гэж үзэж сонгосон.
- БНХАУ 1949 оноос хойш эдийн засаг, худалдааны өргөн далайцтай, олон талт, уян хатан бодлого (өндөр бүтээмжтэй аж ахуй, аж

үйлдвэрлэл, өндөр технологид чиглэсэн, социалист, протекционист, либерал хэв маягтай г.м) хэрэгжүүлж өдгөө эдийн засгийн өсөлт, худалдааны эргэлтийн хэмжээгээрээ дэлхийд тэргүүлэгч орон болсон байна. Сүүлийн жилүүдэд БНХАУ гадаад худалдаа болон хөрөнгө оруулалтын орчиндоо, тэр тусмаа засаг захиргаа, удирдлагын тогтолцоондоо шинэчлэл хийн технологи, ноухаугаар дамжуулан гадаад худалдааны чиглэлээр төрийн байгууллагуудаас үзүүлэх үйлчилгээг сайжруулан хурдасгаж эдийн засгийн бүтээмжээ нэмэгдүүлж байна. Мөн экспортлогчдыг дэмжих бодлого болон аж үйлдвэрлэлээс өндөр технологийн бараа бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг хөгжүүлэхэд ихээхэн анхаарах болсон зэргийг онцлох туршлага хэмээн үзэж сонгосон.

Судалгааны үр дүнгийн тойм: Гадаад худалдааны бодлогын өөрчлөлтийг цаг хугацааны үечлэл, агуулгын хувьд авч үзвэл орчин үед дэлхийн улс орнууд чөлөөт худалдаа болон дотоодын зах зээлийг хамгаалах механизмын элементүүдийг хослуулан хэрэгжүүлж байгаа байдал ажиглагдаж байна. 1950-60-аад оны үед либеральчлах хандлага давамгайлж байсан бол 1970-80-аад оны эхэн хагаст дотоодын зах зээлийг хамгаалах хандлага нь нэмэгдсэн байна. Харин 1990-ээд оноос хойш эргээд эдийн засгийг либералчлах хандлага давамгайлж эхэлсэн тул улс орнууд эдийн засгаа дэмжихэд чөлөөт худалдааны бодлогыг түгээмэл хэрэглэх болсон. Энэ хүрээнд ДХБ-ын үүрэг роль улам нэмэгдэж, эдийн засгийн болон чөлөөт худалдааны хамтын ажиллагааны нэгдэл, холбоод олноор бий болсон.

Гэвч чөлөөт худалдааны бодлого нь улс орон бүрд харилцан адилгүй үр нөлөө үзүүлж байгаа нь тодорхой болсон. Иймд улс орнууд чөлөөт худалдааны бодлогыг хэрэгжүүлэхдээ оролцогч талуудад харилцан үр ашигтай байх бодлогыг баримтлах болсон. Тухайлбал, зарим улс түүхий эд нийлүүлэгч орон хэвээр байхад, зарим улс эцсийн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэгч орон болж улам бүр хүчирхэгжиж тэгш бус байдал бий болох хандлагатай болсон тул ихэнх орнууд бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлд аль болох нэмүү өртөг шингээж гадаад, дотоодод эцсийн бүтээгдэхүүн нийлүүлэхийг зорьж байна. Дэлхийн улс орнуудын туршлагаас үзэхэд, гадаад худалдааны бодлого, түүн дотроо экспортыг дэмжих бодлогоор дамжуулан эдийн засгаа амжилттай хөгжүүлсэн туршлага их байдаг. Жишээ нь Япон, Өмнөд Солонгос, Тайвань, Сингапур зэрэг Зүүн өмнөд Азийн орнуудыг экспортын чиг баримжаатай эдийн засгийн бодлого явуулснаар өндөр хөгжилд хүрсэн гэж үздэг.

Иймд улс орнууд нь эдийн засгийн хөгжлийн түвшин, гадаад, дотоод нөхцөл байдал, нөөц боломждоо тулгуурлан гадаад худалдааны бодлогоо тодорхойлох шаардлагатай бөгөөд улс орны хөгжлийн бодлого, зорилтуудтай гадаад худалдааны бодлого, арга хэмжээнүүдийг нийцүүлэн авч хэрэгжүүлэх шаардлагатай хэмээн дүгнэж байна.

Судалгаанд сонгогдсон орнуудын туршлагаас үзвэл:

Гадаад худалдааны асуудал хариуцсан байгууллагын тогтолцооны хувьд, судалгаанд авагдсан АНУ, БНКаз.У, ОХУ, БНХАУ зэрэг орнууд нь худалдааны асуудал хариуцсан төв байгууллага буюу бие даасан яамтай байна. Хамаарах асуудлын хувьд, БНХАУ, АНУ-д худалдааны асуудал дангаар хариуцсан яам

байгаа бол ОХУ, Казахстан улсуудын хувьд үйлдвэрлэл, интеграцын асуудлыг мөн нэмэлтээр хамаарч байна. Ялгаа нь гэвэл, ОХУ, Казахстаны худалдааны асуудал хариуцсан яамд нь харьцангуй бие даасан байдлаар ажилладаг бол АНУ-д худалдааны бодлого боловсруулж, хэрэгжүүлэхэд Засгийн газрын олон тооны агентлаг оролцдог байна. Тухайлбал, АНУ-ын Худалдааны Төлөөлөгчийн газар, АНУ-ын Худалдаа хөгжлийн агентлаг, АНУ-ын Хөдөө аж ахуйн яам, АНУ-ын Төрийн департамент болон бусад байгууллагууд оролцоно.

Казахстан Улсын худалдааны асуудлыг Худалдаа, интеграцын яам хариуцдаг ба яамны бүтцэд гадаад худалдааны асуудлыг хариуцдаг тусдаа нэгж (Гадаад худалдааны хэлтэс) ажилладаг. ОХУ-д гадаад худалдааны асуудлыг Үйлдвэрлэл, худалдааны яам хариуцдаг бөгөөд яамны бүтцэд Гадаад худалдааг зохицуулах, экспортыг дэмжих газар ажиллаж байна.

БНХАУ бие даасан худалдааны асуудал эрхэлсэн яамтай ба түүний харьяа худалдаа, хөрөнгө оруулалтын чиг үүрэгтэй товчоо, агентлагуудтай байна. Мөн Үндэсний хөгжил, шинэтгэлийн хороо болон зарим яамдууд нь гадаад худалдааны зарим бодлогын хэрэгжилтийг хангаж ажилладаг. Aguzubillahiminashaitannirajimbissmillahirahmanirahim

Гадаад худалдааны бодлогын хувьд, судалгаанд авагдсан орнууд нь гадаад худалдааны бодлогоо янз бүрээр тодорхойлсон байна.

АНУ: АНУ-д урт хугацааны туршид гадаад худалдааны тэнцэл их хэмжээний алдагдалтай явж ирсэн. Тиймээс Ерөнхийлөгч Трампын үед эдийн засгийн гол бодлогоо гадаад худалдааны алдагдлыг багасгах, урт хугацаанд тэнцвэржүүлэх, импортыг бууруулах, экспортыг нэмэгдүүлэх гэж тодорхойлсон.

ОХУ: 2012 оноос хойш ОХУ-ын эдийн засгийн өсөлт маш доогуур байсан бөгөөд 2014 оноос барууны улс орнуудтай геополитикийн зөрчилд орж эхэлсэн. Үүссэн нөхцөл байдлуудыг харгалзан гадаад худалдааны бодлогоо дараах байдлаар тодорхойлсон:

- импортыг орлох үйлдвэрлэлийг дэмжих;
- түүхий эдийн бус экспортын хувь хэмжээг нэмэгдүүлэх, үүн дотроо өндөр технологийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний экспортыг дэмжих;
- Евразийн эдийн засгийн холбоог дэлхийн эдийн засгийн тусдаа бие даасан нэг төв болгох.

Казахстан: Казахстан Улс дунд хугацааны хөгжлийн зорилтоо аж үйлдвэржсэн эдийн засагтай улс болох гэж тодорхойлсон бөгөөд аж үйлдвэржилтийн бодлогоо голчлон экспортын чиг баримжаатай аж үйлдвэрийг хөгжүүлэх замаар хэрэгжүүлэхээр төлөвлөжээ. Тиймээс гадаад худалдааны бодлого нь түүхий эдийн бус бүтээгдэхүүний экспорт болон экспортын чиг баримжаатай аж үйлдвэрийг дэмжихэд чиглэсэн.

Хятад: БНХАУ сүүлийн жилүүдэд дэлхийн хамгийн хурдацтай хөгжиж буй орнуудын тоонд багтаж ирсэн бөгөөд цаашдын баримтлах эдийн засгийн бодлого нь эдийн засгийн өндөр өсөлтөөс өндөр чанарт суурилсан өсөлт рүү шилжиж байгаа тул эдийн засаг, гадаад худалдааг либералчилж өндөр технологи, ногоон эдийн засгийн салбаруудыг түлхүү хөгжүүлэх бодлого баримталж байна. Мөн дэлхийн эдийн засаг, геополитикийн тогтворгүй байдлаас, тэр тусмаа АНУ-БНХАУ улсын худалдааны дайнаас үүдэн 2021 онд батлах “2021-2025 онд үндэсний эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх 14-р таван жилийн төлөвлөгөө”-нд “Хосолсон

эргэлтийн стратеги” (Dual Circulation Strategy)-т ач холбогдол өгч, олон улсад чиглэсэн экспортыг дэмжин ажиллахын зэрэгцээ дотоодын эрэлтийг өргөжүүлэх, өсгөн нэмэгдүүлэх зорилго тавьсан байна.

Зохицуулалтын арга хэмжээний түршлалуудыг авч үзвэл:

АНУ. АНУ-ын Үндсэн хуулиар Конгресст худалдааны асуудлаар хууль батлах, тариф тогтоох, гадаад худалдааны зохицуулалтын бодлогыг тодорхойлох эрх мэдлийг олгодог хэдий ч худалдааны бодлого боловсруулах, хэрэгжүүлэхэд Засгийн газрын маш олон агентлагууд оролцдог байна. Агентлагуудын хооронд худалдааны бодлогыг уялдуулж, төрийн болон төрийн бус хамаарал бүхий этгээдүүдийн санал, хүсэлтийг нэгтгэх төвлөрсөн системтэй бөгөөд үүгээр дамжуулан худалдааны олон талын ашиг сонирхлыг тэнцвэржүүлж, АНУ-ын төрд нэгдсэн байдлаар "дуу хоолой"-гоо хүргэдэг байна.

АНУ нь дэлхийн хамгийн том экспортлогч, импортлогч улсын нэг бөгөөд 2019 онд дэлхийн нийт импортын 13.34%, экспортын 8.69%-ийг тус тус эзэлж байсан. Гэвч гадаад худалдааны хувьд тулгамдаж буй хамгийн ноцтой асуудал нь 2013 оноос хойш тогтмол өсөж буй худалдааны тэнцлийн алдагдал юм. Одоогийн засаг захиргаа нь АНУ-ын худалдааны алдагдлыг улс орны хэмжээнд аж үйлдвэржилт, хөдөлмөр эрхлэлтэд сөргөөр нөлөөлөх “шударга бус” гадаад худалдааны үйл ажиллагааны үзүүлэлт гэж онцлон, АНУ-ын худалдааны хуулийг эрчимтэй хэрэгжүүлэхийг зорьж байна.Трампын засаг захиргааны үеийн АНУ-ын худалдааны бодлого нь дотоодын зах зээлийг хамгаалах бодлогын хүрээнд дараах өөрчлөлтүүдийг хэрэгжүүлсэн. Үүнд:

- олон талт платформ дээр биш худалдааны түншүүдтэй ганцаарчлан харьцах;
- худалдааны бодлогыг хэрэгжүүлэх илүү эрчимтэй арга хэмжээ авах (өндөр тариф тогтоох, импортын квот ногдуулах гэх мэт);
- цагаачлалын асуудлаас үүдэн Мексик Улсаас гаралтай импортод нэмэлт татвар ногдуулахаар заналхийлэх гэх мэт эдийн засгийн бус үндэслэл, шалтгаантай худалдааны арга хэмжээ авч хэрэгжүүлэх гэх мэт

Казахстан⁴⁰. Казахстан улс нь эдийн засгийн хөгжлөөрөө дундажаас дээш орлоготой, аж үйлдвэржилт сул хөгжсөн, байгалийн баялаг ихтэй хөгжиж буй орон юм.

2000 оноос хойш Казахстан улс нь эдийн засгийн хөгжлийн бодлоготойгоо уялдуулан гадаад худалдааны бодлогоо тодорхойлж ирсэн. Эхний үеийн эдийн засгийн бодлогынхоо зорилгыг ДНБ-ий хэмжээгээрээ дэлхийд эхний 50-д багтах улс болох гэж тодорхойлсон бөгөөд энэ зорилгодоо 2010-аад оны үед хүрсэн. Энэ зорилгоо хэрэгжүүлэхдээ уул уурхайн салбар түүн дотроо газрын тосны салбарт их хэмжээний хөрөнгө оруулалт татан тухайн салбарыг хөгжүүлэх замаар эдийн засгаа өсгөн, байгалийн баялаг, түүхий эдийн экспортыг их хэмжээгээр нэмэгдүүлсэн. 2 дахь үеийн эдийн засгийн бодлогынхоо зорилгыг хөгжлөөрөө дэлхийд эхний 30-д багтах орны нэг болох гэж тодорхойлсон. Гэвч 2014 онд

⁴⁰“Худалдааг 2021-2025 онуудад хөгжүүлэх үндэсний хөтөлбөр”-ийн төслийн үзэл баримтлалаас <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1700000511#z40>, (“Үндэсний экспортын стратеги”-ийн танилцуулгаас)

дэлхийн зах зээлд түүхий эдийн үнэ унаснаар Казахстан улсын эдийн засгийн өсөлт саарсан. Уул уурхай, түүхий эдийн салбараас ихээхэн хамааралтай эдийн засгийн бүтэц нь эдийн засгийн бодлогоо хэрэгжүүлэхэд сул тал болж байгаа нь харагдсан. Тиймээс 3 дахь үеийн эдийн засгийн бодлогынхоо хүрээнд эдийн засгаа аж үйлвэржүүлэх зорилго дэвшүүлсэн. Аж үйлдвэржилтийн бодлогоо хэрэгжүүлэхдээ экспортын чиг баримжаатай аж үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэхэд онцгой ач холбогдол өгч, аж үйлдвэрийн бүтээгдэхүүний экспортыг дэмжих гадаад худалдааны бодлого хэрэгжүүлэхээр төлөвлөсөн.

Казахстаны гадаад худалдааг хөгжүүлэх урт хугацааны зорилго, чиглэлүүдийг “Казахстан 2050” стратегид тусгасан бөгөөд үүнд гадаад худалдааны бодлогыг төрөлжүүлэх, үндэсний эдийн засаг болон худалдааны ашиг сонирхлоо хамгаалах, нэмэгдүүлэхийн тулд эдийн засгийн болон худалдааны гадаад харилцааг хөгжүүлэх зорилтууд тавигдсан.

Худалдааг хөгжүүлэх үндсэн баримт бичиг нь “Худалдааг 2021-2025 онуудад хөгжүүлэх үндэсний хөтөлбөр” (батлагдах шатандаа байна) бөгөөд түүнд гадаад худалдааг дэмжих, хөгжүүлэх дунд хугацааны бодлогыг тодорхойлсон.

Казахстан Улс гадаад худалдааг хөгжүүлэхдээ эдийн засгийн гадаад харилцаанд, өөрөөр хэлбэл, дэлхийн болон бүс нутгийн худалдааны интеграцад нэгдэх асуудалд ач холбогдол өгч байна. Энэ хүрээнд олон улсын байгууллага, олон талт эдийн засгийн интеграцын холбоонд нэгдэхдээ Казахстан Улсын ашиг сонирхлыг нэмэгдүүлэх, хамгаалах бодлого барьж байна. Түүнчлэн, эдийн засгийн гадаад харилцааг хөгжүүлж харилцан үр ашигтай худалдаа хийх, Казахстаны компаниудын ихэнхийг гадаад худалдаанд татан оролцуулах, бичиг баримт бүртгэлийн ажлыг хялбаршуулах, худалдааны саадыг арилгах замаар эдийн засгийн өсөлт, хөгжлийг дэмжихэд чиглэгдсэн.

Гадаад худалдаа болон дотоодын өрсөлдөх чадварын давуу тал, борлуулалтын зах зээл, тээвэр логиستيкийн нөхцөл зэргийг харгалзан гадаад худалдааны тэргүүлэх чиглэлийг тодорхойлсон.

Хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний экспортын 70 хувийг түүхий эдийн бүтээгдэхүүн эзэлдэг. Иймээс үүнийг бууруулах зорилт тавьсан. Энэ нь Казахстаны эдийн засгийн үндсэн салбарын нэг бөгөөд хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний эрэлт хэрэгцээ дотооддоо төдийгүй гадаад ч эрэлт хэрэгцээ ихтэй чанартай болон органик бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх чадавх өндөр байна. Мөн хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэлийн цогцолборыг улам хөгжүүлэхийн тулд ирээдүйтэй бүтээгдэхүүн болох тос, махан бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлийн экспортыг нэмэгдүүлж байна. Үр тариа болон гурил үйлдвэрлэлийн экспортоор дэлхийд томоохон экспортлогчдын эгнээнд багтдаг. Хятадын зах зээлд эрэлт хэрэгцээ ихтэй экологийн цэвэр бүтээгдэхүүний экспортыг нэмэгдүүлэх арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлдэг.

Түүнчлэн, боловсруулах үйлдвэрлэлийн бүтээгдэхүүнийг гадаад зах зээлд гаргах боломжтой гэж үзэж байна. “Үйлдвэрлэл-хөрөнгө оруулалтыг хөгжүүлэх хөтөлбөр-3” баримт бичгийн төсөлд бараа бүтээгдэхүүн болон үйлчилгээний тэргүүлэх чиглэлийн нэгдсэн зураглалыг гаргасан бөгөөд 4241 тэргүүлэх, 190 стратегийн бүтээгдэхүүн болон үйлчилгээг тодорхойлсон. Ингэснээр боловсруулах үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх болон дотоод, гадаад зах зээлд түүний өрсөлдөх чадварыг хангах болно.

Экспортын хувьд Казахстан Улс нь далайд гарцгүй, байгалийн баялаг ихтэй орон бөгөөд экспортын 70 гаруй хувийг түүхий эдийн экспорт, түүний дотор олборлох салбарын экспорт ихэнхийг эзэлдэг. Тиймээс түүхий эдийн бус бүтээгдэхүүний экспортыг хөгжүүлэхэд ихээхэн анхаардаг.

Казахстан Улсын Ерөнхийлөгч 2017 оны 1-р сарын 31-нд ард түмэндээ хандаж хэлсэн үгэндээ эдийн засгийн тэргүүлэх салбарт өрсөлдөх чадвар бүхий экспортын чиг баримжаатай үйлдвэрүүдийг хөгжүүлэх замаар үйлдвэржилтийг дэмжих зорилт дэвшүүлснийг, мөн “Казахстан-2050” хөгжлийн стратегид экспортод чиглэсэн түүхий эдийн бус салбарыг өргөжүүлж шинэ үйлдвэрүүдийг хөгжүүлэх шаардлагатайг онцолсон.

Казахстан Улс нь экспортыг хөгжүүлэх, дэмжихэд зориулсан олон хөтөлбөр хэрэгжүүлж байна. Гадаад худалдаа, экспортыг хөгжүүлэхэд баримталж буй гол чиг хандлага түүхий эдийн бус экспортыг хөгжүүлэх, дэмжихэд оршино.

2017 оноос экспортыг, ялангуяа түүхий эдийн бус экспортыг дэмжих зорилгоор “Үндэсний экспортын стратеги” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж эхэлсэн. Энэ нь экспортод зориулсан гол хөтөлбөр бөгөөд түүнд экспортын дунд хугацааны бодлогыг тодорхойлсон. Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлснээр түүхий эдийн бус экспортыг нэмэгдүүлэх, борлуулах зах зээлийг тэлэх болон экспортын сагсыг тэлэхэд нөлөөлнө гэж үзсэн байна.

Мөн хөтөлбөрт экспортлогчдын үйл ажиллагаанд хамааралтай богино болон урт хугацааны асуудлыг хурдан шуурхай, үр ашигтай шийдэх, тэдгээрийг зохион байгуулах институтын үйл ажиллагааг сайжруулах, дэмжихэд чиглэсэн зорилт, арга хэмжээнүүдийн талаар тусгасан.

Түүнчлэн үндэсний үйлдвэрлэгчдийн дотоод болон гадаад зах зээл дэх байр суурийг бэхжүүлэх, транзакцын зардлыг түүний дотор гаалийн бүртгэл болон логикийн холбогдолтой зардлыг багасгах, Казахстаны үндэсний брендийг илүү сайн таниулахыг зорьж байна.

Хөтөлбөр бүхэлдээ эдийн засгийн өсөлтийг хурдасгах болон эдийн засгийн бүтцийг төрөлжүүлэхийг дэмжихэд чиглэсэн.

ОХУ⁴¹ ОХУ нь эдийн засгийн хөгжлөөрөө дунджаас дээгүүр орлоготой, аж үйлдвэр өндөр хөгжсөн, байгалийн баялаг ихтэй орон.

1998 оны хямралын дараа ОХУ-ын эдийн засаг өсөж эхэлсэн бөгөөд энэ үеийн ОХУ-ын эдийн засгийн бодлого нь эдийн засгийн өсөлтийг бий болгох, дотоодын аж үйлдвэрийг сэргээхэд чиглэгдэж байв. Энэ үе нь дэлхийн зах зээл дээрх түүхий эд, ялангуяа газрын тос, байгалийн хийн үнийн өсөлттэй давхцсан. Тиймээс тухайн үеийн ОХУ-ын гадаад бодлого нь дотоодын аж үйлдвэрийг хамгаалах, газрын тос, байгалийн хий, металийн экспортыг дэмжихэд чиглэгдэж байв. Үр дүнд нь ОХУ-ын эдийн засаг 2000-2008 оны хооронд жилд дунджаар 7-8% өсөж, төсвийн болон гадаад валютын их хэмжээний хуримтлал бий болгож чадсан. Гэвч 2008 оны Дэлхийн санхүүгийн их хямрал нь ОХУ-ын эдийн засаг хэр эмзэг болохыг харуулсан бөгөөд эдийн засгийн хөгжлийн дараагийн шатанд гарахын

⁴¹ WORLD LAW GROUP, Report on global trade policy /2019-2020/
<https://www.theworldlawgroup.com/writable/documents/news/State-of-Global-Trade-Report.pdf>

тулд бүтэцийн өөрчлөлт хийн эдийн засгаа шинэчлэх, төрөлжсөн эдийн засагтай өндөр технологийн улс болох шаардлагатай болсон. Энэ хүрээнд гадны хөрөнгө оруулалтыг татан, дотоодын аж үйлдвэрийн өндөр технологи нэвтрүүлсэн, дэлхийд өрсөлдөх чадвартай болгох эдийн засгийн бодлого хэрэгжүүлсэн. Энэ хүрээнд 2012 онд ДХБ-д элсэн, харьцангуй чөлөөт гадаад худалдааг дэмжсэн бодлого баримтлахаар болсон. Гэвч 2014 оноос хойш АНУ болон Европын холбоотой геополитикийн зөрчилд орон, харилцан гадаад худалдааны хориг тавих болсноор хөгжлийн стратегия эргэн харахад хүрсэн. Өнөөгийн гадаад нөхцөл байдалтай уялдан ОХУ гадаад бодлогоо дараах байдлаар тодорхойлж байна.

- Өндөр ач холбогдолтой бүтээгдэхүүнийг үйлдвэрлэх, үйлвэрлэлийн технологийг дотооддоо хөгжүүлэх зорилгоор импортыг орлох үйлдвэрлэлийг дэмжих, энэ хүрээнд дотоодын үйлдвэрлэгчдийг хамгаалах бодлого хэрэгжүүлэх;
- Эдийн засгаа төрөлжүүлэх зорилгоор түүхий эдийн бус экспортын хувь хэмжээг нэмэгдүүлэх, үүн дотроо өндөр технологийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний экспортыг дэмжих;
- Евразийн эдийн засгийн холбоог дэлхийн эдийн засгийн тусдаа бие даасан нэг төв болгох;
- Гадаад худалдааны хувьд Европын Холбооноос хамаарах хамаарлаа багасгах үүднээс Азийн орнууд болон хөгжиж буй орнуудтай хийх гадаад худалдааг өргөжүүлэх.

Ерөнхийлөгч Владимир Путины зарлигаар боловсруулж батлуулсан “Үндэсний төслүүд” гэж нэрлэгдэх стратегийн хөгжлийн хөтөлбөрүүдийг 2024 оны сүүл хүртэл хэрэгжүүлэхээр болсон. Энэ хүрээнд дижитал эдийн засаг, олон улсын хамтын ажиллагаа болон экспорт, жижиг, дунд бизнесийг дэмжих зэрэг арван хоёр тэргүүлэх чиглэлийг тусгасан.

Экспортыг дэмжих хүрээнд “Олон улсын хамтын ажиллагаа болон экспорт” үндэсний хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж байна⁴². Түүнд экспортыг дэмжих дунд хугацааны бодлогыг тусгасан.

Хөтөлбөр нь түүхий эдийн худалдаанаас түүхий эдийн бус болон нэмүү өртөг шингээсэн бүтээгдэхүүний экспортод шилжих, өрсөлдөх чадвар өндөр технологийн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэж дотоод, гадаад зах зээлд борлуулахад чиглэгдсэн. Мөн ачаа тээвэр, аялал жуулчлал, боловсрол, эрүүл мэнд зэрэг үйлчилгээний салбарын экспортыг нэмэгдүүлэхээр заажээ. Харилцаа, холбоо, мэдээллийн технологийн үйлчилгээний экспортод онц ач холбогдол өгч энэ салбарт тэргүүлэх экспортлогч улс болохоор зорьж байна.

БНХАУ. БНХАУ-ын 1978 оны дараах эдийн засгийн амжилтад худалдааны либералчлал гол үүрэг гүйцэтгэснээр өдгөө дэлхийн хамгийн томоохон худалдааны эргэлттэй улс болсон. Хятад улсын гадаад худалдаа, хөрөнгө оруулалтын ерөнхий бодлого нь бусад улс, орнуудтай чөлөөтэй худалдаа эрхлэх гадагшаа чиглэсэн хандлагатай байдаг. Үүний хүрээнд Хятад улс ДХБ-ын дүрмийн дагуу бусад улс орнуудтай хоёр ба бүс нутгийн худалдааны хэлэлцээр

⁴² <https://futurerussia.gov.ru/mezhdunarodnaya-kooperaciya-i-eksport>
https://minpromtorg.gov.ru/docs/#!/informacionnye_materialy_o_nacionalnom_proekte_mezhdunarodnaya_kooperaciya_i_eksport_compressedpdf

байгуулахыг идэвхтэй эрэлхийлж байгаа бөгөөд “үндсэрхэг үзэл”, “нэг талт үзэл” бус глобализмыг сурталчилж байна.

Гэвч БНХАУ-ын хувьд 2 төрлийн протекционизмын арга хэрэгсэл ажиглагдаж байна. Үүнд:

1. Дэлхийн нийтээрээ “нэг талт байдал” руу шилжих нь ажиглагдаж байгаа бөгөөд дэлхийн худалдаа, эдийн засгийн хамтын ажиллагаа тодорхойгүй байдал руу шилжиж зарим улс орнуудад чиглэсэн протекционизм нэмэгдэж байна. Хятад улсын хувьд ийнхүү протекционизмын арга хэрэгслийг геополитик болон худалдааны дайнд АНУ, Австрали, Зүүн өмнөд Азийн зарим орнуудын эсрэг ашиглаж байгаа бол үүний эсрэг АНУ, Европын холбооноос демпинг, татаас зэрэг арга хэмжээ авч байна.
2. БНХАУ хуучны болон шинэ протекционизмын арга хэрэгсэл ашиглаж худалдааны илүүдлийг тогтоож буй талаар худалдааны харилцагч орнууд ДХБ-д гомдол мэдүүлж байна. Харин энэ хүрээнд БНХАУ эдийн засгийн өсөлтийг тогтвортой байлгахын тулд худалдаа болон хөрөнгө оруулалтын саад тотгорыг арилгах зорилгоор доорх арга хэмжээнүүдийг авсан. Үүнд:⁴³
 - 2015 оноос эхлэн хэд хэдэн төрлийн бараа, ялангуяа мэдээллийн технологи, өргөн хэрэглээний барааны импортын тарифын хэмжээг бууруулж байна. Үүнд ердийн, ялгаварлалын бус (“хамгийн тааламжтай үндэстэн”) энгийн дундаж тарифыг 2013 оны 9%-ийг 2018 онд 7.5% хүртэл бууруулж, худалдааны жигнэсэн дундаж тарифыг 2013 оны 4.6%-ийг 2017 онд 4.4% хүртэл бууруулсан.
 - 2015 онд ДХБ-ын Худалдааг хөнгөвчлөх хэлэлцээрийг соёрхон батлахдаа “худалдааг хөнгөвчлөх шинэчлэл”-ийг (хялбаршуулах, уялдуулах, стандартчилал, ил тод байдлыг) нэн тэргүүнд тавьсан. Засгийн газраас 2015 оны 3-р сард Худалдааг хөнгөвчлөх үндэсний хороог байгуулжээ. 2015 онд Шанхайн худалдааны чөлөөт бүсэд улсын хэмжээнд хяналт шалгалт, мэдүүлэг, татвар болон бусад журмыг хялбаршуулах зорилгоор “нэг цонх” системд шилжих хэд хэдэн бодлогыг гаргасан. Хятад улс 2018 онд Дэлхийн банкны “Бизнес эрхлэхэд хялбар байдлын индекс”-д 46-р байранд орсон бөгөөд үүнийг өмнөх оны 78-р байртай харьцуулахад мэдэгдэхүйц сайжирсан юм. Энэ үзүүлэлт нь худалдаа хийх үйл явц сайжирч, худалдаа эрхлэхтэй холбогдох зардлууд буурсантай холбоотой байна.
 - БНХАУ дотоод, гадаад худалдааг тэнцвэржүүлэхийн тулд импортыг нэмэгдүүлэх талаар онцолж байна. Нийтийн хэрэглээг нэмэгдүүлж, импортын ажлыг хөнгөвчлөхийн тулд 2015 онд Шанхайн чөлөөт худалдааны бүсээс эхлэн хил дамнасан цахим худалдааны хөнгөвчлөх хэд хэдэн бодлогыг туршиж эхэлсэн. Үүний хүрээнд чөлөөт худалдааны бүс дэх гадаадын цахим худалдааны бизнес эрхлэгчдэд зориулсан капитал хөрөнгийн дээд хязгаарыг аажмаар бууруулж, хуурамч бараа болон үйлчилгээний борлуулалтыг бууруулах зорилгоор 2018 онд цахим худалдааны тухай шинэ хууль баталсан. 2019 оны 1-р сард БНХАУ-ын

⁴³ Азийн нийгмийн бодлогын хүрээлэн, БНХАУ-ын худалдааны бодлогын шинэчлэл <https://chinadashboard.gist.asiasociety.org/winter-2020/page/trade#:~:text=China%20is%20the%20world's%20largest,and%20consumer%20welfare%20at%20home>

Төрийн зөвлөл 22 туршилтын бүсүүдэд татваргүй, хил дамнасан цахим худалдааны импортыг нэмэгдүүлсэн.

- 2002 оноос хойш Хятад Улс хэд хэдэн орон, бүс нутагтай нийт 18 чөлөөт худалдааны гэрээ байгуулсан. 2016 онд ЧХХ-ийн түнш орнуудтай хийсэн худалдаа нь Хятадын худалдааны нийт бүтээгдэхүүний 40 орчим хувийг эзэлж, тухайн жилд импортын татварыг 42.2 тэрбум юань (6 тэрбум доллар)-аар бууруулсан байна. Одоогийн байдлаар БНХАУ нийт 11 улс, бүс нутагтай чөлөөт худалдааны хэлэлцээр хийж байна. 2020 оны 11-р сард 14 улсаас бүрдсэн Бүс нутгийн эдийн засгийн иж бүрэн түншлэл чөлөөт худалдааны гэрээ байгуулсан.⁴⁴

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

⁴⁴ БНХАУ-ын Худалдааны яам http://fta.mofcom.gov.cn/topic/enperu_recip.shtml

ХУДАЛДААНЫ АСУУДАЛ ХАРИУЦСАН БАЙГУУЛЛАГЫН ТОГТОЛЦОО, ГАДААД ХУДАЛДААНЫ БОДЛОГО БА ЭКСПОРТЫГ ДЭМЖИХ, ДОТООД ЗАХ ЗЭЭЛЭЭ ХАМГААЛАХ ИМПОРТЫН БОДЛОГО, АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТАЛААРХ ЗАРИМ ОРНЫ ТУРШЛАГА

1. АМЕРИКИЙН НЭГДСЭН УЛС

1.1. ГАДААД ХУДАЛДАА ХАРИУЦАХ ТӨВ БАЙГУУЛЛАГА

Үндсэн хуулиар Конгресст худалдааны асуудлаар хууль тогтоох, тариф ногдуулах, гадаад худалдааны бодлого тодорхойлох эрх мэдлийг, Ерөнхийлөгчид гадаад худалдааг зохицуулах эрх мэдлийг тус тус олгодог. Үндсэн хуулийн дагуу зөвхөн Конгресс л гадаад худалдааг зохицуулах, тарифын хэмжээг тогтоох эрх мэдэлтэй боловч Ерөнхийлөгч нэмэлт хуулийн зохицуулалтын хүрээнд тарифын холбоотой арга хэмжээ авч хэрэгжүүлэх эрх мэдлийг олж авах боломжтой. Түүхээс үзвэл, Конгресс тариф болон олон улсын худалдаатай холбоотой бусад эрх мэдлээ Ерөнхийлөгчид шилжүүлэх янз бүрийн нэмэлт хуулийг баталж байв. Үүнд:⁴⁵

- **1974 оны Худалдааны тухай хуулийн 201 дүгээр зүйл**
 - АНУ-ын Олон Улсын Худалдааны Комисс нь импортын хэмжээний нэмэгдлийг АНУ-ын аж үйлдвэрт ноцтой хохирол эсхүл аюул учруулж буйг тогтоосон тохиолдолд Ерөнхийлөгчид түр хугацааны татварын болон бусад худалдааны арга хэмжээ авах эрх мэдлийг олгоно.
- **1974 оны Худалдааны тухай хуулийн 301 дүгээр зүйл**
 - АНУ-ын худалдааны түнш АНУ-ын худалдааны гэрээнд заасан үүргийг зөрчих, АНУ-ын худалдааг хүндрүүлэх эсвэл хязгаарлах шударга бус, үндэслэлгүй үйл ажиллагаа эрхэлж байгааг тогтоосон тохиолдолд АНУ-ын Худалдааны төлөөлөгч худалдааны гэрээний хөнгөлөлтийг зогсоох болон импортын хязгаарлалт тогтоохыг зөвшөөрнө.
- **1962 оны Худалдааг өргөжүүлэх тухай хуулийн 232 дугаар зүйл**
 - АНУ-ын Худалдааны яам гадаадын аливаа бүтээгдэхүүн АНУ-ын үндэсний аюулгүй байдалд сөргөөр нөлөөлөхүйц хэмжээ, нөхцөлөөр импортлогдсон гэж үзсэн тохиолдолд импортыг тохируулах эрх мэдлийг Ерөнхийлөгчид олгоно.

Конгресс хэлэлцээр байгуулах болон түүнийг хэрэгжүүлэхэд Засгийн газартай (Ерөнхийлөгч, Дэд Ерөнхийлөгч, Засгийн газар гэх мэт) хамтарч ажилладаг. АНУ-ын Худалдааны Төлөөлөгчийн газар (АНУХТГ) болон бусад олон агентлагууд худалдаа болон олон улсын эдийн засгийн чиг үүргийг хуулиар олгогдсон эрх мэдэл болон захиргааны эрх мэдлийн хүрээндээ гүйцэтгэдэг. АНУ-ын төрийн агентлагуудын хооронд худалдааны бодлогыг уялдуулж, төрийн болон төрийн бус хамаарал бүхий этгээдүүдийн санал, хүсэлтийг нэгтгэх системийг Худалдааны Төлөөлөгчийн газар (АНУХТГ) удирддаг бөгөөд энэ нь олон талын ашиг сонирхлыг тэнцвэржүүлж худалдааны асуудлаар АНУ-ын төрийн нэгдсэн "дуу хоолой"-г хүргэх зорилготой.

⁴⁵ АНУ-ын Конгрессын судалгааны үйлчилгээ, Трампын засаг захиргааны тарифын үйл ажиллагаа: Түгээмэл асуултууд, <https://fas.org/sgp/crs/row/R45529.pdf>

Худалдааны гол агентлагууд⁴⁶

АНУ-ын Худалдааны Төлөөлөгчийн газар	<p>Худалдааны бодлого боловсруулах гол агентлаг болохын хувьд АНУ-ын Худалдааны Төлөөлөгч нь кабинетын (засгийн газрын) гишүүн бөгөөд Ерөнхийлөгчийн худалдааны бодлогын асуудал эрхэлсэн зөвлөх, АНУ-ын худалдааны хэлэлцээрийн ахлах төлөөлөгч, агентлагуудын худалдааны бодлогыг уялдуулан зохицуулах үйл ажиллагааны тэргүүн юм. Тэрбээр жил бүр Ерөнхийлөгчийн худалдааны бодлогын хөтөлбөр болон гадаад худалдаанд тулгарч буй саад бэрхшээлүүдийг тайлагнадаг.</p> <p>Конгресс нь Худалдааны Төлөөлөгчийн албан тушаалаар АНУ-ын дотоод болон гадаад бодлого, худалдааны асуудал эрхэлсэн олон төрлийн агентлагууд, дотоодын хамаарал бүхий этгээдүүдийн тус тусын эрх ашгийг тэнцвэржүүлэх "шударга зуучлагч" бий болгохыг зорьсон. Жил бүр Ерөнхийлөгчийн өмнөөс АНУ-ын худалдааны хэлэлцээрийн хөтөлбөр болон түүний хэрэгжилтийн талаар Конгресст тайлагнадаг.</p> <p>АНУХТГ нь өөрсдийн хариуцсан чиглэлүүдийн хүрээнд худалдааны бодлогын зохицуулалтыг хийдэг⁴⁷. Үүнд:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Худалдаа (хоёр талт, олон талт, бүс нутгийн) болон хөрөнгө оруулалтын асуудлууд - Америкийн бараа, үйлчилгээний бусад зах зээлд нэвтрэх арга замуудыг өргөжүүлэх - Олон улсын бараа бүтээгдэхүүний тухай хэлэлцээр - АНУ-ын импортын бодлогод нөлөөлөх хэлэлцээрүүд - АНУ-ын Хөнгөлөлтийн ерөнхий систем (ХЕС) - 1974 оны Худалдааны тухай хуулийн 301 дүгээр зүйлд үндэслэсэн гадаадын шударга бус худалдааны үйл ажиллагаатай холбоотой гомдол, 201 дүгээр зүйлд заасан импортын хөнгөлөлттэй холбоотой хэрэг, АНУ-ын дотоодын хуулийн 1377 дугаар зүйл болон 337 дугаар зүйлд үндэслэсэн хэргүүд - Эдийн засгийн хамтын ажиллагаа, хөгжлийн байгууллага (ЭЗХАХБ), НҮБ-ын Худалдаа хөгжлийн бага хурал зэрэг олон улсын байгууллагуудын зохицуулалттай худалдаа, шууд хөрөнгө оруулалт, бүтээгдэхүүний тухай хэргүүд - Худалдаатай холбоотой оюуны өмчийг хамгаалах асуудлууд - Дэлхийн Худалдааны Байгууллага (ДХБ)-тай холбоотой асуудлууд
АНУ-ын Худалдааны яам	<p>Худалдааны яам нь хөдөө аж ахуйн бус худалдааны олон чиг үүргийг гүйцэтгэдэг.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Олон улсын худалдааны газар нь (International Trade Administration) АНУ-ын экспортыг сурталчлах, гадаадын хөрөнгө оруулалтыг татах зорилгоор зах зээлийн судалгаа, бизнесийн харилцаа холбоо болон бусад үйлчилгээг үзүүлдэг. Түүнчлэн “шударга бус” гадаад

⁴⁶ АНУ-ын Конгрессын судалгааны алба, АНУ-ын худалдааны бодлогын чиг үүрэг: Хэн юу хийдэг вэ?, 2018 он, <https://fas.org/sgp/crs/misc/IF11016.pdf>

⁴⁷ АНУ-ын Худалдааны Төлөөлөгчийн газрын тухай, <https://ustr.gov/about-us/about-ustr>

	<ul style="list-style-type: none"> - худалдааны үйл ажиллагааны АНУ-ын аж үйлдвэрийн салбарт үзүүлж болзошгүй сөрөг үр дагаврыг арилгах зорилгоор антидемпинг болон нөхөн төлбөрийн шалгалт явуулдаг бөгөөд гадаад улсууд АНУ-ын худалдааны хэлэлцээрт хэрхэн нийцэж буйг хянадаг. - Үйлдвэрлэл, аюулгүй байдлын товчоо нь лиценз олгох, давхар ашиглалттай экспортын бараа бүтээгдэхүүнийг хянах үйл ажиллагаа эрхэлдэг. Түүнчлэн тодорхой импортын бараа бүтээгдэхүүн үндэсний аюулгүй байдалд хор хөнөөл учруулж байгаа эсэхийг шалгадаг (Дотоодын хуулийн 232 дугаар зүйлийн дагуу). - Эдийн засгийн хөгжлийн газар нь пүүсүүдэд зориулсан Худалдааг зохицуулах туслалцааны хөтөлбөрийг (Trade Adjustment Assistance) зохион байгуулдаг. Энэ нь пүүсүүдийг импортын өрсөлдөөн болон худалдааны либералчлалд дасан зохицоход дэмжлэг үзүүлдэг. - Эдийн засгийн шинжилгээний товчоо болон Тооллогын товчоо нь худалдааны мэдээллийг цуглуулж, дүн шинжилгээ хийдэг.
АНУ-ын Хөдөө аж ахуйн яам	<p>ХААЯ нь АНУ-ын хөдөө аж ахуйн худалдааг сурталчлах, зохицуулах болон АНУ-ын худалдааны хэлэлцээрт хөдөө аж ахуйн асуудалд оролцох үүрэгтэй.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Амьтан, ургамлын эрүүл мэндийн хяналтын хэлтэс нь ургамал, амьтны хортон шавьж, өвчлөлийг АНУ-ын хилээр нэвтрүүлэхээс урьдчилан сэргийлдэг. - Хүнсний аюулгүй байдал, хяналтын хэлтэс нь АНУ-ын мах, шувуу, өндөгний бүтээгдэхүүнийг (үүнд импортын бүтээгдэхүүн багтана) хянадаг. - Гадаадын хөдөө аж ахуйн хэлтэс нь АНУ-ын хөдөө аж ахуйн экспортын санхүүжилт, туслалцаа, хөдөө аж ахуйн импортын квот, тариаланчдад зориулсан Худалдааг зохицуулах туслалцааны хөтөлбөр зэргийг удирддаг.
АНУ-ын төрийн департамент	<p>Төрийн департамент нь АНУ-ын худалдаа, эдийн засгийн харилцааг өөрийн товчоо, элчин сайдын яамдуудаар дамжуулан хянадаг. Төрийн департамент нь АНУХТ-ийн хамт АНУ-ын Хөрөнгө оруулалтын хоёр талт гэрээний хөтөлбөрийг удирддаг.</p>
АНУ-ын Сангийн яам	<p>Сангийн яамны сайд нь Ерөнхийлөгчийн олон улсын эдийн засгийн бодлогын ахлах зөвлөх юм. АНУ-ын Сангийн яам нь АНУХТГ-ийн хамт худалдааны хэлэлцээрийн валютын заалт болон санхүүгийн үйлчилгээний талаарх хэлцлийг хариуцдаг. Түүнчлэн энэхүү яам нь үндэсний аюулгүй байдалд нөлөөлж болзошгүй хөрөнгө оруулалтыг судалж, Гадаадын хөрөнгө оруулалтын комиссыг удирддаг бөгөөд Гадаад хөрөнгийн хяналтын газраар дамжуулан АНУ-ын хориг арга хэмжээг хэрэгжүүлдэг.</p>
Экспорт-Импортын банк	<p>Экспорт-Импортын банк нь АНУ-ын дотоодын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих зорилгоор АНУ-ын бараа, үйлчилгээний экспортын санхүүжилт болон даатгалыг олгодог. Үүнийг хувийн хэвшлийнхэн хүсэхгүй эсвэл хийх боломжгүй</p>

	тохиолдолд олгохыг зорьдог; мөн гадаад орнуудын санал болгож буй санхүүжилтийг эсэргүүцэх зорилгоор.
АНУ-ын Олон улсын хөгжлийн агентлаг	Гадаадын тусламжийн агентлаг болох ОУХА нь АНУ болон хөгжиж буй орнуудын харилцаанд нөлөөлөх эдийн засгийн асуудлуудад хандаж ажилладаг. Хөгжиж буй орнуудын эдийн засгийн өсөлтийг дэмжих зорилготой худалдааны чадавхыг бэхжүүлэх хөтөлбөрийг удирддаг.
АНУ-ын Худалдаа хөгжлийн агентлаг	ХХА нь хөгжиж буй орнуудад хэрэгжүүлж буй төслүүдийн экспортын боломжийг АНУ-ын пүүсүүдтэй холбож АНУ-ын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих зорилготой ажилладаг. Түүнчлэн техник эдийн засгийн үндэслэл, төсөл боловсруулах бусад үйл ажиллагаа, болон гадаад худалдан авагчдыг АНУ руу татах худалдааны урвуу үүрэг гэх мэт түншлэлийг бий болгох үйл ажиллагааг санхүүжүүлдэг.
Олон улсын худалдааны комисс	ОУХК нь бие даасан агентлаг бөгөөд антидемпинг болон нөхөн төлбөрийн хэргүүд (Олон улсын худалдааны газрын хамт), “201 дүгээр зүйл” -ийн дагуу “шударга” арилжаалагдсан барааны импортын хэт их өсөлтөөс түр чөлөөлөх хамгаалалтын хэргүүд, АНУ-ын оюуны өмчийн эрхийг зөрчсөн (“337 дугаар зүйл”) гэх хэргүүдийг тус тус шалгадаг. Тэд Конгресс, Ерөнхийлөгч, болон АНУХТГ-т зориулж худалдааны дүн шинжилгээ боловсруулдаг ба АНУ-ын тарифын хуваарийг хөтөлдөг.
АНУ-ын аюулгүй газар үндэсний байдлын	ҮАБГ нь хууль ёсны худалдааг идэвхжүүлэхийн зэрэгцээ АНУ-ын хил хязгаарыг хамгаалахыг эрмэлздэг. ҮАБГ-ын Хил, гааль хамгаалалт нь АНУ-ын нэвтрэх боомтуудаар дамжин өнгөрөх бараа бүтээгдэхүүний урсгалыг зохицуулдаг. Түүнчлэн ҮАБГ нь хил дээр тариф хурааж, худалдааны хуулиудыг хэрэгжүүлдэг.

Агентлагууд хоорондын худалдааны бодлогын уялдааны механизм⁴⁸

1962 оны Худалдааг өргөжүүлэх тухай хуулийн дагуу Конгресс АНУХТ-тэй худалдааны бодлогын талаар зөвлөлдөж, агентлагууд хоорондын худалдааны бодлогын уялдааны механизмыг байгуулав. Энэхүү механизм нь гурван түвшнээс бүрдэнэ:

- Кабинетын түвшин
 - Хууль тогтоомжийн дагуу Худалдааны бодлогын хороо (Trade Policy Committee) нь кабинетын түвшинд хяналт тавих заалттай боловч практик дээр Үндэсний эдийн засгийн зөвлөл (National Economic Council) нь худалдааны үйл ажиллагааны дээд түвшний зөвлөгч юм.
 - Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөл (National Security Council) мөн энэ түвшинд зохицуулалт хийж болно.
- Дэд-кабинетын түвшин
 - Худалдааны бодлогыг хянах бүлэг (Trade Policy Review Group) нь засгийн газрын 20 байгууллага, хэлтсүүдээс бүрдэх ба олон улсын худалдаа болон худалдаатай холбоотой хөрөнгө оруулалтын

⁴⁸ АНУ-ын Конгрессын судалгааны үйлчилгээ, АНУ-ын худалдааны бодлогын чиг үүрэг: Хэн юу хийдэг вэ?, 2018 он, <https://fas.org/sgp/crs/misc/IF11016.pdf>

- асуудлаар АНУ-ын засгийн газрын байр суурийг боловсруулж, зохицуулах дэд кабинетын түвшний механизмыг бүрдүүлдэг.
 - АНУХТ-ийн удирдлага дор үйл ажиллагаа явуулдаг.
- Албан хаагчийн түвшин
 - Худалдааны бодлогын албан хаагч нарын хороо (Trade Policy Staff Committee) нь мөн засгийн газрын 20 байгууллага, хэлтсүүдийн ахлах албан хаагч нараас бүрдэх ба худалдааны бодлого болон хэлэлцээртэй холбоотой баримт бичгийг боловсруулж, хянадаг.
 - АНУХТ-ийн удирдлага дор үйл ажиллагаа явуулдаг.

АНУХТ нь Худалдааны бодлогыг хянах бүлэг болон Худалдааны бодлогын албан хаагч нарын хороо нараар дамжуулан худалдааны бодлогын асуудлаар засгийн газрын бусад байгууллагуудтай зөвлөлддөг.

Зөвлөх хорооны систем⁴⁹

АНУХТ нь 1974 онд Конгрессын байгуулсан Зөвлөх хорооны системээр дамжуулан АНУ-ын худалдааны бодлогод олон нийтийн болон хувийн хэвшлийнхний саналыг оролцуулдаг. Үүнд 700 гаран зөвлөхүүдтэй 26 хороо байдаг.

- ✓ Дээд түвшний Ерөнхийлөгчийн Худалдааны бодлого, хэлэлцээрийн зөвлөх хороо нь АНУ-ын худалдааны бодлого, хэлэлцээг үндэсний нийт ашиг сонирхолд нийцүүлэх үүднээс хянан шалгадаг. Хорооны гишүүд нь хамаарал бүхий гол салбаруудыг төлөөлдөг.
- ✓ 5 бодлогын зөвлөх хороод (Хөдөө аж ахуй, засгийн газар хоорондын, хөдөлмөр, Африк, байгаль орчны) өөрсдийн салбарын бодлогын үүднээс худалдааны асуудлуудыг хянадаг.
- ✓ Секторын болон техникийн зөвлөгөөг 6 Хөдөө аж ахуйн техникийн зөвлөх хороо болон 14 Аж үйлдвэрийн худалдааны зөвлөх хороодоос авдаг.

1.2 ГАДААД ХУДАЛДААНЫ БОДЛОГО

Трампын засаг захиргааны үеийн АНУ-ын худалдааны бодлого нь үндсэрхэг үзлийг баримталж, дараах өөрчлөлтүүдийг хэрэгжүүллээ (1) олон талт платформ дээр биш харин бусад худалдааны түншүүдтэй ганцаарчлан харьцах; (2) худалдааны бодлогыг хэрэгжүүлэхэд илүү эрчимтэй арга хэмжээ авах (үүнд өндөр тариф болон импортын квот ногдуулах багтана); (3) цагаачлалын асуудлаас үүдээд Мексик улсаас гаралтай импортод нэмэлт татвар ногдуулахаар заналхийлэх гэх мэт эдийн засгийн бус үндэслэлтэй шалтгааны улмаас худалдааны арга хэрэгслийг ашиглах.

Трампын засаг захиргаа олон талт худалдааны харилцааны оронд хоёр талт харилцааг илүү давуу гэж үзэж байгаа нь өнгөрсөн засаг захиргаануудын аргачлалаас ихээхэн зөрж байгааг харуулж байна. Хэдэн арван жилийн турш АНУ нь ДХБ-ын гол зарчим болох худалдааны олон талт харилцааны үзэл баримтлал дээр үндэслэн нэгдсэн журмын дагуу худалдааны хэлэлцээг хийсээр ирсэн. Гэвч Ерөнхийлөгч Трамп улсуудтай ганцаарчилж хэлэлцээ хийж хоёр талын худалдааны гэрээ байгуулах нь хэлэлцээнд давуу хөшүүрэг олгодог гэсэн бодолтой билээ. Цаашилбал, цөөн улс орнууд хэлэлцээнд оролцож байгаа

⁴⁹ АНУ-ын Конгрессын судалгааны үйлчилгээ, АНУ-ын худалдааны бодлогын чиг үүрэг: Хэн юу хийдэг вэ?, 2018 он, <https://fas.org/sgp/crs/misc/IF11016.pdf>

тохиолдолд зах зээлд нэвтрэх үр ашигтай концессийг олгох нь илүү хялбар байдаг. Мөн зөвхөн хоёр улсын хоорондох хэлэлцээний тохиолдолд тохиролцсон үүрэг амлалтыг хэрэгжүүлэх, хянахад илүү хялбар байдаг.

АНУ-ын баримталж буй худалдааны бодлого

Жил бүр АНУ-ын Худалдааны Төлөөлөгчийн газар худалдааны бодлогын хөтөлбөр болон өмнөх жилийн хөтөлбөрийн тайланг боловсруулдаг. Хэдийгээр 2020 оны худалдааны бодлогын хөтөлбөр болон 2019 оны жилийн тайланг танилцуулсан боловч үүнд зорилго, бодлогоос илүү худалдааны бодлогын улмаас худалдааны нөхцөл байдалд орсон өөрчлөлтүүд, үр дүнг багтаасан байна. 2018 оны хөтөлбөр ДХБ-ын тайланд хянагдсан ба худалдааны зорилгуудыг тодорхой жагсаасан тул үүнийг 2020 оны худалдааны бодлогын хөтөлбөр болон 2019 оны жилийн тайлангийн хамт энэхүү судалгаанд тусгалаа. АНУ-ын Ерөнхийлөгчийн 2018 оны худалдааны бодлогын хөтөлбөр нь “гадаад зах зээлийг нээх, илүү үр ашигтай дэлхийн зах зээлд нэвтрэх, Америкийн ажилчдад илүү шударга хандах” зорилготой. Худалдааны бодлого нь таван үндсэн тэргүүлэх чиглэлтэй бөгөөд үүнд:⁵⁰

1. АНУ-ын үндэсний аюулгүй байдлын бодлогыг дэмжсэн худалдааны бодлогыг батлах

- ✓ АНУ-ын худалдааны бодлого нь манай үндэсний аюулгүй байдлын бодлогын адил АНУ-ын ашиг сонирхлыг Хятад, Орос эсвэл бусад улс орнуудын өсөрхөг бодлогуудаас хамгаалахыг эрмэлзэх болно. Зах зээлийн бодит өрсөлдөөнийг сулруулж буй эдийн засгийн шударга бус өрсөлдөгч болсон улсуудыг зогсоохын тулд бүхий л арга хэрэгслийг ашиглан хариу арга хэмжээ авах болно.

2. АНУ-ын эдийн засгийг улам бэхжүүлэх

- ✓ 2017 оны 12-р сард Ерөнхийлөгч Трамп Татварыг бууруулах болон хөдөлмөр эрхлэлтийн тухай хуулийг баталсан. Энэ нь сүүлийн 30 гаруй жилийн хугацаанд хэрэгжсэн хамгийн ноцтой татварын хөнгөлөлт болон шинэчлэл байсан. Энэхүү татварын шинэчлэл нь АНУ-ын эдийн засгийг бэхжүүлж, дэлхийн зах зээлд АНУ-ын компаниуд болон ажилчдын өрсөлдөх чадварыг нэмэгдүүлэх болно.

3. Бүх АНУ-ын иргэдэд үр ашигтай илүү сайн худалдааны хэлэлцээрт оролцох

- ✓ Трампын засаг захиргаа шударга, тэнцвэртэй худалдааг дэмжиж, Америкийн хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин, хөгжлийг дэмжих зорилготой тохиролцоонд хүрэх болно.

4. Оролцсон худалдааны хэлэлцээрүүдийн дагуу АНУ-ын худалдааны хууль тогтоомж болон АНУ-ын эрхийг хэрэгжүүлэх

- ✓ Трампын засаг захиргаа амжилттай худалдааны хэлэлцээрт хүрэхийн тулд хэрэгжилтийн албадан шахалт хэрэгтэй гэж үздэг. Энэ нь АНУ-ын

⁵⁰ АНУ-ын Худалдааны Төлөөлөгчийн газар, АНУ-ын Ерөнхийлөгчийн 2018 оны худалдааны бодлогын хөтөлбөр болон 2017 оны жилийн тайлан
<https://ustr.gov/sites/default/files/files/Press/Reports/2018/AR/2018%20Annual%20Report%20FINAL.PDF>

худалдааны хууль тогтоомж, олон улсын хууль сахиулах механизмыг ашиглан бусад улс орнууд АНУ-тай шударга харьцаж, олон улсын худалдааны гэрээнд заасан дүрэм журмыг мөрдөхийг бататгана.

- ✓ Худалдааны шударга бус үйл ажиллагаанд хариу арга хэмжээ авахын тулд засаг захиргаа нь Дэлхийн худалдааны байгууллагын өмнө болон өөрсдийн худалдааны гэрээний дагуу АНУ-ын эрх, худалдааг хамгаалах тухай хуулийг хамгаална.

5. Олон талт худалдааны системийг шинэчлэх

- ✓ ДХБ нь оролцогч талуудын урьдчилан төсөөлж байсны дагуу ажиллахгүй байгаа тул АНУ-ын үндэсний эрх ашгийн үүднээс үйл ажиллагаагаа явуулах чадварыг алдагдуулж байна гэсэн санал, гомдлыг АНУ сүүлийн хорин жилийн хугацаанд ирүүлсээр байна.
- ✓ ДХБ-ын гишүүн орнуудын олгохыг хүсээгүй хэмжээний эрх мэдэлтэй болсон ДХБ-ын маргаан шийдвэрлэх систем, ДХБ-ын орчин үеийн дэлхийн эдийн засагт тохирох хэлэлцээрүүдэд хүрч чадахгүй байгаа байдал болон бусад хөгжилтэй холбоотой асуудлуудыг шийдвэрлэхийн тулд АНУ ДХБ-ын гишүүдтэй хамтарч ажиллахад бэлэн байгаа.

Хөтөлбөрт чөлөөт, шударга, хоёр талын худалдааны харилцаа нь АНУ-ын үндэсний аюулгүй байдлын бодлогод нэн чухал болохыг тэмдэглэжээ. Түүнчлэн АНУ-ын эдийн засгийг бэхжүүлэх болон хүчинтэй худалдааны гэрээнүүдийг дахин хэлэлцэж, өөрчлөхөд гол ач холбогдол өгдөг. Хөтөлбөр нь олон талт худалдааны системийг шинэчлэх талаар "Дэлхийн Худалдааны Байгууллагад ухаалаг, шударга шинэчлэл хийж, үр ашигтай зах зээл, өргөжсөн худалдаа, болон бүх улс үндэстэнд илүү их баялаг бий болгох нөхцөлийг бүрдүүлэх дүрмийг сурталчлах" хэрэгтэй гэж онцолсон байна.

Харин, 2020 оны Ерөнхийлөгчийн худалдааны бодлогын хөтөлбөрт Ерөнхийлөгч Трамп Америкийн худалдааны түншүүдтэй ажиллах харилцааг үргэлжлүүлэн тэнцвэржүүлж, АНУ-ын худалдааны хуулийг эрчимтэй хэрэгжүүлж, бусад улсуудын шударга бус худалдааны практикт хариу арга хэмжээ авах болно гэжээ. Мөн дээр дурдсан таван үндсэн тэргүүлэх чиглэлийн явцыг танилцуулжээ⁵¹. Үүнд:

- ✓ Ерөнхийлөгч Трамп Хятадтай түүхэн худалдааны хэлцлийн нэгдүгээр үе шатны гэрээ байгуулсан. Энэ нь шударга бус худалдааны бодлого, үйл ажиллагаатай тэмцэж, АНУ-Хятадын худалдааны харилцааг тэнцвэржүүлэх болно.
 - Трампын засаг захиргаа нь Хятадын шударга бус үйл ажиллагаатай тэмцэх зорилгоор АНУ-ын дотоодын хуулийн 301 дүгээр зүйлийг үндэслэн Хятадын худалдааг шалгаж эхэлсэн. Технологи дамжуулах, оюуны өмч, инновацитай холбоотой БНХАУ-ын хууль тогтоомж, бодлого, үйл ажиллагааны хяналтын явцад АНУ-ын компаниудаас Хятад руу технологи болон оюуны өмчийг шударга бусаар шилжүүлэхэд хүргэсэн БНХАУ-ын хууль тогтоомж, бодлого, үйл ажиллагааны дөрвөн ангиллыг олж тогтоов. Эдгээр бодлогууд нь АНУ-ын бизнес эрхлэгчид, ажилчдад хор хөнөөл учруулж, АНУ-ын урт хугацааны өрсөлдөх

⁵¹ АНУ-ын Худалдааны Төлөөлөгчийн газар, АНУ-ын Ерөнхийлөгчийн 2020 оны худалдааны бодлогын хөтөлбөр болон 2019 оны жилийн тайлан https://ustr.gov/sites/default/files/2020_Trade_Policy_Agenda_and_2019_Annual_Report.pdf

- чадварт нөлөөлж болзошгүй. Ерөнхийлөгч Трампын зааврыг үндэслэн АНУХТ нь Хятадаас импортолсон зарим бүтээгдэхүүнд нэмэлт татвар ногдуулах, ДХБ-д маргаан шийдвэрлэлтийн хэрэг үүсгэх зэрэг хэд хэдэн арга хэмжээ авав. 2018 онд АНУ Хятадаас импортолсон 50 орчим тэрбум ам. долларын бараанд нэмэлт 25 хувийн, 200 тэрбум ам. долларын бараанд нэмэлт 10 хувийн татвар тус тус ногдуулав. АНУ болон Хятад улсууд олон жилийн турш үргэлжилж ирсэн Хятадын шударга бус үйл ажиллагаатай холбоотой АНУ-ын гомдлыг шийдвэрлэхийн тулд 2018 болон 2019 онд олон удаа уулзсан. Гэвч 2019 оны 5-р сард Хятадын засгийн газар хэлэлцээрийн үр дүнгээс татгалзаж, байр сууриндаа улам хатуу хандаж эхлэв. Үүний хариуд АНУ Хятадын 200 тэрбум ам долларын импортын бараа бүтээгдэхүүний татварыг 10 хувиас 25 хувь болгон өсгөж, Хятадын 120 орчим тэрбум ам долларын импортод 15 хувийн татварыг нэмсэн.
- 2019 оны сүүлчээр Хятад АНУ-тай дахин эрчимтэй хэлэлцүүлгүүдийг эхлүүлэв. 2019 оны 12-р сарын 13-ны өдөр Трампын засаг захиргаа АНУ-Хятадын эдийн засаг, худалдааны хэлэлцээр (1-р үе шатны хэлэлцээр) байгуулснаа зарлав. Хятадтай байгуулсан 1-р үе шатны хэлэлцээр нь оюуны өмчийг хамгаалах, технологи дамжуулах, хөдөө аж ахуйн стандарт, санхүүгийн үйлчилгээ, валютын асуудалтай холбоотой Хятадын үйл ажиллагаанд томоохон бүтцийн өөрчлөлт оруулахыг шаарддаг.
 - Мөн хэлэлцээр нь худалдааг өргөжүүлэх болно. Хятад улс ирэх хоёр жилийн хугацаанд АНУ-ын үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүн, хөдөө аж ахуй, эрчим хүч, үйлчилгээ зэрэг дөрвөн үндсэн салбарын экспортын худалдан авалтыг дор хаяж 200 тэрбум ам. доллараар нэмэгдүүлэх үүрэг хүлээжээ.
 - АНУ нь 120 тэрбум ам. долларын өртөгтэй Хятадаас импортолсон бараанд ногдуулсан тарифын хэмжээг 15 хувиас 7.5 хувь болгон бууруулахаар тохиролцсон боловч 250 тэрбум ам. долларын өртөгтэй барааны нэмэлт татварыг 25 хувь хэвээр хадгалав.
- ✓ АНУ болон Япон Улс нь дэлхийн хамгийн том болон гурав дахь том эдийн засагтай бөгөөд дэлхийн дотоодын нийт бүтээгдэхүүний 30 орчим хувийг бүрдүүлдэг. 2019 онд АНУ болон Япон Улс хоёр худалдааны гэрээнд амжилттай нэгдэн орсон.
- АНУ-Японы худалдааны хэлэлцээр нь хоёр улсын зах зээлд нэвтрэх эрхийг либералчилна. Энэхүү хэлэлцээр нь АНУ-ын долоо гаруй тэрбум ам. долларын өртөгтэй хоол, хүнс, хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний экспортын тарифыг багасгана (зарим бүтээгдэхүүний тарифыг арилгана). Бүрэн хэрэгжилтийн үед Япон улс руу экспорт хийж буй АНУ-ын хүнс, хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний 90 гаруй хувь нь татваргүй эсвэл тарифын хөнгөлөлттэй нөхцөлөөр хангагдах болно.
 - АНУ нь 2018 онд Япон улсын 40 сая ам долларын өртөгтэй хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний импортын 42 тарифын төрлийг

багасгана (зарим бүтээгдэхүүний тарифыг арилгана). Түүнчлэн Япон улсын зарим аж үйлдвэрийн бүтээгдэхүүний (тухайлбал, зарим багаж хэрэгсэл, бэхэлгээ, уурын турбин, унадаг дугуй, дугуйн эд анги, хөгжмийн зэмсэг гэх мэт) тарифыг багасгах болно (зарим бүтээгдэхүүний тарифыг арилгана).

- АНУ-Япон Улсын Дижитал Худалдааны гэрээ нь АНУ-ын дижитал худалдааны саад бэрхшээлийг хамарсан хамгийн өргөн цар хүрээтэй, өндөр стандартын худалдааны хэлэлцээрүүдийн нэг билээ. Энэхүү гэрээ нь эдийн засгийн хөгжлийг нэмэгдүүлэх, шударга, тэнцвэртэй худалдааг дэмжих, инновацийн хувьд хоёр улсын дэлхийд тэргүүлдэг гол салбаруудын бизнес эрхлэгчдийг дэмжих журмыг хамтран хэрэгжүүлэхэд туслах болно.
- ✓ Ерөнхийлөгч Трамп Хойд Америкийн чөлөөт худалдааны хэлэлцээрийг Канад, Мексик, АНУ-ын худалдааны хэлэлцээрээр сольсон.
 - 2020 оны 1-р сарын 29-нд Ерөнхийлөгч Трамп АНУ-Мексик-Канадын түүхэн хэлэлцээрийг (USMCA) баталсан. Хоёр жилийн турш хэлэлцээ хийсний эцэст байгуулагдсан энэхүү хэлэлцээр нь Ерөнхийлөгчийн “Америк нэгдүгээрт” гэх худалдааны бодлогын үлгэр жишээ байсан. АНУ-Мексик-Канадын хэлэлцээр нь үйлдвэрлэлийн ажлын байрыг ихэсгэж, технологи, инноваци дахь Америкийн өрсөлдөх давуу талыг хамгаалах, ажилчид болон байгаль орчныг хамгаалах, Америкийн бизнес эрхлэгчид, фермерүүд, болон тариаланчдын зах зээлд нэвтрэх боломжийг өргөжүүлэх болно гэж дурджээ.
- ✓ Трампын засаг захиргаа нь Худалдааны хэлэлцээрийн амлалт болон АНУ-ын Худалдааны тухай хуулийг идэвхтэй хэрэгжүүлсээр ирсэн.
 - АНУ-ын худалдааны түншүүд ДХБ-ын амлалтыг биелүүлээгүй тохиолдолд АНУХТ нь Дэлхийн худалдааны байгууллагын журмын дагуу хэрэг хөөн хэлэлцсээр байгаа.
 - Трампын засаг захиргааны дор АНУХТ өмнөх хэдэн арван жилд ховор хэрэглэгдэх болсон худалдааны хууль тогтоомжуудыг хэрэгжүүлсэн.
- ✓ АНУ Дэлхийн худалдааны байгууллагыг шинэчлэхийг зорьсоор байна.

Дээр дурдсанчлан, Конгресс Ерөнхийлөгчид худалдааны зарим үйл ажиллагааны удирдлагыг шилжүүлсээр ирсэн. 1974 оны Худалдааны тухай хуулиас эхлэн Конгресс “түргэн зам” гэх (Худалдааг дэмжих эрх мэдэл гэж нэрлэх болсон) худалдааны эрх мэдлийн процедурыг тогтоох хэд хэдэн хууль баталжээ. Энэ нь Ерөнхийлөгчийн засаг захиргаа Конгрессын тодорхойлсон худалдааны бодлогын тэргүүлэх чиг үүрэг болон худалдааны хэлэлцээрт тавигдах зорилгуудыг биелүүлсэн нөхцөлд худалдааны хэлэлцээрийг түргэвчилсэн байдлаар соёрхон батлахыг тогтооно. 2015 оны Конгрессын худалдааны тэргүүлэх чиглэл ба хариуцлагын тухай хууль (Bipartisan Congressional Trade Priorities and Accountability Act of 2015) нь одоогийн худалдааны эрх мэдлийн процедурыг агуулна.

Аливаа хэлэлцээр худалдааны байгууллагуудын горимд тэнцэхийн тулд Худалдааг дэмжих эрх мэдлийн тухай хуулийн (Trade Promotion Authority)

зорилго, бодлого, тэргүүлэх чиглэл, зорилтыг хэрэгжүүлэхэд ахиц дэвшил гаргах ёстой. АНУ-ын худалдааны хэлэлцээрийн зорилтууд 2015 оны Конгрессын худалдааны тэргүүлэх чиглэл ба хариуцлагын тухай хуульд тусгагдсан (Bipartisan Congressional Trade Priorities and Accountability Act of 2015); 2015 оны Худалдааг хөнгөвчлөх, худалдааг хэрэгжүүлэх тухай хуульд зарим зорилтыг нэмж оруулсан болно (Trade Facilitation and Trade Enforcement Act of 2015).

АНУ-ын худалдааны хэлэлцээрийн ерөнхий зорилтуудад:

- Илүү нээлттэй, тэгш, хоёр талт зах зээлд нэвтрэх боломжийг олж авах;
- АНУ-ын зах зээлийн боломжийг бууруулж буй худалдаа, хөрөнгө оруулалтын саад бэрхшээлийг бууруулах;
- Олон улсын худалдаа, хөрөнгө оруулалтын салбарын дэг журмыг бэхжүүлэх, үүнд маргаан шийдвэрлэх багтана;
- Эдийн засгийн өсөлтийг дэмжих, амьдралын түвшинг дээшлүүлэх, өрсөлдөх чадвар болон хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшинг дээшлүүлэх, дэлхийн эдийн засгийг сайжруулах;
- Худалдаа болон байгаль орчны талаар баримтлах бодлогыг харилцан дэмжиж ажиллах;
- Ажилчдын эрхийг хамгаалахыг дэмжих;
- Дотоодын байгаль орчин болон хөдөлмөрийн тухай хууль тогтоомжид заасан хамгаалалтыг сулруулахгүй, багасгахгүй байх нөхцөлийг худалдааны гэрээний заалтад тусгах;
- Жижиг, дунд үйлдвэр эрхлэгчдэд (ЖДҮ) худалдааны боломжийг тэгш хүртээх;
- Олон улсын хөдөлмөрийн байгууллагын (ОУХБ) хүүхдийн хөдөлмөрийг хориглох тухай конвенцыг бүх нийтээр соёрхон батлахыг сурталчлах;
- Худалдааны хэлэлцээрүүд нь худалдаа, хөрөнгө оруулалтын харилцан уялдаа холбоо, олон салбарын шинж чанарыг тусгасан байх;
- Дижитал эдийн засгийн өсөн нэмэгдэж буй ач холбогдлыг хүлээн зөвшөөрөх;
- Эрүүл мэнд, аюулгүй байдал, хэрэглэгчийн ашиг сонирхлыг хамгаалах зэрэг дотоодын хууль ёсны зорилтууд болон түүнтэй холбоотой хууль тогтоомжуудыг харгалзан үзэх;
- АНУ-тай худалдааны хэлэлцээр хийж байгаа аль ч талын шашны эрх чөлөөг харгалзан үзэх;
- Худалдааны хэлэлцээрүүд нь цагаачлалын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах шаардлагагүй эсвэл АНУ-д виз олгох, нэвтрэх эрхийг өргөжүүлэх үүрэг хүлээлгэхгүй байх;
- Худалдааны хэлэлцээрүүд нь хүлэмжийн хийн ялгаралалттай холбоотой үүрэг хариуцлага хүлээлгэхгүй байх тус тус багтана.

1.3 ЭКСПОРТЫГ ДЭМЖИХ АРГА ХЭМЖЭЭ

АНУ-ын Засгийн газар экспортыг дэмжих олон төрлийн үйлчилгээ, үйл ажиллагаа явуулдаг. Эдгээр үйлчилгээний зарим нь АНУ-ын компаниудад экспорттой холбоотой мэдээлэл олох болон зах зээлд нэвтрэх саад бэрхшээлийг даван туулахад шууд тусламж үзүүлдэг.⁵²

⁵² АНУ-ын Конгрессын судалгааны үйлчилгээ, Экспортыг дэмжих ажиллагаанд оролцох АНУ-ын засгийн газрын агентлагууд: Конгрессд зориулсан тойм ба асуудлууд, 2013 он, <https://fas.org/sgp/crs/misc/R41495.pdf>

- ✓ **Экспортын тусламжийн үйлчилгээ:** АНУ-ын засгийн газар экспортлогчдод худалдаатай холбоотой мэдээллийг түгээх, гадаад орны зах зээлийн судалгаа хийх, шинэ болон туршлагатай экспортлогчдод зөвлөгөө өгөх зэрэг экспортын тусламжийн үйлчилгээ үзүүлдэг. Түүнчлэн засгийн газар нь бизнесүүдийг хооронд нь тохируулах үйлчилгээ эрхэлдэг бөгөөд үүнд худалдааны томилолтууд (АНУ-ын засгийн газрын өндөр албан тушаалтнуудын удирдлага дор гадаад улс орнуудад бизнесийг хөгжүүлэх зорилготой томилолтууд) болон урвуу худалдааны томилолтууд (АНУ-д гадаадын худалдан авагчдыг авчирч АНУ-ын пүүсүүдтэй уулзуулах) багтдаг. Экспортын шууд тусламжийг олгодог гол агентлагуудад АНУ-ын Хөдөө аж ахуйн яам, Худалдааны яам, Төрийн департамент, Жижиг үйлдвэрийн захиргаа болон Худалдаа хөгжлийн агентлаг багтдаг.
- ✓ **Техник эдийн засгийн үндэслэл:** ТЭЗҮ: АНУ-ын засгийн газар АНУ-ын бараа, үйлчилгээний экспортыг нэмэгдүүлэх боломжтой гадаад орнуудад хэрэгжүүлэхээр төлөвлөж буй төслүүдийн эдийн засаг, санхүү, техникийн болон бусад асуудлуудад үнэлгээ хийх техник эдийн засгийн үндэслэлийг боловсруулдаг (АНУ-ын Хөгжлийн агентлаг болон Худалдаа хөгжлийн агентлаг гүйцэтгэнэ).
- ✓ **Экспортын санхүүжилт ба даатгал:** АНУ-ын засгийн газрын агентлагууд хэд хэдэн шалтгааны улмаас гадаад улс орнууд руу чиглэсэн экспортын үйл ажиллагааг санхүүжүүлж, даатгаж болно, үүнд: (1) экспортлогч эсвэл хувийн санхүүгийн байгууллагууд ганцаараа үүрэх боломжгүй арилжаа, улс төрийн эрсдэлийг хүлээх; (2) хувийн хэвшлийн экспортын санхүүжилтийн хугацаа болон бусад хязгаарлалтыг даван туулах; (3) тухайн улсын засгийн газрын дэмжлэгтэй экспортын зээлийн санхүүжилтийг эсэргүүцэх. АНУ-ын Хөгжлийн агентлаг нь хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний экспортын санхүүжилтийг хариуцдаг бол Экспорт Импортын Банк нь хөдөө аж ахуйн бус экспортын санхүүжилт, даатгалыг хариуцах агентлаг юм.
- ✓ **Засгийн газар хоорондын сурталчилгаа:** Ихэнх тохиолдолд АНУ-ын компаниуд илүү их хэмжээний гадаадын санхүүжилт, татаас болон засгийн газрын бусад хэлбэрийн дэмжлэгтэй гадаадын аж ахуйн нэгжүүдийн шууд өрсөлдөөнтэй тулгардаг. АНУ-ын компаниудыг экспортын зах зээл дээрх гадаадын өрсөлдөгч нартай адил хэмжээний боломжоор хангахын тулд АНУ дипломат хэрэгслүүдийг ашиглах боломжтой. Үүнд оролцох гол агентлагууд нь Худалдааны яам, Төрийн Департамент болон АНУ-ын Худалдааны Төлөөлөгчийн газар юм.

Худалдааны дэмжлэгийг зохицуулах хороо (Trade Promotion Coordinating Committee)

Худалдааны дэмжлэгийг зохицуулах хороо нь экспортыг дэмжих засгийн газрын агентлагуудыг зохицуулж, тэргүүлэх чиглэлийг тогтоох үүрэг бүхий агентлаг хоорондын хороо бөгөөд Ерөнхийлөгчид экспортыг дэмжих нэгдсэн төсвийг танилцуулдаг. Засгийн газрын худалдааг дэмжих үйл ажиллагааны уялдаа холбоог хангах, экспортлогчдод илүү сайн туслах зорилгоор экспорттой холбоотой хөтөлбөр хэрэгжүүлдэг 20 засгийн газрын агентлагуудыг нэгтгэдэг. Үүнд:

- АНУ-ын Худалдааны яам
- АНУ-ын Төрийн департамент

- АНУ-ын Сангийн яам
- АНУ-ын Хөдөө аж ахуйн яам
- АНУ-ын Эрчим хүчний яам
- АНУ-ын Тээврийн яам
- АНУ-ын Батлан хамгаалах яам
- АНУ-ын Хөдөлмөрийн яам
- АНУ-ын Дотоод хэргийн яам
- АНУ-ын Олон улсын хөгжлийн агентлаг
- АНУ-ын Худалдаа хөгжлийн агентлаг
- АНУ-ын Байгаль орчныг хамгаалах агентлаг
- АНУ-ын Жижиг Үйлдвэрийн захиргаа
- Гадаад дахь хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтын корпораци
- АНУ-ын Экспорт-Импортын банк
- АНУ-ын Худалдааны Төлөөлөгчийн газар
- Эдийн засгийн зөвлөхүүдийн зөвлөл
- Удирдлага, төсвийн газар
- Үндэсний эдийн засгийн зөвлөл
- Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөл оролцоно.

1.4. ДОТООД ЗАХ ЗЭЭЛЭЭ ХАМГААЛАХ БОДЛОГО

Тарифын нэмэгдлийн арга хэмжээ

Ерөнхийлөгчид худалдааны эрхийг олгох гурван хууль тогтоомжийн дагуу (301, 201, 232 дугаар зүйлүүд) Ерөнхийлөгч Трамп үндэсний аюулгүй байдал болон аж үйлдвэрлэлд сөрөг нөлөө үзүүлж болзошгүй асуудлуудыг шийдвэрлэхийн тулд АНУ-ын төрөл бүрийн импортын бараа бүтээгдэхүүнд 10-25 хувийн импортын тарифын нэмэгдэл ногдуулсан. АНУ-ын худалдааны түншүүд эдгээр тарифын арга хэмжээ нь АНУ-ын олон талт, хоёр талт, эсвэл бүс нутгийн худалдааны хэлэлцээрийн дагуу хүлээсэн үүрэг амлалтыг зөрчиж байгаа гэж үзэн АНУ-ын экспортод хариу арга хэмжээ авах зорилгоор мөн өөрсдийн импортын тарифыг нэмэгдүүлсэн. АНУ-д тарифын нэмэгдэлд өртөх бүтээгдэхүүнд: угаалгын машин, нарны бүтээгдэхүүн, ган, хөнгөн цагаан, болон Хятадын төрөл бүрийн импортын бүтээгдэхүүнүүд орно.

Ерөнхийлөгч Трампын ногдуулсан нэмэгдэл тарифын ач холбогдол:

- Эдгээр нь АНУ-ын дундаж тарифаас хамаагүй өндөр бөгөөд үүний улмаас импортын тарифын нэмэгдэлд өртсөн зарим улс орнууд АНУ-ын экспортод ижил хэмжээний тарифын арга хэмжээ авсан.
- Эдгээр нь АНУ-ын жилийн импортын 12 хувь, экспортын хувьд нөлөөлнө.
- Эдгээр нь АНУ-ын худалдааны бодлогын эрс өөрчлөлтийг харуулж байна. Сүүлийн хориод жилийн хугацаанд аль ч Ерөнхийлөгч эдгээр олгогдсон эрх мэдлийн хүрээнд тариф тогтоож байгаагүй.
- Эдгээр нь АНУ-ын эдийн засгийн үйл ажиллагаа, дэлхийн худалдааны систем дэх байр суурь, цаашдын худалдааны хэлэлцээр зэрэгт нөлөөлж болзошгүй юм.

Ихэнх эдийн засагчид тарифын нэмэгдэл нь АНУ-ын эдийн засагт сөргөөр нөлөөлнө гэдэг дүгнэлтэд санал нийлж байгаа хэдий ч зах зээлийн олон төрлийн салбар болон оролцогчдын хувьд тусах өртөг, ашиг тус өөр өөрөөр нөлөөлөх

магадлалтай. Импортын тариф нь практик дээр дотоодын хэрэглээнд ногдуулах татвар бөгөөд нэмэгдлийн улмаас тарифын нэмэгдэлд өртөх бүтээгдэхүүнийг ашигладаг АНУ-ын хэрэглэгчид болон үйлдвэрүүдийн зардлыг өсгөнө. Улс орнуудын хэрэгжүүлэх хариу тарифын нэмэгдэл нь АНУ-ын гадаад зах зээл дэх экспортыг сулруулж, АНУ-ын бүтээгдэхүүний гадаад борлуулалтыг бууруулснаар үнийн уналтад хүргэж болзошгүй юм. Гэсэн хэдий ч нэмэгдэлд өртсөн бүтээгдэхүүнүүдийн дотоодын үйлдвэрлэгчид бараа бүтээгдэхүүнээ илүү өндөр үнээр зарах боломжтой болсноор ашиг хүртэх боломжтой. Трампын засаг захиргааны зүгээс энэхүү тариф нь АНУ-ын эдийн засгийн ач холбогдол бүхий салбаруудад нөлөөлж буй худалдааны асуудлыг шийдвэрлэхийн зэрэгцээ АНУ-ын худалдааны түншүүдийн тарифыг бууруулах шууд бус ашиг тус авчирна гэж үзэж байна. Эдийн засгийн дүн шинжилгээгээр тарифын арга хэмжээний улмаас АНУ-ын ДНБ-ий өсөлт жил бүр 0.1 - 0.2 хувь буурахыг тооцоолжээ⁵³.

Ерөнхийлөгч Трамп АНУ-ын худалдааны тэнцлийн алдагдлын хэмжээнд чухал ач холбогдол өгдөг билээ. Тарифын нэмэгдэл нь богино хугацаандаа импортыг бууруулах ч худалдааны тэнцлийн алдагдлыг арилгах чадваргүй. Тарифын өөрчлөлтийн улмаас үүсэг хоёр шууд бус үр дагавар: (1) Импортын хэмжээ буурснаар гадаад валютын эрэлт буурч, гадаад ам. долларын ханшийг өсгөж, улмаар АНУ-ын экспортыг гадаадад илүү үнэтэй болгож, гаднаас орж ирэх импортыг АНУ д илүү хямд болгоно, (2) Улс орнуудын хэрэгжүүлэх хариу тарифын нэмэгдлийн улмаас АНУ-ын экспортын эрэлт буурна.

АНУ-ын энэхүү арга хэмжээ дэлхийн хоёрдугаар дайны дараах АНУ-ын оролцоотойгоор тогтоосон дүрэмд суурилсан дэлхийн худалдааны системд заналхийлж байгааг олон шинжээч нар дурджээ. Трампын засаг захиргаа нэг талт арга хэмжээнүүд нь одоогийн хүчинтэй олон талт худалдааны дүрмийн дагуу зөвшөөрөгдөх бөгөөд ДХБ-ын өмнө хүлээсэн үүрэг амлалтыг бусад худалдааны түншүүд, ялангуяа Хятад улс, зөрчсөн тохиолдолд хариу арга хэмжээ болгон ашиглахад зохистой гэж үзэж байна. Үүний эсрэгээр АНУ-ын худалдааны түншүүд Трампын засаг захиргааны нэг талт арга хэмжээ нь эдгээр хүлээсэн үүрэг амлалтыг зөрчиж байна гэж үзэж байна. Тэд АНУ нэг талт арга хэмжээ авах бус худалдааны системийн олон талт маргааныг шийдвэрлэх журмыг ашиглах нь зүйтэй хэмээн эсэргүүцжээ.

2. БҮГД НАЙРАМДАХ КАЗАХСТАН УЛС

2.1. ХУДАЛДААНЫ АСУУДАЛ ХАРИУЦАХ ТӨВ БАЙГУУЛЛАГА

Казахстанд гадаад, дотоод худалдааны асуудлыг Худалдаа, интеграцын яам⁵⁴ хариуцан ажиллаж байна.

Яам нь дараах газар, хэлтсүүдтэй. Үүнд:

- Захиргааны хэлтэс
- Дотоод худалдааны хэлтэс
- Хуулийн хэлтэс
- Эдийн засгийн интеграцын хэлтэс
- Дижиталжуулалтын хэлтэс
- Дотоодын аудит

⁵³ АНУ-ын Конгрессын судалгааны үйлчилгээ, Трампын засаг захиргааны тарифын үйл ажиллагаа: Түгээмэл асуултууд, <https://fas.org/sgp/crs/row/R45529.pdf>

⁵⁴ <https://www.gov.kz/memleket/entities/mti/about?lang=kk>

- Хүний нөөц, бичиг хэрэг хангамжийн хэлтэс
- Экспортыг дэмжих хэлтэс
- Гадаад худалдааны хэлтэс
- Стратегийн хэлтэс
- Гадаад хамтын ажиллагааны хэлтэс
- Санхүү, хөрөнгийн хэлтэс орно.

Түүнчлэн яамны харьяанд дараах байгууллагууд ажиллаж байна. Үүнд:

- “KazakhExport” Үндэсний компани (экспортын даатгалын компани)
- “QazExpoCongress”
- Үндэсний итгэмжлэлийн төв
- ОХУ дахь БНКаЗУ-ын худалдааны төлөөлөгчийн газар
- “QazTrade” худалдааны бодлогыг хөгжүүлэх төв
- Казахстаны стандартчилал, гэрчилгээжүүлэлтийн хүрээлэн зэрэг болно.

Яам нь дараах үйл ажиллагааг хэрэгжүүлнэ.

- түүхий эдийн бус бараа бүтээгдэхүүн болон үйлчилгээний экспортыг хөгжүүлэх;
- дотоод худалдааг зохицуулах, хөгжүүлэх;
- худалдааны дэд бүтцийг хөгжүүлэх;
- биржийн болон цахим худалдааг хөгжүүлэх;
- стратегийн, хянах, хэрэгжүүлэх, зохицуулах чиг үүргийн зэрэгцээ хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах;
- техник зохицуулалт, стандартчилал болон хэмжилтийн нэгдмэл байдлыг хангах.

Яамны үйл ажиллагааны чиглэл:

- дотоод худалдаа;
- хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалах;
- олон улсын хамтын ажиллагаа;
- гадаад худалдааны үйл ажиллагаа;
- дижитал систем;
- Евроазийн эдийн засгийн холбоо (ЕАЭЗХ);
- экспортыг хөгжүүлэх;
- техникийн зохицуулалт болон хэмжил зүй зэрэг болно.

Яамны гадаад худалдааны чиг үүрэг бүхий хэлтсүүд

Гадаад худалдааны хэлтэс⁵⁵. Дараах чиг үүрэгтэй байна.

- Гадаад худалдааг хөгжүүлэх чиглэлээр төрийн бодлогыг төлөвшүүлэх, боловсронгуй болгох, мөн гадаад худалдааны бодлогыг хөгжүүлэх тэргүүлэх чиглэлийг тодорхойлох санал боловсруулна.
- Гадаад худалдааны эрх зүйн баримт бичгүүдийг боловсруулна /холбогдох төрийн байгууллагуудтай санал солилцох боломжийг бүрдүүлж ажиллана/.
- Гурав дахь орнуудтай хөнгөлөлттэй нөхцөл бүхий болон чөлөөт худалдааны хэлэлцээр байгуулахад оролцож гадаад худалдааг хөгжүүлэх чиглэлээр олон улсын хамтын ажиллагааг хэрэгжүүлнэ.
- Төрийн худалдаа, эдийн засгийн сонирхлыг харгалзан гуравдахь орнуудтай гадаад худалдаа хамтын ажиллагааны чиглэлээр санал боловсруулна.

⁵⁵<https://www.gov.kz/memleket/entities/mti/about/structure/departments/leadership/2635/1?lang=ru>

- ЕАЭЗХ-ны хүрээнд болон Казахстан Улс гадаад орнуудтай худалдаа, эдийн засгийн хамтын ажиллагаа, мөн чөлөөт (хөнгөлөлттэй нөхцөл бүхий) худалдааны хэлэлцээр хийхэд шаардлагатай хэлцлүүдийг явуулахад төрийн байгууллагуудын үйл ажиллагааг уялдуулна.
- Казахстан Улсын Засгийн газрын өмнөөс ЕАЭЗХ-ны хүрээнд, мөн Казахстан Улс олон улсын байгууллагуудын интеграцад нэгдэх болон гадаад орнуудтай хэлцэл хийхэд оролцоно.
- Хувь хүн болон хуулийн этгээдийн гадаад худалдааны бодлоготой холбогдох асуудлаар хандсан санал, хүсэлтийг авч үзнэ.
- Хэлтсийн үйл ажиллагааны хүрээнд бусад чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ.

Олон улсын хамтын ажиллагааны хэлтэс⁵⁶. Дараах чиг үүрэгтэй.

- Казахстан Улсын ойрх улс орнуудтай хийх худалдаа, эдийн засгийн хамтын ажиллагааны гэрээ хэлэлцээр, хөтөлбөр болон үйл ажиллагааны төлөвлөгөөний төслийг бэлтгэнэ.
- Ойрх улс орнуудтай худалдаа, эдийн засгийн хамтын ажиллагааны гэрээ хэлэлцээр байгуулахтай холбогдох хэлцлүүдэд оролцоно.
- Удирдлагын эрх мэдлийн хүрээнд ойрх улс орнуудтай худалдаа, эдийн засгийн хамтын ажиллагааны талаар улс хоорондын, Засгийн газар хоорондын, байгууллага хоорондын төсөлд тусгасан нөхцөлүүдийг авч үзэж, дүгнэлт гаргана.
- Ойрх улс орнуудад гаргах бараа бүтээгдэхүүний нэр төрлийг өргөжүүлэх талаар санал бэлтгэнэ.
- Казахстан Улс болон ОХУ, Узбекистан Улстай бүс хоорондын хамтын ажиллагааны форум зохион байгуулна.
- Тус яамны хүрээнд хариуцдаг ойрх улс орнуудтай хамтын ажиллагааны талаар Засгийн газар хоорондын комисс (хороо, зөвлөл) болон түүний дэд комиссын (дэд хороо, Ажлын хэсэг) хурлыг зохион байгуулах, мөн мэдээлэл бэлтгэх ажлыг хэрэгжүүлнэ.
- Ойрх улс орнуудын гадаад бодлого хариуцах байгууллагууд, гадаадад ажилладаг Казахстан Улсын байгууллагууд, түүнчлэн бусад төрийн байгууллагуудтай хоёр талын худалдаа, эдийн засгийн хамтын ажиллагааны асуудлаар харилцан үйл ажиллагаа явуулна.
- Яамны хариуцахгүй Засгийн газар хоорондын комиссын хүрээнд ойрх улс орнуудтай худалдаа, эдийн засгийн хамтын ажиллагааны талаар санал бэлтгэхэд оролцоно.
- Казахстан Улсын ойролцоох улс орнуудтай харилцан үйл ажиллагаа явуулах талаар санал бэлтгэнэ.
- Казахстан Улсын Ерөнхийлөгч, Засгийн газрын болон яамны тэргүүний өгсөн үүрэг даалгаврын дагуу мэдээлэл, дүгнэлт бэлтгэх, Удирдлагын эрх мэдлийн хүрээний асуудлаар хандсан захидал, санал, хүсэлтийг авч үзэх ажлыг хэрэгжүүлнэ.
- Яамны удирдлагын ойрх улс орнуудын эрх бүхий төлөөлөгчтэй хийх уулзалтыг зохион байгуулах ба түүнд холбогдох арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.

⁵⁶ <https://www.gov.kz/memleket/entities/mti/about/structure/departments/activity/2640/1?lang=ru>

- Ойрх улс орнуудтай хамтын ажиллагааны хүрээнд олон улсын эдийн засгийн асуудлыг авч үзэхэд төрийн байгууллагуудын хяналт шинжилгээний ажил болон ажлын хэсгүүдэд оролцоно.
- Удирдлагын эрх мэдлийн хэмжээнд эрх зүйн баримт бичгүүдийг боловсруулах ажлыг хэрэгжүүлнэ.

Экспортын дэмжих хэлтэс⁵⁷. Доорх чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ.

- Экспортыг нэмэгдүүлэх хүрээнд төрийн байгууллага болон бусад байгууллагын үйл ажиллагааг уялдуулна.
- Экспортыг нэмэгдүүлэх чиглэлээр дэмжлэг үзүүлэхэд холбогдох арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлэх, мөн холбогдох зардлын зарим хэсгийг төлөхөд дэмжлэг үзүүлнэ.
- Казахстан Улсад боловсруулсан бараа бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний экспортыг нэмэгдүүлэхэд туслалцаа үзүүлнэ.
- Казахстаны бараа бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг гадаад зах зээлд таниулах боломжийг нэмэгдүүлэх талаар санал бэлтгэнэ.
- Экспортыг нэмэгдүүлэх ажилд мониторинг, түүний явцын байдалд дүн шинжилгээ хийнэ.

Эдийн засгийн интеграцын хэлтэс⁵⁸. Дараах чиг үүрэгтэй байна.

- ЕАЭЗХ-ны хүрээнд Казахстан Улсын төрийн бодлогын талаар болон төрийн байгууллагуудын уялдаа холбоог хангах талаар санал боловсруулна.
- Казахстан Улсын хууль, эрх зүйн баримт бичгүүд, олон улсын гэрээ хэлэлцээр болон тэдгээрийн төсөл нь 2014 оны 5-р сарын 29-ний өдөр Евразийн эдийн засгийн холбоотой байгуулсан гэрээний нөхцөлд нийцэж буй эсэхийг хянаана.
- ЕАЭХ-ны дотоод зах зээл дэх худалдааны саадыг арилгаж, холбооны гишүүн орнуудын зах зээлд үндэсний бараа бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг гаргах нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- ЕАЭХ-ны байгууллагуудын уулзалтын үеэр Казахстан Улсын нэгдсэн байр суурийг илтгэх мэдээлэл бэлтгэнэ. Үүнд:
 - Евразийн эдийн засгийн Дээд зөвлөлийн хуралдаанд жилд 2-3 удаа;
 - Засгийн газар хоорондын Евразийн зөвлөлийн хуралдаанд жилд 4 удаа;
 - Евразийн эдийн засгийн комиссын зөвлөлийн хуралдаанд сар бүр;
 - Евразийн эдийн засгийн комиссын Удирдах зөвлөлийн хуралдаанд долоо хоног тутам мэдээлэл бэлтгэнэ.

Тус хэлтэс нь 4 албанаас бүрдэнэ. Үүнд:

- Бизнесийн салбарын хамтын ажиллагааны хөгжлийн удирдлагын алба;
- Худалдааны хөгжлийн удирдлагын алба;
- Аж үйлдвэр, дэд бүтцийн хамтын ажиллагааны хөгжлийн удирдлагын алба;
- Интеграцын хөгжлийн алба зэрэг болно.

⁵⁷ <https://www.gov.kz/memleket/entities/mti/about/structure/departments/activity/2634/1?lang=-ru>

⁵⁸ <https://www.gov.kz/memleket/entities/mti/about/structure/departments/activity/2636/1?lang=-ru>

2.2. ГАДААД ХУДАЛДААНЫ БОДЛОГО

Казахстаны Худалдаа, интеграцын яамнаас “Худалдааг 2021-2025 онуудад хөгжүүлэх” хөтөлбөрийн төслийг боловсруулсан бөгөөд одоогоор төсөл алба ёсоор батлагдаж гараагүй. Түүнд Казахстан Улсын гадаад болон дотоод худалдааг хөгжүүлэх дунд хугацааны бодлогыг тодорхойлсон байна.

“Худалдааг 2021-2025 онуудад хөгжүүлэх”⁵⁹ хөтөлбөрийн зорилго нь зах зээлийг чанартай бүтээгдэхүүнээр хангах, экспортын бараа бүтээгдэхүүн болон үйлчилгээний өрсөлдөх чадварыг хангах, орчин үеийн худалдааны системийг бий болгож хөгжүүлэхэд оршино.

Энэ зорилгын хүрээнд 7 үндсэн зорилтыг дэвшүүлсэн байна. Үүнд:

- бүтээгдэхүүний чанар, аюулгүй байдлыг сайжруулах;
- худалдааны салбарыг чадварлаг боловсон хүчээр хангах;
- оновчтой дижитал худалдааны процессоор хангах;
- олон төрлийн худалдаа түгээлтийн дэд бүтцийг бий болгох;
- хэрэглэгчид таатай орчныг бүрдүүлэх;
- түүхий эдийн бус бараа бүтээгдэхүүн болон үйлчилгээний импорт, экспортыг чанартай төрөлжүүлэх;
- дотоод болон гадаад зах зээлд дотоодын үйлдвэрлэгчдэд таатай нөхцөлийг бүрдүүлэх зэрэг болно.

Энэ хөтөлбөрийг дараах баримт бичгүүдтэй уялдуулан хэрэгжүүлнэ.

- “*Стратегийн хөгжлийн 2025 он хүртэлх төлөвлөгөө*” хөтөлбөр. Хөтөлбөрийн үндсэн зорилго нь иргэдийн амьжиргааны түвшинг Эдийн засгийн хамтын ажиллагаа, хөгжлийн байгууллагын орнуудын түвшинд хүргэхэд оршино.
- “*Үндэсний экспортын стратеги*” хөтөлбөр. Энэ нь түүхий эдийн бус экспортыг хөгжүүлэх, борлуулах зах зээлийг төрөлжүүлэх, экспортын сагсыг тэлэх нөхцөл бүрдүүлэхэд чиглэгдсэн.
- “*Газар тариалангийн үйлдвэрлэлийн цогцолборыг 2017-2021 онуудад хөгжүүлэх*” үндэсний хөтөлбөр.
- “*Үйлдвэрлэл-хөрөнгө оруулалтыг 2020-2025 онуудад хөгжүүлэх*” үндэсний хөтөлбөр. Боловсруулах үйлдвэрлэл эрхлэгчдийг дэмжихэд чиглэсэн.
- “*Бизнесийн замын зураглал-2025*” үндэсний хөтөлбөр. Бизнес эрхлэлтийг хөгжүүлэх, дэмжих зорилготой.

Одоогоор хөтөлбөр албан ёсоор батлагдаж гараагүй тул судалгаанд зөвхөн Гадаад худалдаа, интеграцын яамны цахим хуудсанд тавьсан хөтөлбөрийн зорилго болон зорилтын талаар оруулав.

Казахстаны гадаад худалдааны бодлогын талаар Гадаад худалдаа, интеграцын сайдын 2020 оны 8-р сарын сүүлээр Казахстан Улсын худалдааны бодлогын талаар тавьсан тайлан мэдээнээс тоймлон авсан болно.

⁵⁹ Қазақстан Республикасының саудасын дамытудың 2021-2025 жылдарға арналған бағдарлама <https://www.gov.kz/memleket/entities/mti/projects/details/933?lang=kk>

Казахстан Улсын худалдааны бодлого: дотоод, гадаад худалдаа, экспорт, импорт болон салбарыг хөгжүүлэх зорилтууд⁶⁰

Дэлхий дахинд тархаад буй цар тахлын улмаас Казахстан Улсын гадаад худалдааны үзүүлэлтүүд 2020 онд буурсан байна.

Өнөөдөр худалдааны салбар нь ДНБ-ий 17 хувийг эзэлж байгаа эдийн засгийн томоохон салбарын нэг юм.

Гадаад худалдаа, интеграцын яамны зүгээс бүтээгдэхүүний өрсөлдөх чадварыг нэмэгдүүлэхэд ихээхэн анхаарч байна. Одоо үүсээд буй цар тахлын нөхцөл байдал нь дэлхий нийтийн эрэлт хэрэгцээг өөрчлөгдөхөд хүргэсэн. Үүний улмаас “худалдаа-үйлдвэрлэл” гинжин хэлхээ тасрахад хүрээд байгаа энэ үед үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүний борлуулалтыг нэмэгдүүлэх нь нэн чухал асуудал болоод байгааг тус яамны сайд онцолсон.

Бүсийн интеграцыг өргөжүүлэх

Дэлхийн худалдааны удаашралын улмаас Казахстаны гадаад худалдааны эргэлт 2020 оны эхний хагас жилийн байдлаар 7,4 хувиар буурсан. Экспорт 9,1 хувиар буурч, 26,0 тэрбум ам.доллар хүрсэн бол импорт 4,6 хувиар буурч 16,5 тэрбум ам.доллар хүрчээ.

Түүнчлэн, ЕАЭЗХ-ны хүрээнд бараа бүтээгдэхүүний эргэлт 10 хувиар багассан байна.

Гадаад худалдаа, интеграцын сайд нь худалдаа-эдийн засгийн интеграцыг гүнзгийрүүлж, энэ чиглэлээр үндэсний ашиг сонирхлыг дэмжих шаардлагатай, үүний тулд худалдааны саадыг багасгах асуудал нэн чухал болохыг онцолсон байна.

ЕАЭЗХ-ны хүрээнд худалдааны үйл ажиллагаанд анхаарах. Казахстан Улс 2015 онд ЕАЭЗХ-нд гишүүнээр элссэн. Холбооны бүрэлдэхүүнд Орос, Армен, Беларусь, Казахстан, Кыргызстан зэрэг улсууд багтдаг.

ЕАЭЗХ-ны хүрээнд худалдааны үйл ажиллагаанд, ялангуяа худалдааны саадыг арилгахад анхааран ажиллаж байна. Жилийн хугацаанд үүнтэй холбоотой 16 асуудлыг шийдвэрлэсэн. Тухайлбал, худалдааны саадтай холбогдох өргөдөл, гомдлыг авч үзэх хугацаа 1 жил байсныг 3 сар болгон богиносгосон. Түүнчлэн, “Евроазийн эдийн засгийн холбооны хөгжлийн стратеги”-ийн төсөл хийгдэж байна. Түүнд Казахстан Улсын ашиг сонирхлын талаар тусгасан бөгөөд энэ нь ЕАЭЗХ-ны гишүүн орнуудын зах зээлд саадгүй нэвтрэх нөхцөлийг бүрдүүлэхэд чиглэгдсэн.

Мөн бүтээгдэхүүний гэрчилгээний асуудал нь зайлшгүй анхаарах асуудлын нэг байдаг. ЕАЭЗХ-нд цуврал бүтээгдэхүүний гарал үүслийн гэрчилгээний системийг нэвтрүүлэх ажил амжилттай хийгдсэн. Үүний үр дүнд одоо Казахстаны экспортлогчид, тухайлбал, сүүн бүтээгдэхүүн экспортолж буй экспортлогчид кефирийн багц бүрт гэрчилгээ авах шаардлагагүй. Хагас жилд нэг удаа Казахстан улсад үйлдвэрлэсэн болохыг гэрчилгээгээр баталгаажуулахад хангалттай болсон.

⁶⁰ Экспорт и импорт РК: Международная торговля, защита прав потребителей и расширение каналов сбыта, <https://strategy2050.kz/ru/news/eksport-i-import-rk-mezhdunarodnaya-torgovlya-zashchita-prav-potrebiteley-i-rasshirenie-kanalov-sbyt/>

“Дундад Ази” олон улсын худалдаа эдийн засгийн хамтын ажиллагааны төвийг байгуулах. Узбекистан Улс нь дундад азид томоохон зах зээлтэйд тооцогддог Казахстаны гол түнш орны нэг юм. Хоёр улсын Засгийн газар ойрын жилүүдэд бараа бүтээгдэхүүний эргэлтийг 2 дахин нэмэгдүүлж 10,0 тэрбум ам.долларт хүргэх зорилт тавьсан. Үүнд шинээр байгуулагдах “Дундад Ази” олон улсын худалдаа эдийн засгийн хамтын ажиллагааны төв нь гол үүрэг гүйцэтгэнэ гэж үзэж байна. Казахстан,Узбекистантай хамтарч уг төвийг байгуулах Замын зураглалыг хэрэгжүүлэхээр ажиллаж байна.

Экспортын газарзүйг өргөжүүлэхэд ЕАЭЗХ болон бусад орнуудтай байгуулах чөлөөт худалдааны бүс чухал нөлөөтэй. Одоогоор Казахстан нь Вьетнам, Иран, Серб, Сингапур зэрэг орнуудтай чөлөөт худалдааны хэлэлцээр байгуулсан. Цаашид Израиль, Египет, Энэтхэг зэрэг орнуудтай чөлөөт худалдааны бүс байгуулах талаар хэлцлүүд хийгдэж байна.

Казахстаны "Жибек Жолы" шалган нэвтрүүлэх цэг болон Узбекикийн "Гишт Купир" боомтын бүсэд олон улсын статустай томоохон худалдааны төвийг байгуулна. Ойрын хугацаанд бүх зөвшөөрлийг авч тодорхой журмуудыг батлахаар ажиллаж байна. Казахстан Улс нь уг төвийн үйл ажиллагааг аль болох хурдан эхлүүлэхийг зорьж байна. Иргэдэд худалдаа эрхлэх, түргэвчилсэн солилцоо хийхэд хялбар болгох үүднээс шинэ хяналтын цэг нээхээр төлөвлөсөн байна. Түүнчлэн, тухайн нутаг дэвсгэрт янз бүрийн төрийн хяналтын байгууллагууд, нийтийн үйлчилгээний төвүүд, түр хадгалах агуулахууд, тээвэр, логистикийн төвүүд ажиллана. Хамгийн чухал зүйл уг бүсэд боловсруулах төвүүд байрлах явдал юм. Энэ бүхний үр дүнд гадаад худалдааны үзүүлэлтүүд илүү сайжирна гэсэн хүлээлттэй байна.

Экспортлогчдод үзүүлэх дэмжлэг

Бодит хэмжээ нь эерэг үзүүлэлттэй байгаа хэдий ч боловсруулах үйлдвэрлэлийн бүтээгдэхүүний экспортын хэмжээ хоёр дахь жилдээ буурч байна.

Боловсруулсан бүтээгдэхүүний экспорт 2019 онд 3,5 хувиар буурч, 15.1 тэрбум доллар (2018 онд 15.7 тэрбум доллар) хүрсэн.

2020 онд цар тахлын нөлөө болон дэлхийн худалдааны эргэлт удааширсан нь байдлыг улам хүндрүүлсэн. Энэ нь зөвхөн үнэ буурахад нөлөөлөөд зогсохгүй экспортын гол нэрийн барааны эрэлтийг буурахад хүргэсэн байна.

Түүнчлэн түүхий эдийн бус бүтээгдэхүүний экспортын хэмжээ буурсаар байна. 2020 оны эхний хагаст 9 хувиар буурсан бөгөөд түүхий эдийн бус экспорт 7,0 тэрбум ам.долларт хүрсэн. Цайр, хар тугалганы нийлүүлэлт бараг 100 хувь буурсан. Харин мөнгө (24,4 хувиар өссөн), хөнгөн цагааны исэл ба гидроксидын (18,9 хувиар өссөн) нийлүүлэлт идэвхтэй нэмэгдэж байна.

2020 оны 1-р улирлын байдлаар үйлчилгээний экспорт 5,8 хувиар буурсан байна. Хамгийн их уналтыг аялал жуулчлалын үйлчилгээ (-20.7 хувь), зорчигч тээврийн үйлчилгээ (-16.2%) тус тус үзүүлсэн.

Энэ нь экспортыг төрөлжүүлж, нэмүү өртөг өндөртэй, тогтвортой эрэлттэй бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлд шилжих шаардлагатай байгааг харуулж байгааг Худалдаа, интеграцын сайд онцолсон байна.

Одоогийн хүнд хэцүү нөхцөлд Казахстан Улс түүхий эдийн бус экспортлогчдыг дэмжих бодлогыг идэвхтэй хэрэгжүүлж байна. Тухайлбал, 2019 онд Казахстаны

300 гаруй компани Гадаад худалдаа, интеграцын яамны дэмжлэгээр гадаадын 50 үзэсгэлэнд оролцож, экспортын 63 гэрээ (114 тэрбум тенге⁶¹) байгуулжээ.

Түүнээс гадна боловсруулсан бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэгчдэд төрөөс дэмжлэг үзүүлж байна. Энэ хүрээнд экспортын чиг баримжаатай 277 аж ахуйн нэгжид зардлаа 2 жилийн хугацаанд 6,8 тэрбум тенгегээр бууруулах боломжийг олгосон. Ийнхүү хэмнэсэн хөрөнгөө үйлдвэрлэлийн хэмжээг нэмэгдүүлэхэд ашиглах боломжтой болсон.

Энэ арга хэмжээний үр дүнд экспортын орлогоос орох татварын хэмжээ нэмэгдсэн байна. Мөн аж ахуйн нэгжүүд үйлдвэрлэлээ 9 хувиар, экспортын орлогоо 30 хувиар нэмэгдүүлсэн байна. Тэдний татварын хөнгөлөлтийн өсөлт 45 хувь болсон.

Экспортлогчдыг хөнгөлөлттэй зээл болон экспортын даатгалд хамруулж байна. 2019 онд “KazakhExport” Үндэсний компанид (экспортын даатгалын компани) 82 экспортлогчийн 97,1 тэрбум тенгений гэрээг даатгуулсан бол 2020 онд 52 экспортлогчийн 37,9 тэрбум тенгений гэрээг даатгуулжээ.

Энэ нь өндөр технологийн өрсөлдөх чадвар өндөр бүтээгдэхүүнийг гадаад зах зээлд нийлүүлэх гэрээг дэмжинэ. Энэхүү дэмжлэгийг авах болзол хангасан, жил бүр 300 тэрбум гаруй тенгегийн өртөг бүхий ийм бүтээгдэхүүн экспортлоход бэлэн байгаа аж ахуйн нэгжүүдийн тодорхой жагсаалтыг гарсан.

Экспортлогчидтой 24 цагийн турш холбоотой ажиллах боломжийг бүрдүүлсэн бөгөөд тэд @exportgov telegram сувгаар дамжуулан тулгарч буй асуудлуудаа хүргэж байна.

2020 онд Лепсинскээс Арабын Нэгдсэн Эмират улсад 10 тонн зөгийн балыг хүргүүлэхэд, мөн тус улсад 22 тонн махан бүтээгдэхүүнийг агаарын экспрессээр хүргүүлэх ажлыг зохион байгуулахад дэмжлэг үзүүлсэн. Түүнчлэн 2019 онд Казахстанд үйлдвэрлэсэн зайг анх удаа Итали руу экспортлох ажлыг зохион байгуулсан байна. Камбож руу мөн анх удаа нислэгийн болон навигацийн симуляторыг хүргүүлсэн.

Төрийн дэмжлэгийн шинэ систем–“экспортлогчдын үйл ажиллагааг эрчимжүүлэх”

Казахстаны Худалдаа, интеграцын сайд төрийн дэмжлэгийн шинэ тогтолцоо – “экспортлогчдын үйл ажиллагааг эрчимжүүлэх” ажлыг эхлүүлснээ мэдэгдсэн.

Экспортыг эрчимтэй хөгжүүлэхдээ тухайн бизнесийг шинэ зах зээлд нэвтрэх хүртэл нь дэмжлэг үзүүлнэ (Канад, Австрали, Орос, АНУ, Германы туршлагаас). 2020 онд үзүүлэх эрчимтэй дэмжлэг нь хүнсний үйлдвэрлэлд төвлөрч байна.

Хятад улс Казахстаны хүнсний үйлдвэрлэлийг ихээхэн сонирхож байгаа тул Хятадын зах зээлд бүтээгдэхүүнээ нийлүүлэх 40 орчим компанийг сонгосон.

Сайдын хэлснээр сүүлийн 4 жилийн хугацаанд Казахстангаас Хятад руу нийлүүлж буй хүнсний бүтээгдэхүүний жилийн дундаж өсөлт 47 хувьтай тэнцэж, 2015 онд 31,0 сая ам.доллар байсан бол 2019 онд 146,0 сая доллар болж өссөн байна.

Худалдаа, интеграцын яамны тооцоогоор экспортыг эрчимтэй дэмжсэнээр 2025 онд шинээр 600 аж ахуйн нэгж найдвартай экспортлогчдын эгнээнд нэгдэх боломж бүрдэх юм.

⁶¹ Казахстан Улсын мөнгөн тэмдэгт

Өнөөдрийн байдлаар 400 экспортлогч байна. Энэ нь экспортын нийлүүлэлтийг 410,2 сая ам.доллараар нэмэгдүүлж, татварын нэмэлт хөнгөлөлтийг 34,5 тэрбум тенгед хүргэх боломжийг бүрдүүлнэ.

Гадаад худалдаа, интеграцын яамнаас экспортыг нэмэгдүүлэх хэтийн төлөвийг шинжлэн гаргасан ба энэ нь 13,5 тэрбум ам.долларын түүхий эдийн 16 нэр төрлийн бараа бүтээгдэхүүнийг (махан болон хөдөө аж ахуйн бусад бүтээгдэхүүн, пестицид болон бордоо, металл, нефть химийн бодис, механик инженерчлэл, тээврийн зангилаа, мэдээллийн технологийн үйлчилгээ, аялал жуулчлал) нэмэгдүүлэх боломжтойг харуулсан байна. Ойрын хугацаанд тэдгээрийг дэмжих замын зураглал батлагдана. Тэргүүлэх чиглэлийн үйлчилгээнүүд, түүний дотор тээвэр, аялал жуулчлал, мэдээллийн технологийн салбарын экспортыг 4,4 тэрбум ам.доллараар нэмэгдүүлэх боломжтой байгааг Худалдаа, интеграцын сайд онцолсон.

Цахим худалдааг хөгжүүлэх

Цар тахлын үед цахим худалдааг дэлхий нийтээр өргөн хэрэглэх чиг хандлагатай байна. 2019 онд Казахстанд цахим худалдааны хэмжээ 700,0 гаруй тэрбум тенге байсан бол 2020 оны зөвхөн эхний хагаст 432,0 тэрбум тенге хүрсэн. 2020 оныг дуустал 900,0 тэрбумын тенге хүрч магадгүй. 2022 онд онлайн худалдан авалтын хэмжээ 2 их наяд тенге буюу улсын бүх жижиглэн худалдааны 13 хувийг эзэлж магадгүй байна.

Худалдаа, интеграцын яамны урьдчилсан мэдээгээр 2025 онд цахим худалдааны эзлэх хувь жижиглэн худалдааны зах зээлийн 15 хувьд хүрэхээр байна.

Цахим худалдаа нь жижиглэн худалдаа, ялангуяа олон улсын жижиглэнгийн худалдааны үйл ажиллагааг ихээхэн хялбарчилж хурдасгадаг. Бизнес эрхлэгчдийг дэлхийн цахим худалдааны платформд зохицон ажиллахыг дэмжих зорилгоор Худалдаа, интеграцын яам Алибаба, И-бай, Амазон, Вайлдберризтэй хэлэлцээр хийж байна. Казахстаны 43 компани аль хэдийн Алибабагийн “алтан данс”-аар худалдаа хийж байна, 3 компани үзэсгэлэнгийн дэлгүүрээ бэлдэж байна. Мөн 21 компани Вайлдберризээр худалдаа явуулдаг.

Нур-Султан, Алматы хотуудад (эдийн засгийн онцгой бүсэд "Алатау" инновацийн технологийн парк) логистикийн төвүүд барьж, 5 мянга орчим ажлын байр бий болгож, 100 мянган метр квадрат ажлын талбайг байгуулахаар Вайлдберриз компанитай тохиролцсон. Үүнийг 2022 оныг дуустал хэрэгжүүлнэ.

Казахстанд өдөрт 350 мянга гаруй шуудангийн илгээмж үйлчилгээ явуулдаг 3 фульфильмент төв үйл ажиллагаа явуулж байна. 2025 онд 15 болж, шуудангийн илгээмжийн тоо хэмжээ 82.8 сая хүрэх болно.

Казахстаны дижитал худалдааны платформыг хөгжүүлэхэд дэмжлэг өгөх шинэ арга хэмжээ

Худалдаа, интеграцын яам цахим худалдаа эрхлэгчдийг аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татвар, хувь хүний орлогын албан татвараас чөлөөлөх асуудлыг хэлэлцэж байна.

Мөн Үндэсний банктай хамтран төлбөрийн системээр дамжуулан цахим худалдааг эрчимтэй хөгжүүлэх асуудлыг боловсруулж байна.

Казахстанд одоогоор 13 дижитал худалдааны платформ үйл ажиллагаа явуулж байна /Каспи, Чокофамили, Технодом, Мечта болон бусад/. Худалдаа, интеграцын яамны урьдчилсан мэдээгээр 2020 оны эцэст онлайн худалдан авалтын хэмжээ 900 тэрбум тенге, 2022 он гэхэд 2 их наяд буюу нийт жижиглэнгийн худалдааны 13 хувийг эзлэхээр байна. 2025 онд цахим худалдааны эзлэх хувь зах зээлийн 15 хувьд хүрнэ гэж үзэж байна.

Хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах

Техникийн зохицуулалт нь эдийн засгийг дэмжих хамгийн үр дүнтэй хэрэгсэл бөгөөд шударга бус импортоос хамгаалах арга хэмжээ юм. Чанар муутай дотоодын үйлдвэрлэлийг хэрэглэгчдийн тусламжтайгаар л хориглох боломжтой. Казахстанд 18 сая хэрэглэгч байдаг. Эдгээр нь 18 сая бараа, үйлчилгээний чанарын хянагч юм.

Хууль тогтоомжийн өөрчлөлт нь олон нийтийн хяналтын хэрэгслийг өргөжүүлэх төдийгүй хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалах үндэсний бүрэн хэмжээний системийг бий болгох боломжийг олгосон.

Өргөдөл, гомдлыг хянах гурван үе шаттай системийг нэвтрүүлж, “нэг цонх” зарчмаар гомдол хүлээн авах мэдээллийн нэгдсэн системийг бий болгохоор ажиллаж байна. I шатанд худалдагч бие даан, эсхүл маргааныг шүүхээс өмнөх шатны байгууллагаар дамжуулан, II шатанд эрх бүхий байгууллагаар, III шатанд шүүхээр шийдвэрлүүлнэ.

Өргөдөл, гомдлыг хүлээн авах мэдээллийн нэгдсэн систем болон шинээр байгуулагдаж буй салбар дундын зөвлөл нь хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах бүхий л арга хэмжээг нэг дор төвлөрүүлж, төрийн байгууллагуудын гаргасан шийдвэрийн үр нөлөөг зохих ёсоор хянах боломжийг бүрдүүлэх болно.

Техникийн зохицуулалтын тогтолцоог боловсронгуй болгох

Казахстан Улс техникийн зохицуулалтын тогтолцоогоо сайжруулах ажлын хүрээнд үндэсний шинэ стандартуудыг боловсруулж байна.

Төрийн болон улс хоорондын стандартыг олон улсын хамгийн сүүлийн үеийн сайн баримт бичигт үндэслэн жил бүр боловсруулдаг. Эдгээрийг баримталснаар аж ахуйн нэгжүүдэд өндөр чанартай бүтээгдэхүүн, өрсөлдөх чадварын өсөлтийг хангах боломж олгодог. 2019 онд 1000 шинэ үндэсний стандартыг боловсруулсан бөгөөд ойрын 5 жилд 2500-г шинээр боловсруулна (хуучирсан стандартын оронд). Тухайлбал, Халал стандартыг 2020 онд анх удаа нэвтрүүлсэн. Түүнийг Исламын хамтын ажиллагааны байгууллага, Исламын орнуудын стандарт, хэмжил зүйн хүрээлэн, MS стандартууд (Малайз) болон бусад шаардлагыг харгалзан боловсруулсан. Мөн тохирлын гэрчилгээ олгодог байгууллагыг магадлан итгэмжлэх цахим системийг нэвтрүүлсэн байна. Энэ нь хуурамч мэдээлэл болон бичиг баримт хуурамчаар үйлдэх явдлыг хааж байгаагаар ач холбогдолтой.

Түүнээс гадна лабораторийн сүлжээг хөгжүүлэхэд ихээхэн анхаарал хандуулж байна. Тус улсад туршилтын 904 лаборатори үйл ажиллагаа явуулдаг бөгөөд тэдний гуравны нэг нь Евроазийн эдийн засгийн комиссын нэгдсэн бүртгэлд багтсан байна.

Мөн халал, органик ба GLP-хими, эрдэс бордоо, холимог тэжээл, эм зэрэг шинэ чиглэлээр лабораториудыг шинэчлэх, мөн гэрчилгээжүүлэлтийн мэргэжилтэн болон шинжээч аудитор сургах ажлуудыг хэрэгжүүлнэ.

Казахстан Улс богино хугацаанд олон улсад хүлээн зөвшөөрөгдсөн бүтээгдэхүүний гэрчилгээжүүлэх туршилтын системийг бий болгохыг зорьж байна.

Дотоод зах зээлийг хамгаалах чиглэлээр хийж буй санаачилга болон цогц арга хэмжээг Техникийн зохицуулалтын тухай хуулийн төслийн шинэчилсэн найруулгад тусгасан. Үйлдвэрлэгчид чанаргүй бараа, баглаа боодол, хязгаарлагдмал хангамжийн асуудлыг шийдвэрлэн, олон улсын зах зээлд анхаарлаа төвлөрүүлж бүтээгдэхүүнээ үйлдвэрлэхэд анхаарч байна.

Аюулгүй байдал, стандартын шаардлага хангаагүй бүтээгдэхүүнийг шигшиж үзлэгт хамруулах ажлыг хэрэгжүүлэх ба Энэ нь шударга бизнес эрхлэгч болон жирийн хэрэглэгчид ашигтай байна.

Казахстан Улсын Худалдаа, интеграцын яамны гадаад худалдааны чиглэлээр ойрын хугацаанд хийгдэх зургаан үндсэн ажил

- “Евразийн эдийн засгийн интеграцыг 2025 он хүртэл хөгжүүлэх стратеги”-ийн төслийг бэлтгэх ажил үргэлжилж байна. Үүнд одоогийн суурь чиглэлийг хөгжүүлэхийн зэрэгцээ эрүүл мэнд, боловсрол, шинжлэх ухаан, аялал жуулчлал, спорт, хүрээлэн буй орчныг хамгаалах зэрэг ЕАЭЗХ-ны хувьд шинэ салбарт эдийн засгийн хамтын ажиллагааны үндэс суурийг тавихад чиглэгдсэн. Стратегийн төслийг боловсруулахдаа Казахстан Улсын үндэсний ашиг сонирхолд нийцүүлэхийг анхаарсан.
- Яам 2020 онд болон дунд хугацаанд улс орны эдийн засгийн өсөлтийг сэргээх цогц төлөвлөгөөг хэрэгжүүлснээр худалдаачдын бизнесийн идэвхийг богино хугацаанд сэргээж, экспортлогчдод төрөөс бүх талын дэмжлэг үзүүлэх боломж бүрдэнэ гэж үзэж байна. Иймээс “Худалдааг 2021-2025 онд хөгжүүлэх” үндэсний хөтөлбөрийн төслийг боловсруулсан. Төслийг бизнес эрхлэгчид болон оролцогч талуудыг оролцуулан хэд хэдэн удаа хэлэлцүүлсэн байна. Хөтөлбөрийн төсөлд бизнесийг дэмжих, худалдааны дэд бүтцийг хөгжүүлэхэд чиглэсэн хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгох арга хэмжээний талаар тусгасан.
- Олон төрлийн бараа бүтээгдэхүүний түгээлтийн системийг бий болгох ажлыг хэрэгжүүлнэ. 2022 оны эцэст бүх бүс нутагт 24 бөөний худалдааны төвийг ашиглалтад оруулно. Ингэснээр дотоодын үйлдвэрлэгчдийн бараа бүтээгдэхүүнийг үйлдвэрээс дэлгүүрийн лангуу хүртэл хамгийн бага зардлаар хүргэх үндэсний тогтолцоог бүрдүүлнэ. Хамгийн чухал нь хүнсний аюулгүй байдлыг хангах боломжтой болох юм. Иргэд шинэ, хямд үнэтэй хүнсний бүтээгдэхүүн худалдан авах боломжтой болно.
- Хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах үндэсний цогц тогтолцоог бий болгох ажлын хүрээнд Өргөдөл, гомдол хүлээн авах мэдээллийн нэгдсэн систем, салбар дундын зөвлөлийг байгуулах ажлыг дуусгахаар ажиллаж байна. Энэ нь хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах бүх арга хэмжээг нэг дор төвлөрүүлэх, төрийн байгууллагуудын гаргасан шийдвэрийн үр нөлөөг зохих ёсоор хянах боломжийг олгоно.
- Техникийн зохицуулалтын тухай хуулийн төслийг парламентад танилцуулж хэлэлцүүлнэ. Энэ нь бүтээгдэхүүний аюулгүй байдал, амьдралын үйл явц, хүний эрүүл мэнд, хүрээлэн буй орчны томоохон асуудлуудыг шийдвэрлэхэд чиглэгдсэн байна.

2.3. ЭКСПОРТЫН БОДЛОГО

Экспортыг дэмжих чиглэлээр ажилладаг байгууллагууд

Экспортын бодлогын зөвлөл. Засгийн газрын дэргэд 2017 онд байгуулагдсан бөгөөд төрийн болон хувийн сектор хоорондын түншлэлийг дэмжих чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулж зөвлөх үйлчилгээ үзүүлдэг. Зөвлөл нь экспортын бодлогод баримтлах стратегийн хүрээнд санал, зөвлөмж боловсруулах, түүний хэрэгжилтэд мониторинг, үнэлгээ хийнэ.

Зөвлөл нь дараах үндсэн үүрэгтэй байна. Үүнд:

- экспортын тэргүүлэх чиглэлийг тодорхойлох;
- үндэсний бараа бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний экспортын чадавхыг нэмэгдүүлэх;
- Казахстан Улсын экспортын чадавхыг сайжруулах таатай нөхцөл бүрдүүлэх, үүнд экспортын талаарх эрх зүйн баримт бичгүүдийг боловсронгуй болгох;
- Казахстан Улсын экспортын цогц стратегийг боловсруулах, түүнийг хэрэгжүүлэх, хэрэгжилтийн үр дүнд мониторинг хийх;
- Казахстан Улсын экспортын цогц стратегийг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай нөөцийг тодорхойлохтой холбогдох санал, зөвлөмж боловсруулах зэрэг болно.

Гадаад худалдаа, интеграцын яам⁶² нь экспортын бодлогыг хэрэгжүүлэх эрх бүхий төрийн байгууллага бөгөөд бараа, үйлчилгээний экспортыг хөгжүүлэх, дэмжих чиглэлээр төрийн байгууллагууд болон сонирхогч байгууллагуудын үйл ажиллагааг уялдуулах чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ. Түүнчлэн яамны экспортын стратегид баримтлах үндсэн үүрэг нь Казахстаны экспортлогчдод дотооддоо тохиолдож буй саад бэрхшээлийг арилгах явдал юм.

“KazakhInvest”⁶³. Үндэсний компани (ХК) нь экспортлогчдод санхүүгийн бус дэмжлэг үзүүлнэ. Эдийн засгийн тэргүүлэх салбаруудад гадаадын хөрөнгө оруулалтыг татах, хөрөнгө оруулалтын төслүүдэд тал бүрийн дэмжлэг үзүүлэх зорилготой байгуулагдсан.

“KazakhExport”⁶⁴. Үндэсний компани нь экспортын даатгалын чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулна.

“Атамекен” Бизнес эрхлэгчдийн үндэсний танхим⁶⁵. Танхим үндэсний бизнес эрхлэгчид болон Засгийн газар, төрийн байгууллагуудын хооронд хэлцэл явуулах ажлыг идэвхтэй дэмжих зорилгоор байгуулагдсан. Жижиг, дунд болон том бизнес эрхлэгчдийн ашиг сонирхол, эрхийг хамгаалах чиглэлээр ажилладаг.

Гадаад худалдааны танхим⁶⁶. “Атамекен” Бизнес эрхлэгчдийн үндэсний танхимын охин компани бөгөөд эдийн засгийн гадаад харилцаанд Казахстаны бизнес эрхлэгчдийг дэмжих чиглэлээр ажилладаг (үүнд экспорт, технологи нэвтрүүлэх, хөрөнгө оруулалт, худалдааг хөгжүүлэх гэх мэт).

Бусад. Зарим салбарын яамдууд, төрийн бус байгууллагууд, холбоод орно.

⁶² <https://www.gov.kz/memleket/entities/mti?lang=kk>

⁶³ <https://invest.gov.kz/>

⁶⁴ <https://kazakhexport.kz/>

⁶⁵ <https://atameken.kz/kk/>

⁶⁶ <https://atameken.kz/kk/departments/46-vneshnetorgovaya-palata-kazahstana>

“Үндэсний экспортын стратеги” хөтөлбөр⁶⁷

Казахстан Улс нь экспортыг хөгжүүлэх, дэмжихэд зориулсан олон хөтөлбөр хэрэгжүүлж байна. Тус улсын гадаад худалдаа, экспортыг хөгжүүлэхэд баримталж буй гол чиг хандлага түүхий эдийн бус экспортыг хөгжүүлэх, дэмжихэд оршино.

Иймээс 2017 оноос “Үндэсний экспортын стратеги” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж эхэлсэн. Энэ нь экспортод зориулсан гол хөтөлбөр бөгөөд түүнд Казахстаны экспортын дунд хугацааны бодлогыг тодорхойлсон.

Хөтөлбөр нь “Казахстан-2050” хөгжлийн стратегид заасан түүхий эдийн бус экспортыг 2025 онд 1,5 дахин, 2040 онд 3 дахин нэмэгдүүлэх бодлогыг хэрэгжүүлэхэд чиглэгдсэн байна.

Хөтөлбөр дараах баримт бичгүүдтэй харилцан уялдаатай хэрэгжинэ. Үүнд:

- ✓ “Нурлы жол” үндэсний хөтөлбөр (дэд бүтцийг хөгжүүлэхэд чиглэсэн бөгөөд оновчтой тээвэр логистикийн дэд бүтцийг бий болгох, ХАА-н субъектүүдийн өрсөлдөх чадварыг нэмэгдүүлэх замаар экспортын чадавхыг дэмжих, мөн лабораторын байгууламжийг хөгжүүлэх, экспортын болон экспортын өмнөх зээл олгох замаар бүтээгдэхүүний чанарын аюулгүй байдлыг хангахад чиглэгдсэн)
- ✓ “Үйлдвэрлэл-хөрөнгө оруулалтыг 2015-2019 онуудад хөгжүүлэх” үндэсний хөтөлбөр (эдийн засгийн тэргүүлэх салбаруудад хөрөнгө оруулах төслүүдийг дэмжихэд чиглэсэн)
- ✓ “Үйлчилгээний салбарыг 2020 он хүртэл хөгжүүлэх” хөтөлбөр (Үйлчилгээний салбарыг хөгжүүлэх цогц арга хэмжээг хэрэгжүүлэх)
- ✓ “Хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэлийн цогцолборыг 2017-2021 онуудад хөгжүүлэх” үндэсний хөтөлбөр (ХАА-н бүтээгдэхүүний экспортын чадавхыг хөгжүүлэхэд чиглэсэн)
- ✓ “Бизнесийн замын зураглал 2020” бизнесийг дэмжих болон хөгжүүлэх цогц хөтөлбөр (Экспортын чиг баримжаатай байгууллагуудад зөвлөх үйлчилгээ үзүүлэхэд чиглэсэн)
- ✓ “Бүс нутгийг 2020 он хүртэл хөгжүүлэх” хөтөлбөр (Казахстан Улсын бүсийн экспортын чадавхыг сайжруулахад чиглэсэн) зэрэг болно.

Хөтөлбөрийн зорилго түүхий эдийн бус экспортыг 2022 онд 1,5 дахин нэмэгдүүлэх нөхцөлийг бүрдүүлэх, түүнчлэн бараа бүтээгдэхүүн болон үйлчилгээг борлуулах, экспортлох зах зээлийг төрөлжүүлэхэд оршино. (2015 оны түвшинтэй харьцуулахад)

Энэхүү зорилгын хүрээнд 4 зорилтыг дэвшүүлсэн. Үүнд:

- экспортлогчдыг дэмжих институцийн үйл ажиллагааг сайжруулах;
- экспортлогчдод санхүүгийн болон санхүүгийн бус дэмжлэг үзүүлэх;
- экспорт хөгжихөд нөлөөлж буй саад бэрхшээлийг арилгах;
- үйлчилгээний экспортыг хөгжүүлэх нөхцөлийг сайжруулах зэрэг болно.

Хөтөлбөр 2018-2022 онуудад хэрэгжих бөгөөд дараах үр дүнд хүрэхийг зорьж байна.

⁶⁷ Программа "Национальная экспортная стратегия Республики Казахстан", <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1700000511#z40>

- Түүхий эдийн бус бүтээгдэхүүн болон үйлчилгээний экспортын хэмжээг 2022 онд 31,8 тэрбум ам.долларт хүргэнэ.
- Экспортын хэмжээ 10 сая ам.доллараас их түүхий эдийн бус бараа бүтээгдэхүүнийг тэргүүлэх ашиг сонирхол бүхий орнуудад гаргаж экспортын өсөлтийг өмнөх жилтэй харьцуулахад 8 хувиар хүртэл нэмэгдүүлнэ.
- Экспортын хэмжээ 10 сая ам.доллараас их түүхий эдийн бус бараа бүтээгдэхүүнийг өндөр ашиг сонирхол бүхий орнуудад гаргаж экспортын өсөлтийг өмнөх жилтэй харьцуулахад 7,7 хувиар хүртэл нэмэгдүүлнэ.

Энэхүү хөтөлбөрт дэвшүүлсэн зорилтууд, тэдгээрийн хүрээнд хэрэгжүүлэх арга хэмжээнүүдийн талаар тоймлон авч үзье.

Экспортлогчдыг дэмжих институцын үйл ажиллагааг сайжруулах

Экспортлогчдод зориулсан “нэг цонх”-ыг нэвтрүүлэх. Хөтөлбөрт экспортлогчдыг дэмжих институцыг төлөвшүүлэх, экспортыг нэмэгдүүлэх зорилгоор экспортлогчдод зориулсан “нэг цонх”-ыг хэрэгжүүлэхээр заасан байна.

“Нэг цонх” нь үнэ өртөг, цаг хугацааны зардлыг багасгахаас гадна гадаад худалдааны үйл ажиллагааг зохицуулагч төрийн байгууллагууд болон хөгжлийн институт хооронд харилцан мэдээлэл солилцох ажлыг хялбарчлах, нөөц, түүний дотор хөдөлмөрийн нөөцийг оновчтой болгох, бизнесийн үйл явцын ил тод байдал, урьдчилан таамаглах боломжийг нэмэгдүүлэх нөхцөл бүрдүүлэх, төрийн байгууллага болон экспортлогчдын хооронд эргэх холбоогоор хангана.

Экспортыг дэмжих, ялангуяа төрийн байгууллагууд болон орон нутгийн гүйцэтгэх байгууллагуудын хоорондын уялдаа холбоо, хамтын ажиллагааны талаарх зохицуулалт, түүнчлэн экспортлогчдод “нэг цонх”-ны үндсэн дээр үйлчилгээ үзүүлж буй экспортыг дэмжих нэгдсэн оператор компанийн эрх зүйн байдлын талаарх зохицуулалтыг (үүнд “KazakhInvest” Үндэсний компани болон “Хүнсний корпораци” хоорондын харилцан хамтын ажиллагааны талаарх зохицуулалт хамаарна) хууль тогтоомжид оруулахаар зорьж байна.

Экспортлогчдод “нэг цонх”-ны үйлчилгээ үзүүлэх нэгдсэн оператор байгуулах нь төрийн байгууллага, хөгжлийн институт болон хоёрдогч түвшний банкуудын чиг үүргийн давхардлыг арилгаж, компанийн үйл ажиллагаанд хяналт тавих боломжийг олгоно.

Экспортыг дэмжих нэгдсэн оператор нь Бизнес эрхлэгчдийн үндэсний танхим болон түүний харьяа (охин компани) “Гадаад худалдааны танхим” ХК-тай нягт хамтран ажиллана.

“Нэг цонх” нь худалдааны процедурыг хөнгөвчлөх үр ашигтай хэрэгсэл бөгөөд энэ хүрээнд www.export.gov.kz интернет-ресурсыг хөгжүүлэхээр зорьж байна.

Казахстан Улсын бүс нутаг болон гадаадад экспортыг дэмжих нэгдсэн оператор ажиллуулах. Экспортын чиг баримжаатай бизнес эрхлэгчдэд (ЖДҮ эрхлэгчид орно) орон нутагт нь дэмжлэг үзүүлэх, мөн гадаадад экспортлогчдын зорилтот бүлгийн төлөөлөгчдийг аль болох ихээр хамруулахын тулд Казахстан Улсын бүс нутаг болон гадаадад экспортыг дэмжих Нэгдсэн оператор ажиллуулах шаардлагатай. Үүнийг хэрэгжүүлэхийн тулд “Экспортыг дэмжих нэгдсэн операторыг хөгжүүлэх стратеги”-ийг боловсруулна.

Экспортын чиг баримжаатай аж ахуйн нэгж, байгууллагуудад дэмжлэг үзүүлэх болон Казахстан Улсын экспортын бодлогын үндсэн чиглэлийг хэрэгжүүлэх ажилд орон нутгийн гүйцэтгэх байгууллагуудыг татан оролцуулна.

Экспортыг дэмжих ажлын хүрээнд ирээдүйтэй "экспортын сагс" болон тэргүүлэх чиглэлийн борлуулалтын зах зээлийн талаарх мэдээллийг жил бүр шинэчилж хийнэ. Ирээдүйтэй “экспортын сагс” нь Казахстан Улсын гол түнш орнуудын зах зээлд эрэлт ихтэй Казахстаны бараа бүтээгдэхүүн болон үйлчилгээнүүдийг тодорхойлно. Мөн дэлхийн зах зээлийн эрэлт хэрэгцээг харгалзан Казахстаны бараа бүтээгдэхүүн болон үйлчилгээний тэргүүлэх чиглэлийг тодорхойлно. Өөрөөр хэлбэл, гадаад орны зах зээлийн эрэлт хэрэгцээ болон Казахстаны үйлдвэрлэлийн хүчин чадал, өрсөлдөх чадварын давуу талыг харгалзан ирээдүйтэй, мөн өсөн нэмэгдэж буй, өсөн нэмэгдэх чадвартай экспортын боломжуудыг судлах ажлыг хэрэгжүүлнэ.

Түүнчлэн хөтөлбөрт экспортлогчдод зориулсан арга зүйн гарын авлага боловсруулах ажлыг хийхээр төлөвлөсөн байна.

Мөн бүс нутгийн экспортын чадавхтай үйлдвэрүүдийг дэмжих, экспортын хэмжээг нэмэгдүүлэхийн тулд технологи сайжруулах зорилгоор бүс нутаг болон Астана, Алматы хотуудын захиргаанаас төлөвлөгөө бэлтгэх ажлыг хэрэгжүүлнэ.

Экспортлогчдод санхүүгийн болон санхүүгийн бус дэмжлэг үзүүлэх.

Бараа бүтээгдэхүүн болон үйлчилгээний экспортыг дэмжих таатай нөхцөл бүрдүүлэхийн тулд санхүүгийн болон санхүүгийн бус аргаар дэмжихэд онцгой анхаарал хандуулж байна.

Санхүүгийн дэмжлэг. Хүнд суртлыг бууруулах болон санхүүгийн дэмжлэгийн үр ашгийг дээшлүүлэх зорилгоор уг дэмжлэгийг авсан компаниудын (том, дунд, жижиг) тоо, шинж чанарыг харгалзан дэмжлэгийн үр нөлөөг үнэлэх аргачлалыг боловсруулж хэрэгжүүлнэ.

Хөтөлбөрийн хүрээнд Экспортыг дэмжих Нэгдсэн операторын санхүүгийн чадавхыг сайжруулах цогц арга хэмжээг боловсруулна. Ингэснээр уг операторын санхүүгийн тогтвортой байдлыг дээшлүүлж, түүнд итгэх санхүүгийн байгууллагууд болон олон улсын экспорт-зээлийн агентлагуудын итгэлийг нэмэгдүүлнэ. Экспортыг дэмжихийн тулд Дэлхийн худалдааны байгууллагаас тогтоосон хязгаарын хүрээнд зээлийн хүү болон даатгалын зардлыг хамгийн бага боломжит хүүгийн түвшин буюу CIRR-ийн (Commercial Interest Reference Rate – Энэ нь санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэхэд зөвшөөрөгдсөн хамгийн бага зээлийн хүүгийн түвшин) түвшин хүртэл бууруулах боломжийг судална.

Мөн түүнчлэн экспортыг дэмжих арга хэмжээний санхүүжилтийг нэмэх асуудлыг авч үзнэ. (Экспорт өндөр хөгжсөн оронд ДНБ-ийхээ 1 хувьтай тэнцэх санхүүжилтийг экспортыг дэмжих арга хэмжээнд зориулдаг. Үүний 15 хувийг ашигт малтмал, түүхий эд, хөдөө аж ахуйн салбарын экспортод, 35 хувийг анхан шатны боловсруулалт хийсэн бүтээгдэхүүний экспортод, 50 хувийг бүрэн боловсруулсан бэлэн бүтээгдэхүүний экспортод зарцуулж байна.)

Экспортлогчдод зориулсан "нэг цонх" системийг нэвтрүүлснээр экспортын үйл ажиллагааны санхүүжилтийн хүртээмж нэмэгдэж, экспортлогчдын өргөдлийг хэлэлцэх хугацаа, журмыг багасгах боломж бүрдэнэ.

Түүнчлэн хөтөлбөрт экспортлогчдод үзүүлсэн санхүүгийн дэмжлэгийн үр нөлөөний үнэлгээ болон дэмжлэг авсан экспортлогчдын хяналтыг тогтмол хийж байхаар тусгасан байна.

Санхүүгийн бус дэмжлэг. Санхүүгийн бус дэмжлэгийн үр ашгийг дээшлүүлэх, уг дэмжлэгт зорилтот бүлгийн экспортлогчдыг олноор хамруулах зорилгоор (салбарын, бүс нутгийн) “нэг цонх”-нд экспортлогчдод зориулсан үйлчилгээний блог нэвтрүүлнэ.

Экспортлогчдод гадаад борлуулалтын зах зээлд нэвтрэх талаар шинэлэг мэдээлэл өгөх, мөн экспортыг, ялангуяа Казахстаны бүс нутгуудад экспортыг хөгжүүлэх талаар сургалт хийх, зөвлөгөө өгөх ажлыг хэрэгжүүлнэ.

Хөтөлбөрт санхүүгийн бус дэмжлэг үзүүлэх үндсэн зарчмыг дараах байдлаар тодорхойлсон байна.

- экспортлогч бүрт чиглэсэн "хувь хүний хандлага" зарчмыг хэрэгжүүлэх;
- экспортлогчдыг мэдээллээр хангалттай сайн хангах;
- бараа бүтээгдэхүүн болон үйлчилгээний экспортыг дэмжих санхүүгийн бус дэмжлэгийн хүртээмжтэй тогтолцоог бий болгох.

Экспортлогчдод “нэг цонх” үйлчилгээний хүрээнд дараах санхүүгийн бус дэмжлэгийг үзүүлнэ. Үүнд:

- гадаад борлуулалтын зах зээлийн шинжилгээ;
- экспортыг дэмжих, ялангуяа Казахстаны бүс нутгийн бараа бүтээгдэхүүн болон үйлчилгээний экспортыг дэмжих чиглэлээр хөгжлийн байгууллагууд болон экспортлогчдод сургалт явуулах, зөвлөгөө өгөх;
- гадаадын түншүүдтэй хамтран ажиллах боломжийн талаар мэдээлэл өгөх;
- бараа бүтээгдэхүүнийг гадаад зах зээлд гаргах, төрөлжсөн үзэсгэлэн худалдаагаар дамжуулан сурталчлах ажлыг дэмжих;
- боломжит гадаадын түншүүдтэй бизнесийн холбоо тогтооход туслах зэрэг орно.

Түүнчлэн маркетингийн шийдлүүдийг болон олон улсын төсөл, тендер шалгаруулалтад оролцохыг санал болгох, мөн хууль, эрх зүйн дэмжлэг үзүүлэх, худалдааны түншийн найдвартай эсэхийг шалгах зэрэг үйлчилгээг үзүүлнэ.

Экспортыг хөгжүүлэхэд тулгарч буй саад бэрхшээлийг арилгах

Хөтөлбөрт экспортод сөргөөр нөлөөлж буй саад бэрхшээлийг дараах байдлаар тодорхойлжээ. Үүнд:

- экспортын үйл явцын журам боловсронгуй бус;
- тээвэр, логистик, худалдааны дэд бүтэц хангалтгүй;
- гадаад худалдаанд тохиолдох саад бэрхшээл;
- Казахстаны бүтээгдэхүүнд гуравдагч орны зүгээс тавих техникийн стандарт, шаардлагууд;
- экспортыг дэмжих үр дүнтэй тогтолцоо дутмаг зэрэг болно.

Компаниудын экспортын чадавхыг хөгжүүлэхэд тэдэнд тулгарч саад бэрхшээл, хязгаарлалтыг арилгаснаар экспортыг дэмжих таатай нөхцөлийг бүрдүүлнэ.

Үүний тулд дараах арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлнэ. Үүнд:

- экспортын журмыг боловсронгуй болгох;
- тээвэр логистик болон худалдааны дэд бүтцийг хөгжүүлэх;
- Казахстан Улс болон тэргүүлэх болон өндөр ашиг сонирхол бүхий улс орнуудын хооронд бараа бүтээгдэхүүнд тавигдах стандарт, шаардлагыг харилцан хүлээн зөвшөөрөх асуудлыг шийдвэрлэх;
- экспортыг гадаад зах зээлд гаргах нөхцөлийг сайжруулах зэрэг болно.

Үйлчилгээний экспортыг хөгжүүлэх нөхцөлийг сайжруулах

Казахстан Улсын үйлчилгээний салбарыг хөгжүүлэх үндсэн чиглэлийг “Үйлчилгээний салбарыг хөгжүүлэх” хөтөлбөрт тодорхойлсон.

Хөтөлбөрт ирээдүйтэй “экспортын сагс”-ыг харгалзан экспортын өндөр чадавхтай салбаруудын үйлчилгээг хөгжүүлэхэд чиглэсэн арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлэхээр тусгасан.

Казахстан Улс дамжин өнгөрүүлэх тал дээр боломж өндөртэй. Иймд ЕАЭЗХ-ны хөгжлийн чиг хандлага, хэтийн төлөвийг, мөн БНХАУ-ын “Зам ба бүс” санаачилгын хэрэгжилтийг харгалзан дамжин өнгөрүүлэх чадавхаа улам нэмэгдүүлэх ажлуудыг хэрэгжүүлнэ.

Үүний тулд Казахстаны карго эзэмшигчид ЕАЭХ-ны хүрээнд далайн боомтын терминалуудын үйлчилгээнд хамрагдах боломжийг сайжруулах шаардлагатай.

ОХУ-ын дотоодын усан замаар хөлөг онгоц дамжин өнгөрөх журам, ЕАЭХ-ны гишүүн орнуудын дунд ачаа тээвэрлэх хугацааг багасгах, түүнчлэн мультимодаль тээврийг хөгжүүлэх боломж бүрдүүлэх талаар санал бэлтгэнэ.

ЕАЭХ, Хятадын “Зам ба бүс” санаачилгаар Евразийн тээврийн коридор байгуулах ажил нь Казахстаны хувьд зам дагасан болон холбогдох үйлчилгээг хөгжүүлэх боломж олгоно.

Түүнээс гадна аялал жуулчлалын маршрутын хувилбаруудыг багтаасан аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүнийг хөгжүүлэхээр зорьж байна. Казахстаны аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүнийг тэргүүлэх аялал жуулчлалын интернет сайтуудаар дамжуулан сурталчлах хөтөлбөр боловсруулна.

Дотоодын их дээд сургуулиудыг түшиглэн R&D төвүүдийг хөгжүүлэх чиглэлээр санал боловсруулж, боловсролын үйлчилгээний чанарыг сайжруулах зорилгоор их дээд сургуулиудын олон улсын магадлан итгэмжлэлийг баталгаажуулах арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.

Эмнэлгийн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх зорилгоор эмнэлгийн үйлчилгээ үзүүлэх, Казахстаны брэндийг бий болгох талаар санал, мөн Казахстаны эрүүл мэндийн үйлчилгээний экспортыг тэргүүлэх болон өндөр ашиг сонирхол бүхий орнуудад сурталчлах болон бусад цогц арга хэмжээг боловсруулна.

Казахстаны цэргийн аж үйлдвэрийн цогцолборын экспортын чадавхыг хөгжүүлэх зорилгоор тэргүүлэх болон өндөр ашиг сонирхол бүхий улс орнуудад энэ салбарын бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг сурталчлах арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ. Түүнчлэн гадаадын үйлдвэрлэгчид, хэрэглэгчдийг “KADEX” зэр зэвсэг, цэрэг-техникийн олон улсын үзэсгэлэнд татан оролцуулах ажлууд хийгдэнэ.

2.4 ДОТООД ЗАХ ЗЭЭЛЭЭ ХАМГААЛАХ БОДЛОГЫН ХҮРЭЭНД ХЭРЭГЖҮҮЛЖ БУЙ АРГА ХЭМЖЭЭ

Казахстан Улс нь Худалдааны үйл ажиллагааг зохицуулах тухай хуулийн 4-р бүлэгт дотоодын зах зээл, үндэсний үйлдвэрлэлээ хамгаалахын тулд гадаад худалдааг дараах хэлбэрээр зохицуулахаар заажээ.

- ✓ Гааль тарифын арга хэмжээ. Гаалийн татвар, тарифын хөнгөлөлт, тарифын давуу байдал олгох, тарифын квот зэрэг арга хэмжээ.
- ✓ Тарифын бус. Гаалийн хориг, тоо хэмжээний хязгаарлалт, зөвшөөрлийн зохицуулалт, онцгой эрх, автомат лицензжүүлэх зэрэг арга хэмжээ.
- ✓ Хариу арга хэмжээ. Аливаа нэг улс нь Казахстан улстай байгуулсан гэрээний үүргээ биелүүлэхгүй бол, эсхүл Казахстан улсын эдийн засгийн эрх ашгийн эсрэг арга хэмжээ авсан тухайн улсын эсрэг авч хэрэгжүүлж буй арга хэмжээ.
- ✓ Онцгойлсон хориг, хязгаарлалт. Олон улсын байгууллагаас авч буй хориг, хязгаарлалт, эсвэл санхүүгийн болон төлбөрийн балансыг хамгаалахад чиглэсэн арга хэмжээ

Казахстан улсад бараа бүтээгдэхүүнийг импортлоход үүсдэг тарифын болон тарифын бус саад тотгорын тухай⁶⁸

Гаалийн тариф. Казахстан улс нь Дэлхийн худалдааны байгууллагад (ДХБ) элссэнээр 3512 төрлийн бараа бүтээгдэхүүний гаалийн татварыг аажмаар бууруулан 2020 онд дунджаар 6.1 хувь (ДХБ 5 хувиас хэтрүүлэхгүй байхыг зөвлөдөг) хүргэнэ.

2018 онд Казахстаны гаалийн тарифын жигнэсэн дундаж хэмжээ 7.1 хувь (ДХБ-ын нэн тааламжтай үндэстэн - Most Favored Nation стандартаар) байсан. ДХБ-тай тохиролцсон гаалийн тарифын хувь хэмжээний энгийн дундаж нь хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүнд 10.6 хувь, бусад бүтээгдэхүүнд 6.4 хувь байна. ДХБ-тай тохиролцсон хамгийн өндөр гаалийн тарифын хувь хэмжээ нь аж үйлдвэрийн бүтээгдэхүүнд 19 хувь, хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүнд 50 хувь байна.

Тарифын бус зохицуулалтууд.

- Импортын лиценз. Казахстан зарим төрлийн бүтээгдэхүүнийг импортлох болон экспортлоход лиценз авсан байхыг шаарддаг.
- Импортын хориг. Казахстан импортын бараа бүтээгдэхүүнүүдэд импортын хориг тавьдаг бөгөөд ихэвчлэн ОХУ-аас импортолдог шатахуунд дотоодын зах зээлээ хамгаалах зорилгоор импортын хоригийг үе үе тавьдаг. Хамгийн сүүлд 2018 оны 8-р сарын 27-нд шатахууны хоригийг 3 сарын хугацаатай тавьсан.
- Гаалийн бүрдүүлэлт. Казахстаны гаалийн бүрдүүлэлтийн үйл явц нь хүнд суртал их, зардал өндөр, ил тод бус бөгөөд хил дээр гаалийн бүрдүүлэлтийн шаардлагыг үзэмжээрээ шийдэх явдал түгээмэл. 2017 онд АНУ-аас Казахстан улсын гаалийн бүрдүүлэлтийн шаардлагууд нь ДХБ-ын Гаалийн үнэлгээний хэлцэлтэй бүрэн дүүрэн нийцэхгүй байгаа талаар асуудал тавьсан. Үүний хариуд Казахстан Улс нь хөгжиж буй орон тул гаалийн бүрдүүлэлтийг ДХБ-ын стандартад нийцүүлэхэд тодорхой

⁶⁸ 2019 National Trade Estimate Report: Foreign Trade Barrier

хугацаа шаардлагатай байна гэж хариулсан. (Хөгжиж буй орнуудын нэгэн адил ДХБ-ын стандартыг нэвтрүүлж дуусах хугацааг өөрсдөө тогтоох эрхтэй)

- Техникийн шаардлагууд. Казахстан Улс зарим бараа бүтээгдэхүүнүүдэд техникийн шаардлагууд тавьдаг. Тухайлбал, ЕАЭЗХ-ны гишүүний хувьд 2017 оноос импортоор орж ирж буй бүх тээврийн хэрэгсэлд “Era-Glonass” системийг суурилуулахыг шаарддаг болсон. Мөн 2016 онд ЕАЭЗХ-ны хүрээнд хүүхдийн тоглоомд хүүхдийн сэтгэлзүй болон хүмүүжлийн үнэлгээнд суурилан насны стандарт тогтоохыг санал болгож байсан.
- Эрүүл ахуй, гарал үүслийн шаардлагууд. Казахстан Улс Генетикийн өөрчлөлттэй ургамлын бүтээгдэхүүн ургуулахыг хориглодог. Тиймээс ч 2013 онд NK603 гэдэг генетикийн сайжруулсан эрдэнэ шиш импортлохыг хориглож байсан.
- Улсаас олгодог, татаас, хөнгөлөлт, дэмжлэг. Дотоодын үйлдвэрлэгчдээ дэмжих зорилгоор тэдэнд улсаас татаас, хөнгөлөлт дэмжлэг олгодог. Тухайлбал, дотоодын автомашин үйлдвэрлэгчдийн авто машиныг худалдан авахад олгосон зээлийн хүүг хөнгөлдөг. 2015-2018 онуудад 140 сая ам.долларыг улсын төсвөөс зээлийн хүүгийн хөнгөлөлтөд зарцуулжээ.
 - Хөдөө аж ахуйд олгодог татаас нь нийт хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлийн хэмжээний 4-5 хувиас хэтрэхгүй байгаа нь ДХБ-ын зөвшөөрсөн 8.4 хувиас бага байна.
- Оюуны өмчийг хамгаалах. Оюуны өмчийн эрхийг хамгаалах асуудал нь Казахстан Улсын хувьд хангалтгүй байна. Олон төрлийн дуураймал бараа, бүтээгдэхүүнүүд Казахстаны зах зээлд борлогддог. Үүнтэй холбоотой зохицуулалт оюуны эрхийн болон худалдааны хуулиудад тодорхой бус төдийгүй шүүхийн систем нь патентын болон оюуны өмчийн эрхийг хангалттай түвшинд хамгаалж мөрдүүлэх тал дээр туршлага дутагддаг.
- Шударга бус өрсөлдөөн. Төрийн өмчит компаниуд нь худалдан авалт хийхдээ үндэсний компаниудад шударга бус өрсөлдөөний зарчмаар давуу тал олгодог гэж шүүмжлүүлдэг.
- Экспортын хориг. Казахстан улс нь мод болон хаягдал цаасанд экспортын хориг тогтоосон.

3. ОРОСЫН ХОЛБООНЫ УЛС

3.1 ХУДАЛДААНЫ АСУУДАЛ ХАРИУЦАХ ТӨВ БАЙГУУЛЛАГА

ОХУ-д худалдааны асуудлыг Үйлдвэрлэл, худалдааны яам хариуцдаг. Яам нь дараах нэгжүүдээс бүрдэнэ⁶⁹.

- Захиргааны газар
- Агаарын хөлөг үйлдвэрлэлийн газар
- Авто машин, төмөр замын машин техник үйлдвэрлэлийн газар
- Төсвийн бодлого, санхүүгийн газар

⁶⁹ <https://minpromtorg.gov.ru/ministry/organization/dep/>

- Техникийн зохицуулалт, стандартчлал, нэгдсэн хэмжил зүйгээр хангах чиглэлээрх төрийн бодлогын газар
- Төрийн нууцыг хамгаалах газар
- Хөнгөн үйлдвэрлэл болон ойн аж ахуйн цогцолборын газар
- Metallурги болон материалын газар
- Үйлдвэрлэлийн цогцолборыг хамгаалах газар
- Энгийн зэр зэвсэг, хамгаалах хэрэгсэл, тусгай химийн үйлдвэрлэлийн газар
- Радиоэлектроникийн үйлдвэрлэлийн газар
- Дотоод худалдааг хөгжүүлэх газар
- Нийгмийн ач холбогдолтой бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх газар
- Эмчилгээ, эмийн үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх газар
- Бүс нутгийн үйлдвэрлэлийн бодлого болон төслийн удирдлагын газар
- **Гадаад худалдааг зохицуулах, экспортыг дэмжих газар**
- Хөдөө аж ахуй, хүнс, зам барих машин техникийн газар
- Бараа бүтээгдэхүүний тоон тэмдэглэгээний систем болон бараа бүтээгдэхүүний эргэлтийг хуульчлах газар
- Үйлдвэрийн суурь тоног төхөөрөмж болон машин техник үйлдвэрлэлийн газар
- Ази, Африк, Латин Америкийн газар
- Европын орнууд, Хойд Америк, ШНГ, эдийн засгийн олон талт хамтын ажиллагааны газар
- Тооцоо бүртгэл, хяналтын газар
- Стратеги хөгжил, корпорацийн бодлогын газар
- Усан онгоц үйлдвэрлэл болон далайн техникийн газар
- Хими технологийн цогцолбор болон биоинженерчлэлийн технологийн газар
- Дижитал технологийн газар
- Хуулийн газар

Гадаад худалдааны асуудал хариуцах нэгж буюу Гадаад худалдааг зохицуулах, экспортыг дэмжих газар нь 6 нэгжээс бүрдэнэ⁷⁰. Үүнд:

- Лицензийн хэлтэс
- Арга зүй, судалгааны хэлтэс
- Худалдааны хэрэгслийн орчин үеийн хандлага, хөгжлийн хэлтэс
- Зах зээлийг хамгаалах арга хэмжээг хариуцах хэлтэс
- Үйлдвэрлэлийн экспортод санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх хэлтэс
- Гаалийн тариф болон тарифын бус зохицуулалт, зах зээлд нэвтрэх асуудлыг хариуцах хэлтэс орно.

⁷⁰ https://minpromtorg.gov.ru/ministry/organization/dep/#!/31&click_tab_vp_ind=1

3.2. ГАДААД ХУДАЛДААНЫ БОДЛОГО

ОХУ-ын гадаад худалдааны бодлогын талаарх мэдээллийг World law group-ийн “Report on global trade policy 2019-2020” тайлангаас авсан болно⁷¹.

Худалдааны бодлогын тэргүүлэх чиглэлүүд

ОХУ нь гадаад худалдаагаа либералчлах үүднээс 2012 онд ДХБ-д элссэн бөгөөд 2020 онд ДХБ-ын өмнө хүлээсэн үүргээ бүрэн биелүүлэн дотоод зах зээлээ нээхээр болсон. Гэвч 2014 оноос хойш барууны улсуудтай геополитикийн зөрчилд орсны улмаас АНУ, Европын холбоо (ЕХ) болон бусад улсуудтай харилцан хориг тавилцсаны үр дүнд Орос болон бусад орнууд хоорондын худалдааны эргэлт буурсан. Шинэ нөхцөл байдалд ОХУ гадаад бодлогодоо илүү протекционист бодлого хэрэгжүүлэх болж, импортыг орлох аж үйлдвэрийг дэмжиж эхэлсэн. Мөн гадаад худалдаа хийх улс орнуудаа төрөлжүүлж, ЕХ-ноос хамаарах хамаарлыг бууруулах бодлого хэрэгжүүлсэн.

Жишээ нь сүүлийн үеийн худалдааны статистикуудаас ОХУ-ын гадаад худалдаа нь илүү ихээр Ази тив, хөгжиж буй орнууд руу чиглэх болж Хятад, Энэтхэг зэрэг эдийн засаг нь эрчимтэй өсөж томорч буй улсуудтай хийсэн Оросын худалдааны эргэлт сүүлийн хэдэн жил тасралтгүй нэмэгдсэн. Хятад нь ЕХ-той хамт Оросын худалдааны гол түнш байсан бөгөөд одоогийн нөхцөлд эдийн засаг, худалдааны харилцаанд тэргүүлэх ач холбогдол бүхий улс болсон.

Өнөөгийн геополитикийн нөхцөлд Орос Улс үндэсний эдийн засгаа хөгжүүлэхийг идэвхтэй хичээж байна. Улсынхаа шинжлэх ухаан, технологи, нийгэм, эдийн засгийг хөгжүүлэх зорилгоор Ерөнхийлөгч Владимир Путины зарлигаар үндэсний тэргүүлэх зорилтуудыг баталсан. Үүнд “Үндэсний төслүүд” гэж нэрлэгдэх стратегийн хөгжлийн хөтөлбөрүүдийг бэлтгэсэн бөгөөд түүнийг 2024 оны сүүл хүртэл хэрэгжүүлнэ.

Энэхүү баримт бичигт дижитал эдийн засаг, олон улсын хамтын ажиллагаа болон экспорт, жижиг, дунд бизнесийг дэмжих зэрэг арван хоёр тэргүүлэх чиглэлийг тусгасан.

Оросын гадаад худалдааны бодлогод баримталж буй стратегийн гол зорилтын нэг түүхий эдийн бус болон эрчим хүчний бус экспортын хэмжээг нэмэгдүүлэх явдал юм. Өрсөлдөх чадвартай аж үйлдвэрийн бүтээгдэхүүний экспорт мөн өсөх хандлагатай байна. Жишээлбэл, машин техник үйлдвэрлэлийн бүтээгдэхүүний экспорт 82 хувь, химийн болон нефть химийн бүтээгдэхүүний экспортын хэмжээ 2 дахин өсөх хандлагатай байна. Түүнээс гадна хөдөө аж ахуйн салбараа хөгжүүлэх, хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний экспортыг хоёр дахин нэмэгдүүлэхээр төлөвлөсөн.

ОХУ-ын экспорт импортын бодлого аль салбарт илүү их чиглэгдэж байгааг хүснэгтээр харуулав⁷².

⁷¹ WORLD LAW GROUP, Report on global trade policy /2019-2020/ <https://www.theworldlaw-group.com/writable/documents/news/State-of-Global-Trade-Report.pdf>

⁷²2019 National Trade Estimate Report: Foreign Trade Barrier

Хүснэгт 1

		Экспортын бодлогоор дэмжих түвшин		
		Бага	Дунд	Өндөр
Импортыг орлох бодлогоор дэмжих түвшин	Өндөр	<ul style="list-style-type: none"> - Эм үйлдвэрлэлийн салбар - Радио электроникийн үйлдвэрлэл - Цахилгаан бараа, техникийн үйлдвэрлэл - Эмнэлэг, эрүүл мэндийн үйлчилгээ 	<ul style="list-style-type: none"> - Хар металлын аж үйлдвэрийн салбар 	<ul style="list-style-type: none"> - Хөдөө, аж ахуй үйлдвэрлэл - Химийн аж үйлдвэрийн салбар - Автомашин үйлдвэрлэл
	Дунд	<ul style="list-style-type: none"> - Суурь машин, тоног төхөөрөмжийн үйлдвэрлэл - Газрын тос, байгалийн хийн салбарын машин, тоног төхөөрөмжийн үйлдвэрлэл - Хүнсний салбарын тоног төхөөрөмжийн үйлдвэрлэл - Барилга, зам засварын тоног төхөөрөмжийн үйлдвэрлэл - Барилгын материал үйлдвэрлэл - Программ хангамжийн үйлчилгээ - Хүүхдэд зориулсан бараа, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэл - Усан онгоц үйлдвэрлэл 	<ul style="list-style-type: none"> - Өнгөт металлын аж үйлдвэрийн салбар - Хөдөө, аж ахуйн машин, тоног төхөөрөмж үйлдвэрлэл 	<ul style="list-style-type: none"> - Эрчим хүчний машин, тоног төхөөрөмжийн үйлдвэрлэл - Төмөр замын машин, тоног төхөөрөмжийн үйлдвэрлэл - Иргэний агаарын нисэх онгоц үйлдвэрлэл
	Бага	<ul style="list-style-type: none"> - Тээврийн үйлчилгээ - Санхүү, даатгалын үйлчилгээ - Мэдээлэл, харилцаа холбооны технологийн салбар 	<ul style="list-style-type: none"> - Газрын тос боловсруулах үйлдвэрлэл - Боловсролын салбар - Аялал жуулчлал 	<ul style="list-style-type: none"> - Батлан хамгаалах зэвсэг, техник үйлдвэрлэл

Үндэсний эдийн засгаа хөгжүүлэх

Тайланд дурдсанаар эдийн засгийн хориг арга хэмжээ, худалдааны хязгаарлалтын өнөөгийн уур амьсгалыг харгалзан Оросын төрийн худалдааны бодлого нь үндэсний төслүүдээр дэмжигдэх үндэсний эдийн засгаа хөгжүүлэхэд илүү чиглэгдсэн байна. Протекционизм нь Оросын зах зээлийн нээлттэй байдлыг бууруулж байгаа хэдий ч энэхүү байр суурь нь үндэсний ашиг сонирхлоо хамгаалах боломжийг олгодог.

Өнөөгийн эдийн засгийн нөхцөлд Оросын эдийн засаг гадаадын технологи, үйлдвэрлэлийн хүчин чадлаас хамааралтай болох нь тодорхой болсон. Үүнтэй холбогдуулан Оросын эдийн засгийг дэмжих арга хэмжээний тогтолцоог төрийн түвшинд баталсан байна. Тухайлбал, дотоодын үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх (өөрөөр хэлбэл, импортыг орлох), үйлдвэрлэлийг нутагшуулах ажлыг хэрэгжүүлнэ.

Импортыг орлох бодлого нь Орос улсад үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүний зах зээлд эзлэх хувь хэмжээг нэмэгдүүлэх болон импортын тоног төхөөрөмжийг дотоодод зохион бүтээн бий болгоход чиглэгдэж байна.

ОХУ-ын Засгийн газраас төрийн худалдан авалтын зорилгоор гадаад орнуудын зарим төрлийн бараа бүтээгдэхүүнийг нэвтрүүлэхийг хориглосон, эрс хязгаарласан. Үүний улмаас Орос үйлдвэрлэдэггүй бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, үйлдвэрлэлийн технологийг шаардлагатай түшинд хүртэл нутагшуулах, түүний үр дүнд “Орос улсад үйлдвэрлэв” гэсэн статустай болох шаардлагатай байгааг тайланд онцолжээ.

Импортыг орлох бодлогын хамгийн сайн жишээ гэвэл улсын өмчит компаниуд нь зөвхөн дотооддоо бий болгосон программ хангамжийг ашиглах болсон явдал юм. 2016 оноос эхлэн улсын байгууллагууд нь нийтийн хэрэгцээнд зориулан программ хангамжийн худалдан авалт хийхдээ нэн тэргүүнд Оросын программ хангамжийг сонгох болсон. Энэ бодлого нь стратегийн ач холбогдол бүхий салбар болох батлан хамгаалах зэвсэг, техникийн үйлдвэрлэл болон түлш, эрчим хүчний салбарт бас хамааралтай байна. Мөн түүнчлэн 2014 оноос эхлэн бүх төрлийн импортыг орлох дотоодын хүнсний үйлдвэрлэл нэмэгджээ.

Гэхдээ Оросын худалдааны бодлого нь зөвхөн үндэсний төслүүдээр хязгаарлагдахгүй. Орос Улс Азийн орнуудтай, мөн тусгаар тогтносон улсуудын хамтын нөхөрлөлийн орнууд, Евразийн эдийн засгийн холбоотой зэрэг хөршүүдтэйгээ нягт хамтран ажиллаж байна.

Хоёр талт буюу олон талт харилцаа

Улс орнуудын худалдааны үйл ажиллагааны өөрчлөлт нь бизнесийн түншүүдийн хооронд харилцан үл ойлголцол бий болох, улмаар цаг хугацаа, мөнгөө алдах зэргээр маргаан үүсгэж, шүүх хүртэл явах тохиолдол гардаг.

Гадаад худалдаа либералчлагдаж, дэлхийн худалдааны саад бэрхшээлүүд багасч байгаа нь хоёр талын болон олон талт харилцааг бий болгож байна. Хоёр болон олон талт харилцаа нь давуу, сул талуудтай байдаг. Аль арга илүү тохиромжтой байх нь тухайн нөхцөл байдлаас хамаарна. Тухайлбал, Дэлхийн худалдааны байгууллагад элсэхээс өмнө Орос Улс худалдааны түншүүдтэй харилцаагаа үндсэндээ хоёр талын худалдааны гэрээний үндсэн дээр байгуулж байсан. Одоогийн байдлаар тавь гаруй хоёр талын гэрээнд нэгдэн орсон байна.

Тайланд хоёр талын гэрээ нь хоёр улсын ашиг сонирхол, онцлог шинж чанарыг илүү харгалзан үзэж худалдааны хамтын ажиллагааны хамгийн тохиромжтой нөхцөлийг бүрдүүлдэг, тиймээс хоёр улсын харилцааг албан ёсны болгоход илүү тохиромжтой хэлбэр болохыг онцолсон.

Гэсэн хэдий ч олон талт гэрээний чухал давуу тал нь худалдааны нийтлэг дүрэм, зарчмуудыг бий болгох явдал юм. Тухайлбал, Оросын бизнес нь олон улсын арилжааны нөхцөлийг тохиромжтой хэрэгсэл гэж үздэг бөгөөд гадаад худалдааны гэрээнд ихэвчлэн ашигладаг.

Хориг, хязгаарлалтыг үл харгалзан гадаадын үйлдвэрлэгчид Оросын зах зээлийг алдахыг хүсэхгүй байгаа бөгөөд шинэ нөхцөл, шаардлагад дасан зохицохыг оролдож байна.

3.3 ЭКСПОРТЫН БОДЛОГО

“Олон улсын хамтын ажиллагаа болон экспорт” үндэсний хөтөлбөр⁷³

Хөтөлбөр нь түүхий эдийн худалдаанаас түүхий эдийн бус болон өндөр өртөгтэй бүтээгдэхүүний экспортод шилжих, өрсөлдөх чадвар өндөртэй бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэж дотоод, гадаад зах зээлд худалдаалах, 2024 онд ачаа тээврийн логикийг сайжруулах, экспортлогчдод үзүүлэх дэмжлэгийг шинэчлэх, аялал жуулчлал, боловсрол, эрүүл мэндийн болон бусад үйлчилгээний худалдааг хөгжүүлэх замаар түүхий эдийн бус эрчим хүчний бус бүтээгдэхүүний худалдааг 250.0 тэрбум ам.долларт хүргэх зорилготой байна.

Хөтөлбөрийн хэрэгжүүлснээр дараах үр дүнд хүрнэ.

- Түүхий эдийн бус эрчим хүчний бус бүтээгдэхүүний экспортын хэмжээг жилд 250 тэрбум ам.долларт, машин үйлдвэрлэлийг 60 тэрбум ам.долларт хүргэнэ.
- Газар тариалангийн үйлдвэрлэлийн бүтээгдэхүүний экспортын хэмжээг 45 тэрбум ам.долларт хүргэнэ.
- Үйлчилгээний экспортын хэмжээг 100 тэрбум ам.долларт хүргэнэ.
- Боловсруулах үйлдвэрлэл, хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүн болон үйлчилгээний экспортыг ДНБ-ний 20 хувьд хүргэнэ.
- ЕАЭЗХ-ны хүрээнд хөдөлмөрийн хуваарилалт болон үйлдвэрлэлийн хамтын ажиллагааны үр ашигтай тогтолцоог бий болгоно.

Хөтөлбөрийг 2018-2024 онуудад хэрэгжүүлэх бөгөөд нийт 956.8 тэрбум рубль шаардагдана. Санхүүжилтийг Холбооны төсвөөс хийнэ. Хүснэгт 2-д хөтөлбөрийн санхүүжилтийн тоон мэдээг харуулав.

Хүснэгт 2.

	Санхүүжилт	Мөнгөн дүн /тэрбум рубль/
1	Үйлдвэрлэлийн экспорт	423.8
2	Газар тариалангийн үйлдвэрлэлийн комплекс	406.8
3	Олон улсын худалдааны логистик	21.6
4	Үйлчилгээний экспорт	5.8
5	Олон улсын хамтын ажиллагаа болон экспортыг хөгжүүлэх системчилсэн арга хэмжээ	98.8
НИЙТ		956.8

Хөтөлбөрт түүхий эдийн бус эрчим хүчний бус бүтээгдэхүүний экспортыг 2019 онд 160.0 ам.доллар, 2021 онд 181.0 ам.доллар, 2024 онд 250.0 ам.долларт хүргэхээр заасан (2018 он суурь түвшин бөгөөд 135.1 ам.доллар байсан).

Түүхий эдийн бус эрчим хүчний бус бүтээгдэхүүний экспортыг дэмжихдээ өрсөлдөх чадвар бүхий үйлдвэрлэл, машин үйлдвэрлэл, хими үйлдвэрлэл

⁷³ Международная кооперация и экспорт, <https://futuresrussia.gov.ru/mezhdunarodnaya-kooperaciya-i-eksport>. Информационные материалы о национальном проекте международная кооперация и экспорт https://minpromtorg.gov.ru/docs/#!Informacionnye_materialy_o_nacionalnom_proekte_mezhdunarodnaya_kooperaciya_i_eksport_compressedpdf

(үүнд нефтийн болон хийн боловсруулсан бүтээгдэхүүн багтана) металлурги үйлдвэрлэл, ойн аж ахуйн цогцолбор, эмчилгээний, гоо сайхны үйлдвэрлэл, хөнгөн үйлдвэрлэлийн бүтээгдэхүүний экспортыг тус тус нэмэгдүүлэхийг зорьсон байна. Тэдгээрийг 2024 он хүртэл нэмэгдүүлэх тоон үзүүлэлтийг Хүснэгт 3-т харуулав.

Хүснэгт 3.

Үйлдвэрлэлийн салбарууд	Суурь түвшин /2018 он тэрбум ам.доллар/	2019 он /тэрбум ам.доллар/	2021 он /тэрбум ам.доллар/	2024 он /тэрбум ам.доллар/
Өрсөлдөх чадвар бүхий үйлдвэрлэлийн бүтээгдэхүүний экспорт	114	136	153	205
Машин үйлдвэрлэлийн бүтээгдэхүүний экспорт	33	37	43	60
Хими үйлдвэрлэлийн бүтээгдэхүүний экспортын хэмжээ, үүнд нефтийн болон хийн боловсруулсан бүтээгдэхүүн экспорт багтана (ОХУ-ын Эрчим хүчний яамны үүрэг хариуцлагад хамаарах)	17.4	22.4	25.9	37.0
Металлурги үйлдвэрлэлийн бүтээгдэхүүний экспорт	42.1	51.0	54.0	58.0
Ойн үйлдвэрлэлийн цогцолборын бүтээгдэхүүний экспорт	9.5	12.4	14.5	17.0
Эмчилгээний болон гоо сайхны үйлдвэрлэлийн экспорт	1.4	1.8	2.3	4.0
Хөнгөн үйлдвэрлэлийн бүтээгдэхүүний экспорт	1.2	1.5	1.9	2.3

Мөн үйлдвэрлэлийн өрсөлдөх чадварын хөтөлбөрийг дэмжих гэрээ 2019 онд 250, 2021 онд 300, 2024 онд 320-ыг хийхээр төлөвлөсөн.

Түүнчлэн үйлдвэрлэлийн экспортыг дэмжих арга хэмжээний үр дүнгийн үзүүлэлтийг 2019 онд 14, 2021 онд 16, 2024 онд 16 байхаар тусгасан байна.

Хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэлийн цогцолборын бүтээгдэхүүний экспортын хэмжээ 2018 онд 21.6 тэрбум ам.доллар байсныг 2019 онд 24.0 тэрбум, 2021 онд 28.0 тэрбум, 2024 онд 45.0 тэрбум ам.доллар хүргэнэ. Мөн энэхүү экспортыг дэмжих арга хэмжээний үр дүнгийн үзүүлэлт 2019 онд 4, 2021 онд 4, 2024 онд 6 байхаар тодорхойлсон байна.

Хүнсний зарим төрлийн бүтээгдэхүүний өрсөлдөх чадварыг дэмжих чиглэлээр 2019 онд 50, 2021 онд 100 арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ. Хүснэгт 4-т харуулав.

Хүснэгт 4.

Бүтээгдэхүүний нэр	2019	2021
Загас болон хавч хэлбэртэн	10	20
Өөх тосон бүтээгдэхүүн	10	20
Хүнсний үйлдвэрлэлийн бүтээгдэхүүн	14	28
Гурилан бүтээгдэхүүн болон бусад	16	32
НИЙТ	50	100

2023 онд нийт 410 мянган тонн хадгалах хүчин чадалтай экспортын чиглэлийн 6 бөөний түгээлтийн төвийг ашиглалтад оруулна.

Хөдөө аж ахуйн болон хүнсний бүтээгдэхүүнийг тогтмол экспортлох хэмжээ 2019 онд 500.0 мянган тн, 2021 онд 1000.0 мянган тн хүргэнэ.

Мөн амталгаат болон үзэсгэлэн худалдааны 24 арга хэмжээг 2024 он хүртэл явуулна.

2019-2024 онуудад олон улсын үзэсгэлэн худалдаанд Оросын ХАА-н бизнес эрхлэгчдийг 30 удаагийн үзэсгэлэн худалдаанд оролцуулах ажлыг зохион байгуулна.

2024 оны сүүлд 18 бизнес уулзалтууд зохион байгуулагдана.

2021 онд “шүхэр” брендийн бүтээгдэхүүний бүлгийг дэмжих 6 стратегийг боловсруулна.

Үйлчилгээний экспорт

Үйлчилгээний экспортын хэмжээ 2018 онд 57.8 тэрбум ам.доллар байсныг 2019 онд 70.0 тэрбум, 2021 онд 82.0 тэрбум, 2024 онд 100.0 тэрбум ам.долларт хүргэхийг зорьж байна.

Экспортыг нэмэгдүүлэхэд үйлчилгээний дараах салбаруудыг дэмжих бөгөөд Хүснэгт 5-д тухайн салбаруудаас 2024 онд хүлээгдэж буй экспортын хэмжээг харуулав.

Хүснэгт 5

9	Үйлчилгээ	Үйлчилгээний экспортын хэмжээ / тэрбум ам.доллар/
1.	Тээврийн үйлчилгээ	28.18
2.	Бизнес үйлчилгээ болон оюуны өмч ашигласны төлбөр	27.31
3.	“Аялал” ангиллын үйлчилгээ	15.47
4.	Харилцаа холбоо, компьютер, мэдээлэл технологийн үйлчилгээ	10.80
5.	“Барилга” ангиллын үйлчилгээ	7.46
6.	Үйлдвэрлэлийн бүтээгдэхүүнийг ашигласантай холбогдох үйлчилгээнүүд	5.25
7.	Санхүү, даатгалын үйлчилгээ	2.80
8.	Хувийн этгээдийн үйлчилгээ болон соёл, амралтад чиглэсэн үйлчилгээ	0.75

Хөтөлбөрт боловсруулах үйлдвэрлэл, ХАА-н бүтээгдэхүүн болон үйлчилгээний экспортын ДНБ-д эзлэх хувь 2019 онд 18,2 хувь, 2021 онд 18,9 хувь, 2024 онд 20,0 хувь байхаар тусгасан байна. (суурь түвшин 2018 онд 16,1 хувь)

Мөн Орос болон ЕАЭЗХ-ны гишүүн орнуудын бараа бүтээгдэхүүний эргэлт 2018 онд 52.4 тэрбум ам.доллар байсныг 2019 онд 58.9 тэрбум ам.доллар, 2021 онд 66.2 тэрбум ам.доллар, 2024 онд 78.8 тэрбум ам.долларт хүргэхээр төлөвлөсөн.

2019-2024 онуудад хэрэгжүүлэх арга хэмжээнүүд

2019 онд

- Валютын хяналтын хэт их шаардлагыг арилгана.
- Өрсөлдөх чадварын хөтөлбөрийг дэмжих арга хэрэгслүүдийг хэрэгжүүлнэ.
- Гадаадад объект барих зориулалттай барилгын болон бусад материалыг экспортлох, лизингийн гэрээний дагуу бараа бүтээгдэхүүн экспортлох, мөн мэдээллийн технологи, холбогдох үйлчилгээг экспортлоход НӨАТ-ыг тэглэнэ.
- Внешэкономбанк, Оросын экспортын төв, хөгжлийн институт хамтран экспортод чиглэсэн үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх төслийн санхүүжилтийн хөтөлбөр боловсруулна.
- ЕАЭХ-ны дотоод зах зээл дэх хязгаарлалт, саадыг арилгах зорилгоор замын зураглал боловсруулна.

2020 онд

- Гадаадын гол түнш улсууд болон ОХУ-ын 85 субъектыг оролцуулан экспортыг дэмжих Нэгдсэн системийг бий болгоно.
- “Оросын экспортын төв” тоон платформд суурилж “Нэг цонх” мэдээллийн системийг нэвтрүүлнэ.
- Гадаадын 13 оронд Оросын экспортыг дэмжих төлөвлөгөө боловсруулна.
- ЕАЭЗХ-ны нэгдсэн зах зээлд чиглэсэн үйлчилгээний секторын тоо хэмжээг нэмэгдүүлнэ.
- Шууд холимог, хосолмол тээврийн зохицуулалтын үр ашгийг нэмэгдүүлэх арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлнэ, үүнд тээвэрлэлтийн нэгдсэн баримт бичигтэй болох арга хэмжээ багтана.

2021 онд

- Экспортыг дэмжих судалгаа шинжилгээний үндэсний системийг бий болгоно. (Зах зээл судлалын төв)
- “Бүсийн экспортын стандарт 2.0” стандартыг ОХУ-ын 75-аас доошгүй субъектүүдэд хэрэгжүүлнэ.
- Оросын аж үйлдвэрийн бүс байгуулах эхний төслийг хэрэгжүүлнэ.

2023 онд

- Олон улсын тээврийн коридороор ачаа тээвэрлэхэд шаардлагатай бичиг баримт бүртгэлийн системийг цахимжуулна. ahirahmanirahim

3.4 ДОТООД ЗАХ ЗЭЭЛЭЭ ХАМГААЛАХ БОДЛОГЫГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭРЭГСЛҮҮД⁷⁴

Оросын Холбооны Улсын Гадаад худалдааны үйл ажиллагааг төрөөс зохицуулах тухай хуулийн 4-р бүлгийн 12-р зүйлд гадаад худалдааг дараах хэлбэрээр зохицуулахаар заажээ. Үүнд:

- гааль тарифын зохицуулалт;
- тарифын бус зохицуулалт;
- оюуны өмч болон хил дамнасан үйлчилгээний үйл ажиллагааг хязгаарлах, хориглох;
- гадаад худалдааг дэмжих зорилготой захиргааны болон эдийн засгийн шинжтэй арга хэмжээ орно.

Мөн түүнчлэн Бараа, бүтээгдэхүүнийг импортлох үед авч хэрэгжүүлэх тусгайлан хамгаалах, демпингийн эсрэг, нөхөн төлбөр ногдуулах арга хэмжээний тухай хуульд заасны дагуу дотоодын эдийн засагт их хэмжээний хохирол учруулсан, эсхүл аюул учруулах нөхцөл бий болсон бол бараа, бүтээгдэхүүний импортод дараах арга хэмжээг авах замаар дотоодын зах зээлээ хамгаалдаг.

Хүснэгт 6

	Импортын бараанаас дотоод зах зээлээ хамгаалах хэлбэр Урьдчилсан арга хэмжээ		Авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээ	
			Үндсэн арга хэмжээ	
1	Тусгайлан хамгаалах арга хэмжээ	Тухайн нэг төрөл барааны импортын хэмжээ, нөхцөл нь эдийн засгийн тухайн нэг салбарт хохирол учруулж буй, эсхүл аюул учруулах нөхцөлийг бий болгож буй тохиолдолд	Түр гаалийн татвар	Ихэвчлэн импортын квот тогтоодог
2	Демпингийн эсрэг арга хэмжээ	Демпингийн импортын (бараа, бүтээгдэхүүнийг зах зээлийн үнээс, эсхүл бүтээгдэхүүний өртгөөс бага үнээр импортлох) эсрэг авч хэрэгжүүлэх	Түр гаалийн татвар	Демпингийн нэмэлт импортын татвар тогтоодог
3	Нөхөн төлбөр ногдуулах хэмжээ	импортлож буй бараа, бүтээгдэхүүнийг үйлдвэрлэхэд, тээвэрлэхэд тухайн улсын Засгийн газраас тусгайлсан дэмжлэг, хөнгөлөлтийг авсан тохиолдолд	Түр гаалийн татвар	Нэмэлт импортын татвар тогтоодог

⁷⁴ 2019 National Trade Estimate Report: Foreign Trade Barrier

ОХУ-д бараа бүтээгдэхүүнийг импортлоход бий болдог тарифын болон тарифын бус саад тотгорын тухай**Гаалийн тариф.**

2017 онд ОХУ-ын гаалийн тарифын жигнэсэн дундаж хэмжээ хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүнд 10.2 хувь, бусад бүтээгдэхүүнд 6.2 хувь байсан. (ДХБ-ын нэн тааламжтай үндэстэн - Most Favored Nation стандартаар) ДХБ-тай тохиролцсон гаалийн тарифын хувь хэмжээний энгийн дундаж нь хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүнд 10.9 хувь, бусад бүтээгдэхүүнд 7.1 хувь байна. ДХБ-тай тохиролцсон хамгийн өндөр гаалийн тарифын хувь хэмжээ 24.5 хувь байна. 2020 оны байдлаар ОХУ-ын гаалийн татварын хувь хэмжээ нь 5-40 хувь байна.

Тарифын бус зохицуулалтууд

- Импортын Лиценз. ОХУ нь ДХБ-д элссэнийхээ дараа импортын болон экспортын лиценз авах асуудлыг хялбаршуулсан ч зарим бүтээгдэхүүн салбарын хувьд тодорхой бус зүйлс их байгаа гэж шүүмжлүүлдэг. Жишээ нь Waasenaag хэлцлээр нийтийн хэрэглээний зориулалттай бүтээгдэхүүнүүд нь гаалийн мэдүүлэг хийхэд л хангалттай байдаг. Гэвч ОХУ-д нийтийн хэрэглээний зориулалттай бүтээгдэхүүнийг ангилах ангилал нь ил тод бус, ойлгомжгүй байдал их гардгаас зарим тохиолдолд хүндрэл бэрхшээл учирдаг. Мөн түүнчлэн өмнө нь лиценз шаарддаггүй байсан олон төрлийн цахилгаан бараанд дахин хяналт тогтоох болсон. Архи, согтууруулах ундааны импортын лицензийг байхгүй болгосон боловч хадгалах, борлуулахад лиценз шаарддаг. Импортын лицензийг авах шат дамжлага нь ил тод бус, хүнд суртал ихтэй авилгажсан байдаг.
- Импортын хориг. Барууны улсуудын ОХУ-д тавьсан хоригийн хариуд тэдгээр улсуудаас импортолдог зарим нэр төрлийн хүнсний бүтээгдэхүүнд хориг тавьсан.
- Гаалийн бүрдүүлэлт. ОХУ-д бараа импортолох үед гаалийн алба нь импортын татварын төлөх баталгаа болгож банкны баталгааны мөнгөн хэмжээг тогтоох эрхтэй байдаг. Гэвч гаалийн байгууллагууд нь барааны үнийн дүнг үнэн зөв тогтоох боломжгүй байна гэдэг шалтгаанаар төлбөл зохих гаалийн татварын хэмжээнээс хамаагүй их дүнгээр банкны баталгаа шаарддаг.
- Техникийн шаардлагууд. ОХУ нь бараа бүтээгдэхүүнийг импортлоход уг бараа бүтээгдэхүүнийг дотооддоо туршин сертификатжуулахыг шаарддаг. Хүүхдийн тоглоомын талаарх ЕАЭЗХ-ны стандарт нь олон улсын стандартаас зөрдөг гэж шүүмжлүүлдэг.
- Эрүүл ахуй, гарал үүслийн шаардлагууд. Оросын хөдөө аж ахуйн хяналтын албанаас гаргасан зөвшөөрөгдсөн бүтээгдэхүүний жагсаалтад ороогүй бүтээгдэхүүнийг оруулахыг хориглодог. Энэ жагсаалтад бүтээгдэхүүнийг оруулахдаа ил тод, шударга зарчмаар хийж чаддаггүй гэж шүүмжлүүлдэг. Малын гаралтай бүтээгдэхүүнийг импортлоход зарим төрлийн антибиотик хэрэглэсэн малын бүтээгдэхүүнийг оруулахыг хориглодог. ОХУ нь генетикийн өөрчлөлттэй бүтээгдэхүүн импортлохыг хориглодог.
- Улсаас олгодог, татаас, хөнгөлөлт, дэмжлэг. 2015 онд Засгийн газраас гаргасан шийдвэрийн дагуу импортыг орлох үйлдвэрлэл, түүхий эдийн бус экспортыг дэмжих зорилгоор хэд хэдэн хөтөлбөр боловсруулж, санхүүгийн, хөнгөлөлттэй зээлийн болон бусад төрлийн хөнгөлөлт дэмжлэг үзүүлдэг. Үүний хүрээнд ДНБ-ий 70 орчим хувийг бүрдүүлж буй улсын болон хувийн 199 аж ахуйн нэгжийг системийн бүрдүүлдэг аж ахуйн нэгж гэж тодорхойлж

2016 онд 8 тэрбум долларын дэмжлэгийг төсвөөс олгосон. 2016 онд 30 сая долларын санхүүгийн дэмжлэгийг хөдөө аж ахуйн машин, тоног төхөөрөмж үйлдвэрлэгчдэд олгосон.

- Улсын худалдан авалт. ОХУ нь төрийн худалдан авалтын хүрээнд ЕАЭЗХ-ны гишүүн орнуудын бүтээгдэхүүнд давуу байдал олгодог. ОХУ нь төрийн хэрэгцээнд зориулж ЕАЭЗХ-ны гишүүн орнуудаас бусад орноос орж ирсэн импортын автомашин болон зарим албаны хэрэглээнд импортын бараа бүтээгдэхүүнийг худалдан авахыг хориглодог. 2016 онд төрийн албан хэрэглээнд гадны программ хангамжийг худалдан авч хэрэглэхийг хориглосон.
- Оюуны өмчийг хамгаалах. Оюуны өмчийн эрхийг хамгаалах асуудал нь ОХУ-ын хувьд хангалтгүй байна. Олон төрлийн дуураймал бараа, бүтээгдэхүүнүүд ОХУ-ын дотоодын зах зээлд дээр борлогдож байна. Оюуны эрхийн болон худалдааны хуулиудад нь тодорхой бус төдийгүй шүүхийн систем нь патентийн болон оюуны өмчийн эрхийг хангалттай төвшинд хамгаалж мөрдүүлэх тал дээр туршлага дутагддаг.
- Санхүүгийн салбарын хязгаарлалт. ОХУ нь тус улсад гадны банк салбараа нээхийг хориглосон. Оросын төв банк 2014 оноос Үндэсний картын төлбөрийн системийг бий болгож, гадны картуудыг энэ системийг ашиглан мэдээлэл дамжуулахыг шаардах болсон. Даатгалын компани дахь гадны хувь оролцоог 25 хувиас 50 хувь болгож өсгөсөн ч давхар даатгал хийх бол нийт үнийн дүнгийн 10 хувийг заавал төрийн мэдлийн Оросын үндэсний давхар даатгалын компанитай хийхээр заажээ.
- Экспортыг хязгаарлах бодлого. ОХУ-д төсвийн орлого бүрдүүлэх зорилгоор болон төрийн бодлогын хүрээнд 240 орчим төрлийн бүтээгдэхүүнд экспортын татвар ногдуулдаг. Дотоодын зах зээлд өндөр ач холбогдол бүхий бүтээгдэхүүнүүдийн жагсаалт гарган эдгээр бүтээгдэхүүнийн экспортыг хориглох, хязгаарлах арга хэмжээг авдаг.

4. БҮГД НАЙРАМДАХ ХЯТАД АРД УЛС

БНХАУ-ын эдийн засгийн өндөр өсөлт нь дэлхийн эдийн засгийн өсөлт болон тогтолцоог хурдацтай өөрчилж, тэлж байна. Энэхүү өсөлтөд БНХАУ-ын 1979 онд гадаад худалдаа, хөрөнгө оруулалтад нээлттэй бодлого баримталж, чөлөөт зах зээлийн шинэчлэлийг хэрэгжүүлсэнтэй холбоотой ба түүнээс хойш Хятад улс дэлхийн хамгийн хурдацтай хөгжиж буй орнуудын тоонд орж, түүний дотоодын нийт бүтээгдэхүүний (ДНБ) бодит өсөлт 2019 он хүртэл дунджаар 9.23%⁷⁵ хүрсэн. Харин, гадаад худалдаа сүүлийн хорь гаруй жилийн хугацаанд асар хурдтай өргөжиж 1995-2018 онд Хятадын импорт, экспортын бараа бүтээгдэхүүний үнэ 280.9 тэрбум ам. доллараас 4.6 их наяд долларт хүрч; түүний нийт дэлхийн худалдаанд эзлэх хувь 3 хувиас 12.4 хувь⁷⁶ хүртэл огцом өссөн байна. Гадаад худалдааны хувьд гадаад улс орнуудад нээлттэй бодлогыг баримталдаг. Дэлхийн худалдааны байгууллагад 2001 онд гишүүнээр элссэн нь томоохон ач холбогдол бүхий алхам болсон ба Хятад улсын гадаад худалдааны хөгжилд томоохон үр нөлөө үзүүлсэн байна. Дэлхийн худалдааны байгууллагын гишүүний хувьд Хятад улс түүний үйлчилгээний худалдааны ерөнхий хэлэлцээрийг дагаж мөрдөх үүрэгтэй.

⁷⁵ Хятад улсын ДНБ-ний жилийн өсөлтийн түвшин <https://tradingeconomics.com/china/gdp-growth-annual>

⁷⁶ НҮБ-ын Эдийн засаг, нийгмийн асуудлын статистикийн нэгж <https://comtrade.un.org/data/>

4.1 ХУДАЛДААНЫ АСУУДАЛ ХАРИУЦАХ ТӨВ БАЙГУУЛЛАГА

Худалдааны яамны чиг үүрэг

Худалдааны яам нь БНХАУ-ын Төрийн зөвлөлийн харьяа худалдаа хариуцсан төв байгууллага мөн. Худалдааны яамыг хуучнаар “Гадаад худалдаа, эдийн засгийн хамтын ажиллагааны яам”, “Үндэсний эдийн засаг, худалдаа, үндэсний хөгжлийн төлөвлөгөөний комисс”-ын чиг үүргүүдийг нэгтгэн 2003 онд шинэчлэн байгуулсан ба БНХАУ-ын “Гадаад худалдааны тухай хууль”-д зааснаар [дотоод] болон гадаад худалдаа, [гадаадын хөрөнгө оруулалттай холбоотой хууль, тогтоомж, бодлогыг боловсруулах], зохицуулах; худалдаа, эдийн засгийн асуудлаарх дотоодын хууль тогтоомжийг уялдуулах, Хятадын эдийн засаг, худалдааны хуулиудыг олон талт, хоёр талт хэлэлцээрт нийцүүлэх; импорт, экспортын квот, лицензийн хуваарилалтыг багтаасан импорт, экспортын журам боловсруулж удирдах; Дэлхийн Худалдааны Байгууллагатай холбоотой бусад ажлыг гүйцэтгэх зэрэг чиг үүргийн хүрээнд зохицуулан ажиллах үүрэгтэй.⁷⁷ (Худалдааны яам нь 2018 он хүртэл зах зээлийн өрсөлдөөнийг зохицуулах үүрэгтэй байсан бол 2018 онд хийсэн Хятад улсын засгийн газрын томоохон институцийн шинэчлэлийн дагуу тус үүрэг нь Зах зээлийн зохицуулалтын төрийн захиргааны байгууллагад шилжсэн). Өөрөөр хэлбэл, Худалдааны яам нь дотоод, гадаад худалдаа болон хөрөнгө оруулалтыг татах чиглэлээр ажиллахын зэрэгцээ гадаадад үйл ажиллагаа эрхэлж буй, эсхүл эрхлэхийг эрэлхийлж буй үндэсний компаниудад дэмжлэг үзүүлдэг. Мөн худалдааны бодлого, захиргааны чиг үүрэг, ялангуяа Дэлхийн худалдааны байгууллагын хэрэгжилтийг чухалчлан ажилладаг. Аюулгүй байдлын хүрээнд хуурамч мөнгөний эсрэг үйл ажиллагаанд хяналт тавьж, Хятад улс дахь бүс нутгуудын хоорондын протекционизмыг асуудлуудыг зохицуулдаг.

Худалдааны яамны бүтэц

Худалдааны яам нь дараах газар, хэлтсүүдээс бүрдэнэ. Үүнд:

Худалдааны яамны хэлтсүүд

- Ерөнхий газар
- Хүний нөөцийн хэлтэс
- Бодлогын судалгааны хэлтэс
- Иж бүрэн хэлтэс
- Гэрээ, хууль, эрх зүйн хэлтэс
- Санхүүгийн хэлтэс
- Зах зээлийн хяналтын хэлтэс
- Зах зээлийн системийн хөгжлийн хэлтэс
- Гүйлгээний аж үйлдвэрийн хөгжлийн хэлтэс
- Зах зээлийн үйл ажиллагаа, хэрэглээг дэмжих хэлтэс
- Үйлчилгээ, худалдааны үйлчилгээний худалдааны хэлтэс
- Гадаад худалдааны хэлтэс
- Аж үйлдвэр, аюулгүй байдал, импорт, экспортын хяналтын хэлтэс
- Гадаадын хөрөнгө оруулалтын удирдлагын хэлтэс
- Гадаадад хөрөнгө оруулалт хийх, эдийн засгийн хамтын ажиллагааны хэлтэс
- Худалдааны асуудал зохицуулах, хянан шалгах товчоо
- Олон улсын худалдаа, эдийн засгийн асуудал эрхэлсэн хэлтэс

⁷⁷ БНХАУ-ын Худалдааны яам <http://english.mofcom.gov.cn/column/mission2010.shtml>

- ДХБ-ын асуудал эрхэлсэн хэлтэс
- Азийн асуудал эрхэлсэн хэлтэс
- Баруун Ази, Африкийн асуудал эрхэлсэн хэлтэс
- Евразийн асуудал эрхэлсэн хэлтэс
- Европын асуудал эрхэлсэн хэлтэс
- Америк ба Далайн орнуудын асуудал эрхэлсэн хэлтэс
- Тайвань, Хонконг, Макаогийн асуудал эрхэлсэн газар
- Цахим худалдаа ба мэдээлэлжүүлэлтийн хэлтэс
- Гадаад харилцааны хэлтэс
- БНХАУ-ын Коммунист намын Худалдааны яамны хороо
- Сахилгын хяналт, мөрдөн байцаах хэлтэс
- Тэтгэвэрт гарсан боловсон хүчний хэлтэс

Худалдааны яамны харьяа худалдаа, хөрөнгө оруулалтын чиглэлээр дараах байгууллага, нэгжүүд үйл ажиллагаа эрхэлж байна. Үүнд:

Харьяа байгууллагууд

- Захиргааны дэмжлэг үзүүлэх товчоо
- Гадаад худалдааг хөгжүүлэх товчоо
- Хятадын хөрөнгө оруулалтыг дэмжих агентлаг
- Олон улсын эдийн засгийн хамтын ажиллагааны агентлаг
- Хятадын олон улсын худалдаа, эдийн засгийн хамтын ажиллагааны академи
- Хятадын эдийн засаг, техникийн солилцооны олон улсын төв
- Квот ба лицензийн захиргааны товчоо
- Олон улсын бизнес өдөр тутмын мэдээлэл
- Олон улсын бизнесийн албан тушаалтнуудад зориулсан академи
- Хятадын гадаад худалдааны төв
- Хятадын олон улсын цахим худалдааны төв
- Эргэлтийн аж үйлдвэр дэмжих төв
- Хятадын үйлчилгээний аутсорсинг судалгааны төв
- Хятадын олон улсын импортын үзэсгэлэнгийн товчоо

Худалдааны яамны бүтцэд дараах газрууд мөн багтана. Үүнд:

- БНХАУ-ын Коммунист намын Сахилгын хяналтын төв комиссын Сахилгын шалгалт, хяналтын газар ба Худалдааны яам дахь БНХАУ-ын Хяналтын үндэсний комисс
- Тусгай комиссарын газар
- Эдийн засаг, худалдааны зөвлөхийн газар
- Худалдааны танхимууд, холбоод ба нийгэмлэгүүд
- Орон нутгийн худалдааны хэлтэс

Гадаад худалдааны асуудал эрхэлсэн бусад байгууллагууд

БНХАУ-д Худалдааны яам болон Үндэсний хөгжил, шинэтгэлийн хороо (ҮХШХ) нь худалдааны асуудал эрхэлсэн хамгийн чухал үүрэг бүхий захиргааны байгууллагууд байна. Харин, худалдааны зарим асуудлуудын хүрээнд бодлого боловсруулах, түүний хэрэгжилтийг ханган ажиллах төв байгууллагуудад дараах яамдууд багтана. Үүнд:

Байгууллага	Чиг үүрэг
Үндэсний хөгжил, шинэтгэлийн хороо	Эдийн засгийн ерөнхий шинэчлэлийг удирдан чиглүүлэх; аж үйлдвэрийн бодлого, эрчим хүчний бодлого зэрэг эдийн засаг, нийгмийн хөгжлийн бодлогыг боловсруулах; хөрөнгө оруулалтын дэглэмийг өөрчлөн байгуулах
Сангийн яам	Төсвийн бодлого, тариф, засгийн газрын худалдан авах ажиллагаа, татварын бодлого
Хятадын Ардын банк (Төв банк)	Мөнгөний ба валютын ханшийн ерөнхий бодлого; банк хоорондын зээлийн зах зээл, банк хоорондын бондын зах зээлийг зохицуулах; улсын сан хөмрөгийг удирдах; санхүүгийн зах зээл, банкны системийн тогтвортой байдлыг хадгалах
Гадаад валютын улсын захиргаа (SAFE)	Валютын ханшийн бодлогын талаар Төв банкны харьяа гүйцэтгэх байгууллага
Хөдөө аж ахуйн яам	Хөдөө аж ахуй
Мэдээлэл, аж үйлдвэрийн яам	Харилцаа холбоо, мэдээллийн технологийн бүтээгдэхүүн
Харилцаа холбооны яам	Хурдны болон усан замын тээвэр
Газар, нөөцийн яам	Байгалийн баялаг
Төрийн өмчийн хөрөнгийн хяналт, удирдлагын комисс	Төрийн өмчит үйлдвэрийн газрын шинэчлэл
Гаалийн ерөнхий газар	Гаалийн хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг хангах, гаалийн болон бусад татвар хураах, хураах, гаалийн статистикийн мэдээллийг бэлтгэх, ирүүлэх
Татварын улсын захиргаа	Татварын бодлого
Үндэсний статистикийн газар	Макро эдийн засгийн хөгжлийн статистик
Чанарын хяналт, хяналт, хорио цээрийн ерөнхий газар (AQSIQ)	Хятадын үндэсний баталгаажуулалт, итгэмжлэлийн захиргааны стандартчилал, чанарын баталгаажуулалт, туршилт, тандалт, хэмжилзүй
Хятадын Стандартчиллын Захиргаа (SAC)	Хятад Улсын стандартчиллын ажилтай холбоотой удирдлага, хяналт, ерөнхий зохицуулалтыг нэгтгэн гүйцэтгэнэ.
Оюуны өмч, улсын бүртгэлийн ерөнхий газар	Олон улсын оюуны өмчийн эрхийг хамгаалах ажлын талаар баримтлах удирдамж, төлөвлөгөө, бодлогын зөвлөмж; Олон улсын оюуны өмч зөрчсөн томоохон хэргүүдэд хяналт тавих; гадаадын хөрөнгө оруулалттай аж ахуйн нэгжүүдтэй харилцах, зохицуулах; Олон улсын оюуны өмч эрхийн тухай хуулийг хэрэгжүүлэх, олон улсын солилцоо, хамтын ажиллагаа явуулах

Үүний зэрэгцээ Худалдааны яам нь Худалдааг хөгжүүлэх товчоо, Хөрөнгө оруулалтыг дэмжих агентлаг, Олон улсын эдийн засаг, техникийн солилцооны төв, Хятад улсын гадаад худалдааны төвөөр дамжуулан худалдааны асуудлуудыг зохицуулж, сурталчилан ажилладаг.⁷⁸ Мөн мэдээлэл цуглуулах, хуваалцах; салбарын тулгамдсан асуудлуудыг тодорхойлох, шийдвэрлэх; салбартаа нөлөөлж буй худалдааны бодлогын асуудлуудыг хэлэлцэх; Засгийн газартай холбоотой салбаруудаа төлөөлөх зорилгоор хэд хэдэн салбарын холбоод байгуулагдсан.

⁷⁸ Дэлхийн худалдааны байгууллага, БНХАУ-ын “Худалдааны бодлогын тойм”, 2006 он, WT/TPR/S/161, хуудас 29

Үүнд: Хятадын нүүрсний аж үйлдвэрийн холбоо; Хятадын төмөр, гангийн холбоо; Хятадын үндэсний нэхмэл, хувцасны холбоо; Хятадын машин үйлдвэрлэлийн холбоо; Хятадын газрын тос, химийн үйлдвэрлэлийн холбоо; Хятадын хөнгөн үйлдвэрийн холбоо; Хятадын барилгын материалын үйлдвэрлэлийн холбоо; Хятадын өнгөт металлын нийгэмлэг багтана.

4.2 ГАДААД ХУДАЛДААНЫ БОДЛОГО

Үндэсний эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх таван жилийн төлөвлөгөө

2016-2020 оны 13 дугаар “Үндэсний эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх таван жилийн төлөвлөгөө”

БНХАУ-ын Коммунист намын Төв хороо “Үндэсний эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх таван жилийн төлөвлөгөө”-нд улс орон, бүх бүс нутгийн эдийн засгийн хөгжлийн нарийвчилсан удирдамж бүхий нэг цогц төлөвлөгөөг 5 жил тутамд баталдаг ба түүнд заасан зорилтуудын хүрээнд холбогдох гүйцэтгэх байгууллагууд нь ажиллана. Өөрөөр хэлбэл, БНХАУ-ын гадаад худалдааны бодлогыг тус төлөвлөгөөнд тусган баталдаг байна.

БНХАУ-ын “Үндэсний эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх таван жилийн төлөвлөгөө”⁷⁹, “Гадаад худалдааны тухай хууль”⁸⁰-д Хятад Улсын худалдааны бодлогын гол зорилтууд нь гадаад улс орнуудад улс төр, эдийн засаг, хөрөнгө оруулалт, нийгмийн хүрээнд нээлттэй болгохтой холбогдох ажлуудыг хурдасгах, гадаад худалдааг хөгжүүлэх, эдийн засгийн тогтвортой хөгжлийг дэмжих талаар заасан байна. Эдгээр зорилтыг биелүүлэхийн тулд 2016-2020 оны 13 дугаар “Үндэсний эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх таван жилийн төлөвлөгөө”⁸¹-нд Засгийн газрын зүгээс хэрэгжүүлэх доорх ажлуудыг төлөвлөсөн:

- ✓ үйлдвэрлэлийн нэмүү өртгийг нэмэгдүүлж, экспортын тасралтгүй өсөлтийг хангаж, үүнтэй холбогдуулан эрчим хүч, гол түүхий эд, технологи, тоног төхөөрөмжийг импортоор “бодитоор” оруулах, гааль, боомтын бүрдүүлэлтийн горимыг шинэчлэх;
- ✓ аж үйлдвэрлэлийн бүтэц, технологийн чадавхыг сайжруулах, үүнд шинэ болон өндөр технологийн салбарууд, орчин үеийн үйлчилгээ, хөдөө аж ахуй, төв болон баруун бүс нутагт гадаадын шууд хөрөнгө оруулалтыг хөхиүлэн дэмжих замаар гадаадын хөрөнгө оруулалтыг үр дүнтэй хэрэгжүүлэх;
- ✓ дотоодын мэргэшсэн компаниудыг гадаадад хөрөнгө оруулалт хийх, үүнд зээл, даатгал, валютын дэмжлэг түлхүү үзүүлэх замаар гадаадад хөрөнгө оруулахыг дэмжиж, гадаадад хөрөнгө оруулалт хийдэг аж ахуйн нэгжүүдийн удирдамж, уялдаа холбоог бэхжүүлэх.

БНХАУ эдгээр худалдааны бодлогын зорилгод хүрэхийн тулд олон талт худалдаа, хоёр талт худалдаа, бүс нутгийн худалдаа, нэг талт худалдаа зэрэг арга хэмжээнд онцлон анхаарч ажиллаж байна.

⁷⁹ БНХАУ, 2016–2020 оны 13 дугаар “Үндэсний эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх таван жилийн төлөвлөгөө”, https://www.un-page.org/files/public/china_five_year_plan.pdf

⁸⁰ БНХАУ, 2004, “Гадаад худалдааны тухай хууль” <http://govt.chinadaily.com.cn/s/201812/13/WS5c11d2eb498eefb3fe46ebbf/foreign-trade-law-of-the-peoples-republic-of-china.html>

⁸¹ БНХАУ, 2016–2020 оны 13 дугаар “Үндэсний эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх таван жилийн төлөвлөгөө”, https://www.un-page.org/files/public/china_five_year_plan.pdf

2021-2025 онд хэрэгжих 14 дүгээр “Үндэсний эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх таван жилийн төлөвлөгөө”

2020 оны 10 дугаар сарын 5 дахь чуулга уулзалтаар 2021-2025 онд хэрэгжих 14 дүгээр “Үндэсний эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх таван жилийн төлөвлөгөө”-г хэлэлцэж эхэлсэн ба 2021 оны 3 дугаар сард Коммунист намын төв хорооноос батлан гаргана. Коммунист намын 5 дахь чуулга уулзалтаар 14 дүгээр төлөвлөгөөнд доорх зорилтуудыг тусгах талаар хэлэлцсэн.⁸²

- Хямд, доод түвшний технологийн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлтээс өндөр зэрэглэлийн, мэргэшсэн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлрүү шилжих ажлыг үргэлжлүүлж, "технологийн бие даах байдал" руу шилжихийг уриалсан;
- Эдийн засгийн өндөр өсөлтөөс өндөр чанарт суурилсан өсөлт рүү шилжих;
- Эдийн засгийг нийлүүлэлтийг дэмжсэн бүтцийн шинэчлэлээр тэнцвэржүүлэх;
- Олон улсад чиглэсэн экспортыг дэмжин ажиллахын зэрэгцээ дотоодын эрэлтийг өргөжүүлж, нэмэгдүүлэх (Dual Circulation Strategy);
- Инноваци, технологийн дэвшлээр дамжуулан шинэчлэлийг жолоодох;
- Өндөр зэрэглэлийн ухаалаг, ногоон үйлдвэрлэлийг сурталчлах.

Тус уулзалтад тодорхой дурдаагүй ч Хятад улс дотоод хүчин чадлаа нэмэгдүүлэхийг эрмэлзэж байгаа тул чип үйлдвэрлэх нь ойрын таван жилд гол анхаарлаа хандуулах болно. Үүнээс гадна, чуулганы хуралдаан нь оюуны өмчийн эрх, мэргэшсэн чадварлаг боловсон хүчнийг татах, технологийн дэд бүтцийг хамгаалах, олон салбар дундын болон бүс хоорондын инновацийн төвүүдийг бий болгоход анхаарлаа хандуулах талаар хэлэлцсэн байна.

Гадаад худалдааны хууль зүйн гол зохицуулалтууд

Гадаад худалдааны үйл ажиллагааг “Гадаад худалдааны тухай хууль”, “Гаалийн тухай хууль”, “Импорт, экспортын тарифын журам”, “Захиргааны зөвшөөрлийн тухай хууль” зэрэг хууль, журмаар голчлон зохицуулдаг ба доорх хүснэгтэд эдгээр зохицуулалтуудын тайлбар, тоймыг дурдлаа.

№	Холбогдох хууль	Хуулийн зорилго
1.2	Гадаад худалдааны тухай хууль	Энэ хуулийг БНХАУ-ын худалдааг нээлттэй болгох, гадаад худалдааг хөгжүүлэх, гадаад худалдааны дэг журмыг сахиулах, гадаад худалдааны диллеруудын хууль ёсны эрх, ашиг сонирхлыг хамгаалах, социалист зах зээлийн эдийн засгийн хөгжлийг дэмжих зорилгоор баталсан ба энэхүү хууль нь гадаад худалдаа, оюуны өмчийн эрхийн гадаад худалдаатай холбоотой асуудлыг хамгаална.

⁸² Дорчас Вонг, (2020 оны 11 дүгээр сарын 12), Хятадын 14-р таван жилийн төлөвлөгөөнөөс юу хүлээж байна вэ? Тавдугаар Пленумын илтгэлийг тайлах, Чайна брийфинг, Дезан Шира & Ассосиагууд. <https://www.china-briefing.com/news/what-to-expect-in-chinas-14th-five-year-plan-decoding-the-fifth-plenum-communicue/>

1.3	2004 оны “Импорт, экспортын тарифын журам”	“Импорт, экспортын тарифын журам”-д тарифын тухай хуваарийг заасан импорт, экспортын тарифын журам, түүнчлэн гаалийн стандарт, ариун цэврийн болон фитосанитарийн арга хэмжээ (SPS), демпингийн эсрэг арга хэмжээ, нөхөн төлбөр ба хамгаалалтын арга хэмжээ, оюуны өмчийн эрхэд хамаарах хууль тогтоомж, зохицуулалтуудын талаар заасан байна.
1.4	1987 оны “Гаалийн тухай хууль”	Энэхүү хууль нь улсын бүрэн эрхт байдал, үндэсний ашиг сонирхлыг хамгаалах, гаалийн хяналт, хяналтыг бэхжүүлэх, эдийн засаг, худалдаа, шинжлэх ухаан, технологи, соёлын чиглэлээр гадаад улстай солилцоог дэмжих, социалист шинэчлэлийг хангах зорилгоор боловсруулагдсан болно. ⁸³
1.5	2020 оны 12 дугаар сарын 1-ний өдөр хэрэгжиж эхэлсэн “Экспортыг хянах тухай хууль”	Энэхүү хууль нь Хятад улсаас хилийн чанадад эмзэг материал, технологийг экспортлох үйл ажиллагааг зохицуулах бөгөөд Бээжингийн экспортын хяналтын бодлогод нийцэж байгаа эсэхийг сайтар нягтлан шалгах, эсвэл торгууль хүлээх үүргээр зохицуулна. ⁸⁴
1.6	2004 оны “Захиргааны зөвшөөрлийн тухай хууль”	Ил тод байдлыг сайжруулах зорилгоор энэхүү хуулийг батлав. Энэ хууль нь Хятад улсын ДХБ-д элсэх амлалтаа хэрэгжүүлэх эрх зүй, захиргааны ерөнхий орчинг бүрдүүлдэг.

Гадаад худалдааны асуудал эрхэлсэн байгууллагууд хоорондын уялдаа холбоо

Худалдааны бодлого боловсруулах нэгдмэл, нэгдсэн тогтолцоо байхгүй тул холбогдох яамдууд харилцан уялдаа холбоо, хэлэлцээр хийх замаар зөвшилцөлд хүрэх ёстой. Хятадад энэ үйл явцыг “гуикоу” (зөв суваг) ба “женчудуомэн” (хэд хэдэн байгууллагын гаргасан бодлого) гэж нэрлэдэг. Жишээлбэл, тарифыг тарифын комисс тогтоодог бөгөөд үүнд Сангийн яам, Гаалийн төв байгууллага, Худалдааны яам, Үндэсний хөгжил, шинэчлэлийн комисс, Төрийн зөвлөлийн ерөнхий газрын албан тушаалтнууд багтана.⁸⁵

Сүүлийн жилүүдэд шийдвэр гаргах эрх мэдлийг орон нутгийн байгууллагуудад төвлөрүүлэх болсон ба орон нутгийн засаг захиргаа нь засгийн газрын бодлоготой уялдуулан өөрсдийн эдийн засаг, нийгмийн хөгжлийн бодлого, стратегийн

⁸³ БНХАУ-ын Гаалийн ерөнхий захиргаа, Гаалийн тухай хууль (1987 он) <http://english.customs.gov.cn/Statics/644dcaee-ca91-483a-86f4-bdc23695e3c3.html>

⁸⁴София Барузи, (2020 оны 11 дүгээр сарын 9), Хятадын Экспортын хяналтын тухай хуулийг тайлбарласан нь, Чайна брийфинг, Дезан Шира & Ассосиагууд <https://www.china-briefing.com/news/chinas-export-control-law-explainer-china-briefing-news/#:~:text=Starting%20December%201%2C%202020%2C%20it,be%20liable%20to%20get%20penalized.>

⁸⁵Тогтвортой хөгжлийн олон улсын хүрээлэн, Хятадын худалдааны хөгжлийн стратеги, худалдааны бодлогын шинэчлэл, 2015, <https://www.iisd.org/system/files/publications/china-trade-strategy-policy-reform.pdf>

төлөвлөгөөг боловсруулдаг байна. Орон нутгийн албан тушаалтнууд орон нутгийн сонгуулийн тойрогт хүлээх үүрэг хариуцлага, улс төрийн сурталчилгааны гол түлхүүр болох эдийн засгийн гүйцэтгэлийн ач холбогдлыг бүрэн ухамсарладаг хэмээн БНХАУ-ын засгийн газраас мэдэгдсэн ба ийнхүү тэд худалдаа, гадаадын шууд хөрөнгө оруулалтын бодлогоор өдөөгдсөн эдийн засгийн өсөлт, ажил эрхлэлт, татвар, гадаад цочрол, орлогын хуваарилалт, нийгмийн шударга ёсны үр нөлөөнд анхааран ажилладаг байна.

4.3 ЭКСПОРТЫН БОДЛОГО

Олон талт худалдаа: БНХАУ Олон талт худалдааны системд ихээхэн ач холбогдол өгдөг ба Хятад улсыг нээлттэй болох ажилд тэргүүлэх үүрэг гүйцэтгэдэг гэж үздэг. Түүнчлэн бүс нутгийн худалдааны хэлэлцээрүүд олон талт худалдааны томоохон ач холбогдол бүхий хэсэг нь болдог байна. БНХАУ-ын удирдлага "хурднаас чанар руу" шилжиж эдийн засгийн хөгжлөө шинэ шатанд гаргаснаа мэдэгдсэн ба Хятад улс зах зээлээ улам либералчлах ажлыг үргэлжлүүлж, үр өгөөжийг бүгдээрээ хуваалцаж болох "илүү нээлттэй, хүртээмжтэй, тэнцвэртэй" хөгжилд хүрэхийг зорьж байгаа байна.

“Бүс ба зам” санаачилга: БНХАУ-ын хувьд гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт худалдааг дэмжиж, түүнчлэн дэлхийн үйлдвэрлэл, үнэ цэнэ, ложистикийн сүлжээнд нэгтгэх арга зам гэж үздэг тул Хятад улс "Гадаадад гарах бодлого" үргэлжлүүлэн сурталчилж байна. Энэхүү бодлогод “Бүс ба зам” санаачилга хамаарах ба тус бодлогын хүрээнд Төв Ази, Баруун Ази, Ойрх Дорнод, Европоор дамжин Торгоны замын улс орнуудын дэд бүтцийг хөгжүүлэн холболт, хамтын ажиллагааг дэмжих байна.

Хятад улс “Бүс ба зам” санаачилгын хүрээнд дэлхий дахинд нээлттэй улс орнуудыг хамарсан хөрш зэргэлдээ орнуудаас эхлэн өндөр түвшний ЧХХ-ийн сүлжээ байгуулахаар зорьж байна. Хятад улс чөлөөт худалдааны түншүүдтэйгээ хамтран тарифын болон тарифын бус зохицуулалтуудыг бууруулж, бараа бүтээгдэхүүний худалдааг харилцан нээлттэй болгож, харилцан үр ашигтай үр дүнд хүрэх зорилго тавьсан. Үүний зэрэгцээ, Хятад улс үйлчилгээний болон хөрөнгө оруулалтын салбаруудын худалдааг идэвхтэй нээж, үйлчилгээний худалдаа болон хөрөнгө оруулалтыг хөнгөвчлөх, либералчлах ажлыг дэмжиж, гадаадын зах зээлд хөрөнгө оруулалт хийх Хятад улсын хөрөнгө оруулагчдад хөрөнгө оруулалтыг хамгаалах нөхцлийг бүрдүүлэн гадаадын зах зээлд нэвтрэхэд нь дэмжлэг үзүүлэх байна.

Чөлөөт худалдааны хэлэлцээр: Чөлөөт худалдааны хэлэлцээр (ЧХХ)-ийн хэрэгжилтийг түргэтгэх стратеги нь Хятадын худалдааг шинэ шатанд гаргах чухал бүрэлдэхүүн хэсэг гэж БНХАУ-ын Засгийн газар үзэж байна. 2002 оноос хойш Хятад улс хэд хэдэн улс, бүс нутагтай чөлөөт худалдааны хэлэлцээрийн гэрээ байгуулсан ба үүнд: АСЕАН; Бүс нутгийн эдийн засгийн цогц түншлэл (RCEP); Австрали; Чили; Коста Рика; Гүрж; Исланд; БНСУ; Мальдив; Шинэ Зеланд; Пакистан; Перу; Сингапур; Швейцар; Камбож; Маврикий; Хонконг; Тайвань; Макао зэрэг улс багтсан.

Экспортын НӨАТ-ын хөнгөлөлт: Дэлхийн худалдааны байгууллагын 2018 оны “Худалдааны бодлогын тойм”-д⁸⁶ дурдсанчлан экспортлогчид НӨАТ-ын хөнгөлөлт эдлэх эрхтэй. Бүтээгдэхүүний ангиллаас хамаараад хөнгөлөлтийн хувь хэмжээ өөр өөр байдаг ба буцаан олголтын хувь нь төлсөн НӨАТ-аас бага байдаг. Одоогийн байдлаар хөнгөлөлтийн хувь хэмжээ нь: 17%, 15%, 13%, 11%, 9%, 5% ба 0% байна.

Хамгийн нийтлэг хөнгөлөлттэй үнийн хоёр тариф нь: Нийт тарифын 29%-д хамаарах 17%-ийн хөнгөлөлт бол 0%-ийн хөнгөлөлт нь нийт тарифын 22%-ийг эзэлнэ. Зарим бараанд хөнгөлөлт хамаарахгүй. Экспортын үнийн дүнгийн хувьд экспортын барааны 70 гаруй хувийг 17 ба 15 хувийн хөнгөлөлт эдэлдэг. Жимс, самар нь ерөнхийдөө 5%-ийн хөнгөлөлттэй байдаг бол ховордож буй амьтан, ургамалд ямар нэгэн хөнгөлөлт эдлэхгүй байж болно. НӨАТ-ын хөнгөлөлтийн менежментийг байгаль орчныг хамгаалах, эрчим хүч хэмнэх, утааг багасгахад хувь нэмэр оруулахад ашигладаг. Тиймээс хөнгөлөлтийг байгаль орчныг бохирдуулж буй бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, экспортыг зогсооход ашигладаг. Сүүлийн жилүүдийн боловсруулсан эрдэнэ шишийн бүтээгдэхүүний экспортын НӨАТ-ын 13%-ийн буцаан олголт 11%-иас 13% хүртэл, электрон бараа бүтээгдэхүүн, механик бүтээгдэхүүн, боловсруулсан тосны экспорт 11-13% хүртэл өссөн байна.

Худалдааны чөлөөт бүс: БНХАУ-ын засгийн газар худалдааны чөлөөт бүсүүдээр дамжуулан экспорт болон хөрөнгө оруулалтыг дэмжих чухал хэрэгсэл болгохын зэрэгцээ зарим бодлогын шинэчлэлийг туршиж байна. Хятадын эх газрын анхны чөлөөт худалдааны бүс болох Шанхайн худалдааны чөлөөт бүсийг 2013 оны 8-р сард байгуулсан ба 2015 онд тус бүсийг өргөтгөж өдгөө нийт 121 километр кавдрат газар нутаг хамарч байна. Шанхайн худалдааны чөлөөт бүсэд маргааныг Шанхайн олон улсын арбитрын төвөөс тус бүсэд тусгайлан боловсруулсан Арбитрын дүрмээр зохицуулдаг. Энэ бүсэд анхлан интернетэд шүүлтүүргүй нэвтрүүлэхээр төлөвлөж байсан боловч хязгаарлалт тавигдаагүй байна.

Өргөдөл гомдлын төв: БНХАУ Хятадын аж ахуйн нэгжүүдийн арилжааны өргөдөл гомдлын үйлчилгээний төвөөрөө дамжуулан гадаадад үйл ажиллагаа эрхэлж буй хятадын аж ахуйн нэгжүүдэд гомдол хүлээн авах, зөвлөгөө өгөх, мэргэшүүлэх бааз ажиллуулан гарааны бизнес эрхлэгчдэд дэмжлэг үзүүлэх чиглэлээр үйлчилгээ үзүүлдэг.

Экспортын сурталчилгаа: Худалдааны яамны харьяа Худалдааны хөгжлийн товчоо нь хөгжиж буй орнуудад худалдааны үзэсгэлэн зохион байгуулж, экспортод чиглэсэн сэдвийн хүрээнд сургалт явуулдаг. Түүнчлэн Хятадын худалдааны сурталчилгааны цахим хуудсуудыг ажиллуулж, хэд хэдэн төрлийн үйлчилгээний платформоор дамжуулан гадаад зах зээлийн талаарх суурь мэдээллийг олгодог. Худалдааны хөгжлийн товчоо нь гадаад худалдааны бодлогын талаар өргөнөөр нийтэлж, практик мэдээллээ вэбсайтуудад байршуулж, WeChat платформуудаар дамжуулан бизнесийн мэдээллээ нийтэлдэг байна.

Экспортод чиглэсэн санхүүжилт, экспортийн даатгал, баталгаа

БНХАУ-ын дотоодын болон гадаадын өмчит аж ахуйн нэгжүүдэд экспортод чиглэсэн санхүүжилт, түүний даатгал, баталгааг төрийн өмчит санхүүгийн

⁸⁶ Дэлхийн худалдааны байгууллага, БНХАУ-ын “Худалдааны бодлогын тойм”, 2018 он, WT/TPR/S/375, хуудас

64 https://www.wto.org/english/tratop_e/tptr_e/s375_e.pdf

байгууллагаас үйлчилгээ үзүүлж олгоно. Экспортын санхүүжилтийг Хятадын Экспорт-Импортын банк (Чайна Эксимбанк)-аас олгодог бол экспортын зээлийн даатгал болон түүнтэй холбогдох баталгаагаар Хятадын экспорт, зээлийн даатгалын корпораци (СИНОСЮРЬ)-аас олгодог байна.

Чайна Эксимбанкаас капитал хөрөнгийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ импортлох, экспортлоход үйлчилгээ үзүүлэхийн зэрэгцээ гадаадад барилга, хөрөнгө оруулалтын төсөл хэрэгжүүлэгч Хятадын компаниудад санхүүжилт олгодог. Ингэснээр экспортын худалдан авагчдын болон экспортын худалдагчдын зээлийг хангаж өгдөг байна. Экспортын худалдан авагчдын зээл нь гадаад зээлдэгчдэд юань эсвэл гадаад валютаар олгосон зээлээс бүрддэг бол экспортын худалдагчид болох дотоодын аж ахуйн нэгжүүдэд хөлөг онгоц, тоног төхөөрөмж, цахилгаан механик бүтээгдэхүүн, хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүн болон соёлын зэрэг бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ экспортлоход нь юань эсвэл гадаад валютаар зээл олгодог. Бүх зээлийг арилжааны хүүтэйгээр олгодог байна. Чайна Эксимбанк ЖДҮ-дэд зориулсан зээлийн тусгай шугам болон санхүүгийн хэд хэдэн хэрэгслүүдээр үйлчилгээ үзүүлдэг. Чайна Эксимбанк мөн хөгжиж буй орнуудад БНХАУ-ын засгийн газрын албан ёсны хөгжлийн тусламж болох засгийн газрын хөнгөлөлттэй зээл болон экспортын худалдан авагчдын хөнгөлөлттэй зээлээр ханган ажилладаг.

БНХАУ-ын экспорт, зээлийн даатгалын корпораци (СИНОСЮРЬ) нь Хятад улсын экспортын зээлийн даатгалын албан ёсны агентлаг юм. Экспортын зээлийн даатгал, өр барагдуулах үйлчилгээтэй холбоотой урт, дунд хугацааны экспортын зээлийн даатгал, гадаадад хөрөнгө оруулалтын даатгал, богино хугацааны экспортын зээлийн даатгал, дотоодын зээлийн даатгал, зээлийн баталгаа, давхар даатгал санал болгодог. СИНОСЮРЬ нь Хятад улсын бараа, технологи, үйлчилгээний экспортыг сурталчлах, ялангуяа өндөр технологи, нэмүү өртөг шингэсэн капиталын бараа бүтээгдэхүүнийг сурталчлах, төлбөр тооцоогүй эрсдэлээс даатгуулах замаар үндэсний үйлдвэр, аж ахуйн нэгжүүд гадаадад хөрөнгө оруулахад нь дэмжлэг үзүүлэхэд чиглэгддэг. СИНОСЮРЬ нь богино, дунд, урт хугацааны экспортын зээлийн даатгал болон гадаадад хөрөнгө оруулалтын даатгал санал болгодог. Богино хугацааны экспортын зээлийн даатгал, хамгийн дээд тал нь хоёр жилийн хугацаатай байдаг: (а) арилжааны болон улс төрийн эрсдэлийг хамарсан иж бүрэн даатгалын даатгал; (б) импортод хязгаарлалт, хориг тавих, импортын лицензийг цуцлах, сунгахгүй байх зэрэг худалдан авагчийн улс орны тогтоосон арга хэмжээнээс үүдэлтэй худалдан авагчтай холбоотой эрсдэлийг хамарсан тодорхой худалдан авагч буюу гэрээний тодорхой даатгалын бодлого; (в) төлбөрийг алдах эрсдэлийг хамарсан худалдан авагчийн гэрээг зөрчсөнөөс хамгаалах даатгалын бодлого; (г) экспортын аж ахуйн нэгжүүдийн зээлийн бичиг ба зээлийн бичгийн бус хэлбэрээр хийгээгүй төлбөрийн авлагын эрсдэлийг хамарсан ЖДҮ-ийн цогц даатгалыг; (д) ЖДҮ-ийн зээлийн хялбар даатгал зэрэг үйлчилгээ үзүүлнэ.

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

- АНУ-ын Конгрессын судалгааны үйлчилгээ, Худалдааны асуудал эрхлэх Ерөнхийлөгчийн эрх мэдэл: Тариф болон гаалийн татвар ногдуулах
<https://fas.org/sgp/crs/misc/R44707.pdf>
- АНУ-ын Конгрессын судалгааны үйлчилгээ, Трампын засаг захиргааны тарифын үйл ажиллагаа: Түгээмэл асуултууд
<https://fas.org/sgp/crs/row/R45529.pdf>
- АНУ-ын Конгрессын судалгааны үйлчилгээ, АНУ-ын худалдааны бодлогын чиг үүрэг: Хэн юу хийдэг вэ?, 2018 он
<https://fas.org/sgp/crs/misc/IF11016.pdf>
- АНУ-ын Худалдааны Төлөөлөгчийн газрын тухай
<https://ustr.gov/about-us/about-ustr>
- АНУ-ын Худалдааны Төлөөлөгчийн газар, АНУ-ын Ерөнхийлөгчийн 2018 оны худалдааны бодлогын хөтөлбөр болон 2017 оны жилийн тайлан
<https://ustr.gov/sites/default/files/files/Press/Reports/2018/AR/2018%20Annual%20Report%20FINAL.PDF>
- АНУ-ын Худалдааны Төлөөлөгчийн газар, АНУ-ын Ерөнхийлөгчийн 2020 оны худалдааны бодлогын хөтөлбөр болон 2019 оны жилийн тайлан
https://ustr.gov/sites/default/files/2020_Trade_Policy_Agenda_and_2019_Annual_Report.pdf
- АНУ-ын Конгрессын судалгааны үйлчилгээ, Экспортыг дэмжих ажиллагаанд оролцох АНУ-ын засгийн газрын агентлагууд: Конгрессд зориулсан тойм ба асуудлууд, 2013 он
<https://fas.org/sgp/crs/misc/R41495.pdf>
- АНУ-ын Конгрессын судалгааны үйлчилгээ, Трампын засаг захиргааны тарифын үйл ажиллагаа: Түгээмэл асуултууд
<https://fas.org/sgp/crs/row/R45529.pdf>
- Қазақстан Республикасының саудасын дамытудың 2021-2025 жылдарға арналған бағдарлама
- <https://www.gov.kz/memleket/entities/mti/projects/details/933?lang=kk>
- Экспорт и импорт РК: Международная торговля, защита прав потребителей и расширение каналов сбыта
- <https://strategy2050.kz/ru/news/eksport-i-import-rk-mezhdunarodnaya-torgovlya-zashchita-prav-potrebiteley-i-rasshirenie-kanalov-sbyt/>
- Программа "Национальная экспортная стратегия Республики Казахстан"
<http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1700000511#z40>
- 2019 National Trade Estimate Report: Foreign Trade Barrier
- <https://www.gov.kz/memleket/entities/mti/about?lang=kk>
- <https://www.gov.kz/memleket/entities/mti?lang=kk>
- <https://invest.gov.kz/>
- <https://kazakhexport.kz/>

- <https://atameken.kz/kk/>
- <https://atameken.kz/kk/departments/46-vneshnetorgovaya-palata-kazahstana>
- <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1700000511#z40>
- <https://minpromtorg.gov.ru/ministry/organization/dep/>
- WORLD LAW GROUP, Report on global trade policy /2019-2020/
- <https://www.theworldlawgroup.com/writable/documents/news/State-of-Global-Trade-Report.pdf>
- Международная кооперация и экспорт
- <https://futuresrussia.gov.ru/mezhdunarodnaya-kooperaciya-i-eksport>
- Информационные материалы о национальном проекте международная кооперация и экспорт https://minpromtorg.gov.ru/docs/#!informacionnye_materialy_o_nacionalnom_proekte__mezhdunarodnaya_kooperaciya_i_eksport__compressedpdf